

LINDA SASKIA MENCZEL

Linda-Saskia Menczel - în propriile cuvinte
Editura Mirton, Timișoara
Ediția II, 2023
Coperta: Linda-Saskia Menczel "Beyond spacetime" 2023
Design: Saskial Art Promotions 2022 ©

Cuprins

Linda-Saskia Menczel în dialog cu Vasile Bogdan	6
Draperii 1998 - 2018	58
Seria Planetelor - 2001	91
72 de Nume 2005 - 2009	96
Biblia în bronz 2011 - 2019	150
Filocalia 2020	182
Musica Universalis 2019	194
Mecanica Celestă Providenței 2022	219
Epilog: 'Frica de Frumos'	238

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MENCZEL, LINDA SASKIA

În propriile cuvinte / Linda Saskia Menczel
-Timișoara : Mirton, 2022
ISBN 978-973-52-2046-4

730

menczel

LINDA-SASKIA

Linda-Saskia Menczel În dialog cu Vasile Bogdan*

28 martie 2019, în sălile expoziției personale de la Muzeul de Artă din Timișoara.

– Este 28 martie 2019 și dialogăm într-un spațiu cu totul extraordinar, aici la Muzeul de Artă, în săli care au văzut multe fapte de istoria artei, care văd acum alte lucrări senzaționale. E cu totul altceva acum aici. Pentru tine este o etapă, este un moment însemnat, o expoziție, o întâlnire cu publicul. Dar este și un final de etapă, în traseul muncii tale. Ce simți tu, în clipa aceasta?

– Mă simt liberă, liberă de trecut și de viitor. Nu știu cum să mă exprim mai plastic. În fața mea nu e nimic, e un spațiu gol, unde se poate crea orice, pentru că, din momentul în care lucrările au fost văzute de oameni, ele nu mai sunt ale mele, eu le contemp lu ca oricare ins, nu am sentimentul apartenenței. Sunt aidoma unui copil, care a crescut și care a plecat de acasă, sau, invers, ca un părinte rămas singur. Atunci te întorci spre interior. Când copiii îți pleacă de acasă, te întorci către tine, către interior, din nou.

Cred că sunt în etapa aceasta, de libertate și de potențial.

– Da, dar acumulezi o anumită experiență, ai acumulat tensiuni, ai acumulat gânduri, în perioada aceasta a fost un întreg vifor, o întreagă mișcare sufletească și intelectuală în tine, iar acum e momentul de suspense, în care brusc...

– Nu, acum sunt într-un fel de pod. Momentul de suspense a trecut, viforul a trecut, lucrurile s-au materializat, s-au concretizat în bronz. S-a răcit bronzul. Acum este un moment în care intru în dialog cu oamenii, sunt în galerie, în muzeu, în fiecare zi câteva ore, și aștept oameni. Și ei vin, și tineri, și mai puțin tineri, și grupuri, și persoane cunoscute și persoane necunoscute, care vor să intre în dialog, un dialog pricinuit de lucrări, bineînțeles.

– Un sentiment de eliberare, un sentiment de liniștire, un sentiment de descătușare?

– Da, poate așa.

– Dacă m-ai întreba pe mine, atunci când scoti o carte, mă uit la ea, mă bucur de existența ei, dar nu o mai deschid, nu

simt nevoia s-o mai deschid. La tine ce se întâmplă acum?

– Tot așa, nu mai sunt lucrările mele, nu mă mai uit la ele ca un creator, ca părinte al lor, mă uit detașat la ele, la toate.

– Dar ele sunt o cărămidă într-o anumită construcție...

– Sunt, desigur, dar face parte din structura mea interioară ca, atunci când ceva este în trecut, să rămână în trecut. Nu mă uit în spate. Sunt una dintre puținele persoane care nu prea au amintiri. „Mai ții minte?” sunt întrebată. Nu, nu mai țin minte. Șterg, poate nu cu buretele și nu volitiv, nu-mi impun, se întâmplă, pur și simplu, ține de psihismul meu. Ce este în trecut a trecut, ce este mult este doar înainte.

Detașare, marmură, 2017

– Care este ideea acestei expoziții?

– O retrospectivă. De fapt nu, nu zic adevărul. Mai întâi, a fost pianul, la început a fost pianul. Pianul s-a născut în decurs de câțiva ani și a fost o piesă dragă, o piesă importantă ca mesaj și așa fi vrut, înainte ca el să meargă acasă la colecționara care l-a achiziționat, să fie

văzut de oameni, să pricinuiască niște gânduri, în special cele de ordin spiritual. Atunci, în jurul lui am construit acest eveniment. Nu sunt lucrări noi, câteva doar datează din ultimii ani, în rest sunt lucrări de pe durata a două decenii, fiind selectate din toate etapele vieții mele, inclusiv „Alchimistul” de acolo, care este o lucrare din facultate. Deci aceasta sunt eu, acestea sunt temele mele și îmi dau seama că temele acestea sunt destul de coerente: trecerea de la Noul Testament la Vechiul Testament, pe urmă înapoi, apoi îmbinarea cele două Testamente, cu știință, cu credință, cu alte domenii pe care le studiez... Cred că sunt destul de coerentă, văzând acum expoziția.

– Îmi aduc aminte de fetița cu ochii mari, care era în casa bunicilor, sau în cea a părinților, într-un cartier al Timișoarei, un copil foarte dornic să știe și, totuși, într-un fel, separat de ce se întâmplă în jurul său... Tu nu erai acolo unde mama ta picta pe pereți lucrări imense, cu tonuri cenușii, erai abstrasă și foarte aeriană. Cum a reușit copilul acela să trăiască o viață tumultuoasă, de care zici că nu-ți mai aduci aminte, ceea ce m-ar întrista, fiindcă ai acumulat, ca un burete, atât de multe amintiri.

– Cu detașare, Vasi, cu detașare. Eu țin minte ce mi-a spus, mai târziu, o prietenă bună: „Mai știi când mă chemai să mă joc la tine acasă și eu veneam și tu ieșeai afară și stătea cu copacul?” Aveam un copac vechi și înțelept. Și a continuat: „Eu nu înțelegeam, eu rămâneam în camera ta cu păpușile și tu te duceai afară...” A existat tot timpul singurătatea asta, dar nu o singurătate tristă, ci una plină de sens, dădeam sens ambianței, scriam foarte mult când eram mică și aveam niște trăiri interioare pe care nu le prea puteam împărtăși, nu știam de ce lumea nu înțelege că eu eram altă fire, că eram din alt film. Probabil că sunt, într-adevăr, din alt film. Mă mir că, iată, am ajuns la 47 de ani și, deși încă funcționez în lumea aceasta, nu am legături cu ea, eu nu sunt de aici, nu mă simt de aici și, când spun

*Vasile Bogdan: prozator, publicist, realizator de emisiuni radio și film la Studioul Timișoara al Televiziunii Române, laureat al Premiului de excelență al Asociației Presei Timișorene (1999), și al altor numeroase premii naționale și internaționale, între care șase premii A.P.T.R. pentru filmele realizate.

de aici, nu înseamnă din România, e vorba de lumea asta, nu știu ce caut aici... Eu, cumva, prin ajutor divin, de acolo, din bula mea, în care trăiesc, din lumea mea, reușesc, totuși, să scot câteva fire, câteva ițe de sens către exterior și așa să mă integrez.

– *Mă întorc totuși la copilul acela. De ce copacul? Copacul are o simbolistică a lui, este viață...*

– Întotdeauna am avut aproape un copac. În copilărie, era caisul de la bunici, după aceea, în Africa de Sud, a fost, evident un alt soi de arbore, nu știu, acum, dacă mă gândesc, nu era un pom fructifer. Se afla pe o colină, pe un deal, lângă casa în care locuiam. Mă duceam și îi citeam copacului, era o carte în limba franceză, nu-mi amintesc exact ce carte, îmi plăcea cum sună. Îl țineam în brațe, vorbeam cu el, mă sprijineam de el, am adormit lângă el, am și dus doi oameni speciali să-l cunoască, ceea ce este un lucru foarte mare, pentru că, de obicei, copacul e doar al meu. În România am mai avut un cais bătrân, care, la o furtună, a fost doborât, din păcate, dar am plantat de îndată o salcie în locul lui, care acum arată deja a copac matur. Un arbore bătrân este o ființă vie, îmi dă un sentiment de uimire, de putere. Am acum o relație foarte bună, într-un cimitir din Cebza, cu un stejar absolut colosal, când stau la picioarele lui, dacă pot să spun așa, mă podidesc lacrimile. Mă impresionează infinit, mi se pare că este atâta înțelepciune acolo, nu știu de ce am sentimentul acesta...

– *Se și spune că un copac trebuie îmbrățișat, ca să te împărtășești din energia lui, pentru că îți dăruiește energie...*

– Dar și cu munții mi se întâmplă la fel, am sentimentul că munții vorbesc cu mine... Și apele... E straniu, poate, dar am o asemenea trăire, probabil pseudopăgână, mă simt foarte bine cu natura. Cu oamenii, mai puțin.

– *Bine, dar tu te-ai născut pe asfalt, aici, la Timișoara...*

– Nu cred că are de-a face. E o opțiune a sufletului meu, nu cred că ține de geografia natalității mele.

– *Deci tu ai această curiozitate încă din copilărie...*

– Da, desigur, nu m-am schimbat deloc. Nu țin minte acțiuni, activități, mă țin minte pe mine, ca suflet, țin minte trezirea mea întru ființă. Știu când m-am trezit, pentru prima oară, când am priceput, fulgerător, că eu sunt eu și, de atunci până acum, nu s-a schimbat, în esență, nimic, eu sunt tot copilașul acela de câțiva anișori, care s-a trezit întru ființă.

Despre ziua și ceasul acela nu știe nimeni nici îngerii din ceruri, nici Fiul, ci numai Tatăl
bronz pe lemn, 2013

La început a fost Cuvântul, bronz pe lemn, 2013

– *Dar ai avut și ai o viață foarte complicată, ai umblat mult, ai căutat mult, ai citit atât de mult, ca să ajungi, de fapt, un muncitor zilier. În ce am văzut eu aici e foarte multă trudă, ți-ai suflecat mânecile și te-ai pus să spargi piatra, să rotunjești în lut, să faci minunile astea. Mama te-a influențat, a ordonat lucrurile sau le-a dezordonat?*

– Mama și cu mine am avut și am urmat drumuri distincte, foarte greu ne-am intersectat, în timp am căutat amândouă puncte, una către cealaltă: scop comun, marile întrebări. Suntem două persoane foarte diferite ca temperament și, în consecință, viața ei și viața mea au mers în paralel mulți ani. Încât eu am crescut oarecum singură. M-am crescut pe mine însămi. Și sunt foarte recunoscătoare acestui destin, pentru că eu sunt, se pare, un om care, atunci când este lăsat liber, explorează, creează, se autocunoaște. Când mă îngreșează cineva, simt că mă oflesc, nu dau randament deloc. Faptul că am crescut cam de capul meu cred că mi-a fost de mare folos. Am și plecat de acasă la 17 ani, o vârstă destul de fragedă, și mi-am început viața de om liber. Dar, în fond, eram liberă și înainte, adică nu am simțit constrângere din partea mamei, ceea ce a fost foarte important pentru mine, pentru tipologia mea de om.

– *A contat faptul că ești evreică, din punctul acesta de vedere? Pentru că tu ai străbătut mai multe etape, pe care ar fi interesant să le drămuim puțin.*

– Nu am știut că sunt evreică. Am aflat că sunt evreică cu câteva luni înainte de a pleca în Israel. Mie nu mi-a spus nimeni...

– *Mama ta este evreică, deci...*

– *Da, dar nu știam lucrul acesta. La un moment dat, am aflat că mama a plecat în Israel și m-am bucurat pentru ea, eu am rămas în România cu bunica și, la întoarcere, mama mi s-a confesat: „Suntem evrei. Mergem în Israel, ne vom muta acolo, vei învăța ebraica și așa mai departe”. La care eu am crezut că este*

o întâmplare firească, interesantă și, copil fiind, aveam vreo nouă ani, am scris pe un fel de pancartă: „Aici locuiește o familie de evrei” și am și plantat-o în grădină. A venit bunica și a smuls-o de îndată de acolo, ea, care trăise al Doilea Război Mondial și avusese o mulțime de rude care au murit la Auschwitz, bineînțeles că s-a speriat.

– *Cât timp ai stat în Israel?*

– Doi ani.

– *Asta aș vrea să înțeleg, ori ai asimilat tu atunci inconștient, ori te-ai întors la aceste teme prin studiu, dar Cabala și toată vechea filosofie ebraică au intrat foarte bine în mentalul tău...*

– Da, dar nefiind acolo. Foarte interesant. Eu acolo nu m-am simțit evreu. Eu nu am știut ce înseamnă să fii evreu. Am locuit, în acei doi ani, într-un fel de centru de asimilare a emigranților, Merkaz Klita se numește, unde erau oameni din toată lumea, din America de Sud, din Africa, de peste tot. Acolo, copiii erau foarte diferiți și eu mă înțelegeam cu ei destul de bine. Legătura mea cu israelienii, cu cei născuți în Israel, era doar la școală și nu a fost o întâlnire prea fericită cu acest fel de copii. Despre religie nu am știut nimic, odată am întrebat-o pe mama dacă Iisus Hristos este un personaj real sau un personaj fictiv. Și a spus: „Da, cred că a existat”. Asta m-a mirat, mi-am zis: „A, există omul acesta, oare ce o fi cu el?” Apoi, s-a întâmplat ceva, eu zic profetic, dar a fost, de fapt, o răutate din partea unei alte fetițe, venite din România, Luci o chema, care, eu stând relaxată pe un fotoliu în zona comună din acel centru, cu ochii închiși, a venit și a făcut semnul crucii deasupra mea. Eu nu am deschis ochii, știam ce face ea și mi-am asumat acest gest. Ea a făcut gestul ca un fel de ocară, iar eu am simțit să nu mă opun acestui semn. A fost ceva foarte puternic, care a rămas cu mine în timp, iar când m-am repatriat în România, am urmat semnul acela. Acum sar de la una la alta, dar, după ce m-am repatriat, am fost cu

niște prieteni la Mănăstirea Rohia, necunoscând absolut nimic despre Steinhart, am fost un turist oarecare. În drum spre mănăstire, este o fântână și, alături, e scris: „Fă-ți semnul sfintei cruci și bea din apa aceasta”, posibil să fie un izvor sfințit, nu știu. Persoanele cu care eram s-au dus, au făcut semnul sfintei cruci și au băut din apă. Eu nu aveam o sete fizică, cred că aveam o altă sete și doream foarte mult să-mi fac semnul sfintei cruci. M-am uitat în sus și mi-am zis: „Eu nu pot să supăr pe nimeni acolo sus, că nu știu cum stau lucrurile prin ceruri. Dar nu cred că am voie să fac gestul acesta, evreică fiind”. Și m-am întors în Timișoara și m-am botezat creștin ortodox, ca să pot să-mi fac semnul sfintei cruci.

– Vom ajunge și la acest episod. Dar tu ai trecut prin acele etape instituționalizate, care acordă o integrare în cultul evreiesc. Tu ești evreică, fiindcă te-ai născut dintr-o mamă evreică...

– Atât. Nu știu dacă se poate moșteni genetic o religie sau o naționalitate. Nu a existat nimic care să mă facă curioasă de iudaism, el nu era practicat în școli. Când te uita în preajmă, puteai să juri că te afli oriunde altundeva decât în Țara Sfântă. Deci nu a fost nimic acolo care să-mi trezească vreo curiozitate în acest sens. Era o societate laică, pur și simplu, nu se vorbea nici de una, nici de alta.

– Dar unde erai în Israel?

– Într-un orașel care se numea Kiriyat Yam.

– Și deodată a venit mama cu propunerea „Hai să plecăm ori acolo, ori acolo”.

– Da, ea și-a făcut datoria să-mi ofere libertatea de alegere, aveam vreo 11, 12 ani, oricum eram un copil matur pentru vârsta mea și puteam să iau niște decizii la fel de ușor cum le iau acum. Din anumite puncte de vedere, eu nu sunt mai matură acum decât eram atunci. Doar că, între timp, am acumulat mai multă cunoaștere.

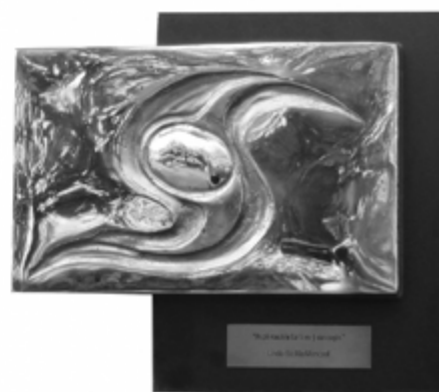
– Te țin minte copil, aveai o privire foarte

privire foarte scrutătoare și foarte atentă, aveai o anumită maturitate, poate chiar o anumită înțelepciune ușor obosită, de lucru deja văzut.

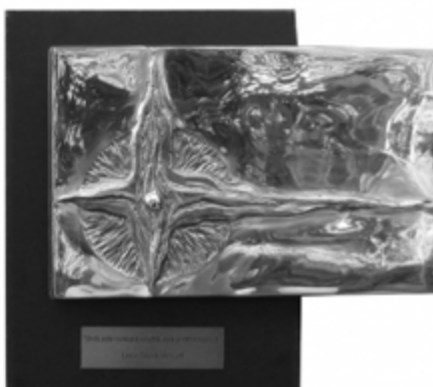
– Asa-i, ai observat foarte bine.

Fiți desăvârșiți, bronz pe lemn, 2013

După roadele lor îți veți cunoaște, bronz pe lemn, 2013

Unde îți este comoara..., bronz pe lemn 2013

– Ai ajuns deci în Africa de Sud, la Johannesburg. Ce a fost acolo?

– În primul rând, nedumerirea, mirarea. Mi-am dat seama că fac parte dintr-o anumită pătură socială, ceea ce nu se întâmplase până atunci. A fi alb și a fi din România însemna cea mai bună variantă posibilă a ceea ce puteai fi. Mai jos decât tine erau burii, deci cei născuți în Africa de Sud și care proveneau din coloniile de acum o sută de ani, din poporul format din hughenoti și olandezi; mai jos de ei erau indienii, asiaticii, pe urmă 'colorații', adică mulatrii, și, la urmă de tot, cele 33 de tipuri de băștinași din triburi diferite. Tu erai cumva cireșa de pe tort și erai tratat ca atare. Ceea ce pe mine m-a deranjat foarte tare, pentru că, totuși, sunt crescută în comunism și mi s-a părut că îi tratăm pe băștinașii aceia îngrozitor, nu aveam aceleași autobuze, nu mergeam la aceleași școli, ei nu aveau voie să stea pe aceeași bancă pe care stăteam eu și așa mai departe. Aveam o servitoare, era ceva comun clasei de mijloc, care i se adresa tatălui meu cu „Master” și mamei mele cu „Madame” și asta mi se părea o stare de fapt teribil de umiltoare. Femeie la 52 de ani, cu 13 copii, era obligată să se supună familiei mele, dar nu numai în maniera unui un angajat. Inadmisibil! Atunci mi-am propus să fac ceva, am și intrat într-un grup anti-apartheid de tineri, de copii, să încercăm să găsim o soluție și am constatat că nu e deloc atât de simplu cum crezusem. Îți dau un exemplu. La întâlnirile noastre, ne așezam împreună, la o masă comună, tineri albi și negri, și se dădeau niște teme de lucru. Odată, la masa mea, tema a fost următoarea: un tânăr negru merge la poliție, unde lucrau doar albi, și anunță că sătenii lui urmează să incendieze o școală. Întrebarea era: ce facem cu acest tânăr? Colegii mei de culoare au spus: „Îl omorâm”. Noi, albi, am rămas șocați: „Cum adică îl omorâm, omul a făcut un bine, a anunțat un incendiu, o pagubă.

Îl răsplătim”. Și au zis „Nu. Și să vă spunem de ce nu. Pentru că el este un trădător, un trădător este ca un cancer, nu are coloană vertebrală, are un defect al ființei lui. Dacă îl reintegrăm în societatea noastră, el îi va infecta, aidoma unui virus, pe ceilalți, care sunt sanatoși și trebuie menținuți așa. Un element precum acesta trebuie extras și incinerat. Într-adevăr, execuțiile se făceau prin incinerare. Omul era așezat vertical, în jurul lui se puneau niște cauciucuri de mașină, cărora li se dădea foc. Trecând peste revolta imediată, te gândești că oamenii aceia nu sunt mai buni sau mai răi, sunt altfel, au alte sinapse, alte repere. În consecință, nu e nimic de judecat, pur și simplu nu există căi de comunicare, din pricina diferențelor esențiale de gândire. Ceva asemănător am remarcat și între palestinieni și israelieni. Se pare că fenomenul se va extinde în lumea în care trăim, pentru că se acutizează diferențele enorme de gândire.

– Și acum, renunțându-se la apartheid, s-a rezolvat problema?

– Nu s-a rezolvat problema. În plus, au apărut altele.

– Tu ce făceai acolo?

– Eu eram elevă la Liceul de Arte.

– De acolo ai început cu Artele Plastice?

– Am început cu artele, fiindcă nu-mi plăcea matematica.

– Și când mă gândesc că toată opera ta este presărată de matematică, inclusiv clapele acestui pian.

– Cred că nu am avut niște profesori foarte reușiți în sfera științelor exacte, de aceea am fugit de ele ca arsă. Nu mi-am imaginat vreodată că eu, din proprie voință, liberă și nesilită de nimeni, o să intru pe internet și o să caut informații ce țin de matematică, sfera fizicii particulelor, de tot ce se referă la studiul mecanicii cerești. E drept, am început una dintre facultăți și aveam un curs de astronomie, numai că mă împiedica partea de matematică, nu cifrele mă

atrăgeau pe mine, altceva doream să învăț. Revenind la perioada liceului, am decis să mă transfer la Arte Plastice, pentru că acolo precis nu trebuie atâta matematică. Și așa a fost, puteam să-mi aleg materiile și am terminat secția de Foto-Video, culmea, sculptura a fost a doua materie ca importanță. Și după ce am terminat, am optat să urmez altă facultate, Psihologia. Apoi, am abordat iar Facultatea de Artă, a treia, pe care am început-o la Timișoara. Facultatea de Sculptură. Nici după ce am absolvit Facultatea de Sculptură nu am crezut că o să fiu artist, nu asta mi-am dorit, însă am avut un profesor, în ultimul an de facultate, care mi-a aranjat o expoziție cu lucrările de licență. Mi-am zis, nedumerită: „Cum să ies în lume cu lucrările mele, să se uite lumea la lucrurile mele intime?” Dar profesorul acela a procedat foarte bine, am constatat că a expune nu e chiar așa mare lucru, am constatat că am succes și am decis că vocația și îndeltnicirile mele artistice pot deveni o

meserie. Ce-ar fi să-ncerc?
 – Prima expoziție personală unde a avut loc?
 – Într-o galerie din fața Operei Naționale din Timișoara.
 – Să ne întoarcem însă la Johannesburg. Care erau căutările tale de elevă, studentă, trăiai în altă lume...
 – Pot să spun că nici acolo nu m-am integrat prea grozav cu colegii mei. În pauze, mă duceam la biblioteca școlii și citeam Enciclopedia. Alegeam o literă și, pur și simplu, citeam „Enciclopedia Britanică”. Preocuparea aceasta mi-a alimentat dragul de citit. Am parcurs tot felul de subiecte. Mă duceam în librărie, mă așezam pe jos, unde era un covor moale, luam câte o carte și citeam acolo, în librărie, pentru că nu aveam bani să cumpăr. M-am oprit la sectorul de psihologie, la psihanaliză, am citit Freud, Jung, acolo, pe jos, în librărie, și mi s-a părut colosal. Cred că așa am început eu drumul cunoașterii, venind dinspre psihologie către teologie.

Metanoia,
bronz pe lemn,
27/41cm, 2013

Pacea care covârșește toată mintea,
bronz pe lemn, 27/41cm, 2013

– Te plimbai pe acolo, te inspirau peisajele, te inspira natura? Care erau temele căutărilor tale plastice? Ce făceai, pictai?
 – Da, pe vremea aceea pictam puțin, nu foarte bine, ba chiar destul de rău. Sculptura mi se părea ușoară, o făceam din glezna, însă pictura era ceva foarte dificil, nu reușeam să ajung la Rembrandt nicicum și pe mine altceva nu mă interesa. Sunt un om de factură clasică...
 – Saska, nu?
 – Da. Chiar nu doream să fac pictură modernă, să pun o găleată de culoare pe pânză și să spun că aia înseamnă ceva. Nu, eu nu pot nici să mă mint, nici să-i mint pe alții. Sculptura îmi era ușoară, fotografia la fel. Am fost atrasă și de pictură, ia să văd, acolo pot? Și nu am putut. Și am rămas aici, în teritoriul de confort, care este tridimensionalul.
 – Paradoxal! Mi se pare că a modela, a sculpta o viață, o creație, este mai complicat decât să așterni culorile.
 – Depinde, dacă nu ai simțul culorii e mai ușor să sculptezi. Și eu cred că nu am greșit.
 – Și atunci, ai sculpat ce? În ce material, în primul rând?
 – Am făcut lut, care mergea către ghips, am făcut lemn. Piatră nu. Și am avut un profesor, care ne-a lăsat să turnăm o lucrare în bronz, el avea turnătorie, noi am făcut macheta și am realizat primul bronz. Atunci mi s-a revelat ce deschidere colosală are bronzul. Are tot felul de valențe grafice, pentru că, în afară de acel auriu, pe care îl știm cu toții, poate fi patinat, pe el se pot genera suprafețe de diferite nuanțe, culori și contraste, ceea ce, la piatră, de exemplu, nu este cu putință.
 – Să recapitulăm: o perioadă timișoreană, alta scurtă, nesemnificativă, în Israel, o alta, semnificativă, în Africa de Sud. Cunoșteai tradițiile locurilor prin care treceai, te influențau tradițiile de peste tot?
 – Nu. Eu nu m-am integrat în locurile acelea, nu cu adevărat. Am avut lumea mea peste tot unde am mers și doar

mi-am luat seva din câteva realități, pe care le-am ales pe sprânceană. Nu m-am aventurat în profunzimile tradiției.
 – Și ce ai luat din acele locuri?
 – Am luat întâlniri cu oameni, am luat cărți, am luat muzică, am luat artă.
 – Te aflai în Africa de Sud. Acolo erau, așa am citit, alt cer, altă lume... Percepeai că ești la capătul pământului, că stai cu capul în jos, pe suprafața planetei noastre rotunde?
 – Nu. Dacă ești acolo, ți se pare că România se află dedesubt. Era straniu că, de Crăciun și de Revelion, e cald, dar te obișnuiești, am încercat să conștientizez, mai ales când am fost în Capetown, că acolo stau cu capul în jos, dar nu ai conștiința asta, ai conștiința faptului că Europa este extrem de departe și că ea e o alta lume.
 – Te-a stimulat faptul că era o lume nouă, ferventă, o lume cu mai puțină istorie decât Europa?
 – Nu, nu am simțit așa ceva, oamenii și societățile, până la urmă, sunt la fel peste tot. Pe unde am umblat eu, am întâlnit diverse tipologii umane, cam aceleași pretutindeni.
 – Deci tu ai rămas cu copacul.
 – Am rămas cu copacul și am găsit câte unul în fiecare țară unde am călătorit.
 – Ce te-a impresionat acolo?
 – Jungla. La un moment dat, m-am mutat în junglă, într-o țară, homeland de fapt, ce nu mai există, se numea Ciskei, acum s-a încorporat în marea Africă de Sud, care este o țară foarte mare. În acea țărișoară, eram o mână de oameni albi, printre care o doamnă ce închiria o căsuță rotundă, cu acoperiș de paie, în general artiștilor, ei se instalau, pentru un răstimp oarecare, aveau experiențe ale simplității și plecau mai departe. Și a venit rândul meu. Nu știu cât am stat acolo, dar a fost, într-adevăr, o experiență formidabilă. Nu am avut ceas, nu am avut televizor, nu am avut radio, am simțit doar, la un moment dat, că s-a făcut puțin mai frig, ceea ce însemna că se

apropie toamna, dar nu pot să spun cât am stat acolo, întrucât nu mă interesa. Nu am știut în ce zi sunt, am fost complet ruptă de tot ce înseamnă civilizație. Am dus cu mine cărți, am avut un casetofon cu câteva casete, dar nu am ascultat foarte multă muzică. Animale sălbatice, șerpi, maimuțe, colibri, păsări loorie...

– *Elefanți?*

– Nu, în junglă nu. Erau șerpi care te strangulează. Nu mușcă. Nu atacă omul. Am stat la zece centimetri de mama unui șarpe... De fapt, eu am mers în acea sălbăticie cu o pisică după mine și, într-o zi, am văzut că pisica aleargă un șarpe, lung de vreo 40-50 de centimetri. Am apucat șarpele și l-am azvârlit mai încolo, mă temeam că o mușcă și moare. Nu știam, la vremea aceea, cum să recunosc ce soi de șarpe este. Acela era puiul. Mama lui a început să-l caute, ieșea din bârlog, tot ieșea și ieșea, cred că avea vreo trei metri și jumătate. Am stat locului, nu am făcut mișcări bruște, dar nu mi-a fost frică, am simțit că, dacă eu nu îi fac niciun rău, nici ea n-o să-mi facă niciun rău. Eu nu am frică de animale, în general. De oameni îmi mai este frică, dar de animale nu.

– *Ai locuit singură acolo?*

– Nu, cu un prieten.

– *Și cât ai stat în junglă?*

– Chiar nu știu. Probabil câteva luni. Nu am niciun fel de reper.

– *Sunt foarte insistent în amănuntele acestea, pentru că, în fiecare sclipire din lucrările tale din expoziție, există câte un strop din fiecare experiență, din diferite momente ale existenței tale și, de aceea, încerc să aflu cât mai multe detalii... Cât ai stat în Africa de Sud?*

– În mare, zece ani, nu au fost zece ani încheiați. Știu că, după șase ani, primești cetățenia, eu am primit-o după cinci, pentru că s-a făcut o eroare...

– *Deci tu ai dublă cetățenie.*

– Da.

– *Ai mai revenit acolo?*

– Nu. Când las ceva în urmă, las în urmă.

Nu am dor, nu am nicio trăire, nici negativă, nici pozitivă. E ceva care a fost, parcă nu am fost eu. Cum îți ziceam, trăiesc foarte mult în prezent și puțin în viitor.

– *Dar simți că ai plecat de acolo cu bagajul plin?*

– Atunci, pe moment, da, eram cu bagajul plin, dar acest bagaj foarte repede s-a disipat. Când am ajuns în România, am trecut, brusc, în altă lume. Eu sunt convinsă, însă, că asemenea experiențe clădesc, undeva în adânc, chiar dacă nu ești conștient de acest proces lăuntric...

– *Sau, poate, acumulările din trecut vor izbucni cândva, în viitor, cine știe cum... Cum ai luat decizia să pleci de acolo?*

– A fost o decizie complicată.

Încerc să scurtez...

– *Nu scurta...*

– Imediat după Revoluție, am venit în vizită în România. Nu credeam că se va întâmpla așa ceva în România, am văzut că s-a întâmplat în toate statele din jurul României, dar eu am spus că aici nu se va întâmpla. Nu îmi puteam imagina țara fără Ceaușescu și fără comunism, era ceva care depășea imaginația mea.

– *Erai la curent cu ce se petrecea în România?*

– Da. Prin televiziune. Mama urma să plece în Scoția.

– *Ea te-a lăsat acolo?*

– Nu, eu am lăsat-o atunci când am plecat de acasă la 17 ani și, imediat după ce am plecat eu în jungla Ciskei-ului, ea a emigrat în Scoția.

– *Să închidem paranteza. Deci când ai venit după Revoluție?*

– În 1991, în vizită, și am stat, probabil, o lună, pentru că avusesem eu un sentiment, înainte de a merge în junglă, mă bătuse gândul că, totuși, aici, în România, îmi este locul. Aici îmi sunt colegii de școală, cei din clasele I-IV, pe care îi păstram încă în inimă și îi păstrez și acum. Și am venit, nu am recunoscut nimic, oamenii erau în schimbare.

Mi-am regăsit prietenii din școală, dar a existat o oarecare distanță, cred că eram prea exotica, vorbeam prea mult, gesticulam prea tare, veneam cu niște idei complet fantasmagorice pentru ei, eu trăisem niște experiențe pe care abia așteptam să le împărtășesc cu cineva și înțeleg că nu au fost deloc bine primite, eram departe și atunci m-am întors acasă, mi-am zis că am făcut-o și pe asta, imi continui viața. Însă a venit un moment, în junglă fiind, când mi-am zis că nu mai pot sta în căsuța aceea.

Ni s-a părut și mie și acelui prieten, cu care eram acolo, că a trăi în zona aceea de junglă este potrivit unui final de viață, adică, după ce ai trăit toate experiențele posibile, te retragi într-un loc precum acesta, pur, uitat de lume și acolo îți trăiești finalul, să-ți cultivi propriile legume, să vină maimuța în vizită, să poposească un colibri pe degetul tău... și noi eram la o vârstă la care se scria prea curând acest epilog. E frumos, dar e prea repede, aveam 18-19 ani.

Simțeam că îmi mai trebuie ceva, mai trebuie să fac ceva. Nu știam exact ce și am decis să emigrez în Statele Unite. Ca să emigrez în Statele Unite a trebuit să îmi iau măsurile necesare, o viză și așa mai departe, și am zis că am să mă duc în Germania, la ambasada din Bonn, ca să-mi rezolv ce trebuie să rezolv, după care voi emigra. De ce în Germania? Pentru că acolo era stabilit tatăl meu și, mi-ar fi trebuit un răgaz de câteva săptămâni ca să rezolv formalitățile emigrării. Și am ajuns în Germania, cu peripețiile de rigoare. Pe vremea aceea, nu exista încă internet și, ca să-mi anunț tatăl că vin, am trimis o telegramă, pe care el a primit-o cu câteva ore înainte de a-i bate eu la ușă. Am ajuns, deci, într-un final, în țara lui și în orașul lui, printr-o aventură întreagă...

– *Cum adică aventură?*

– Adică avionul m-a lăsat la Luxemburg, după care nu am mai știut cum să ajung în Germania.

Erau niște autobuze, pe care figurau numele unor orașe, erau gratuite, m-am suit într-un autobuz spre Stuttgart, dacă nu mă înșel, care nu era orașul vizat, și am sosit într-o gară. Am luat un tren și am coborât, în sfârșit, la Freiburg, orașul tatălui meu. Fiind în gară, n-am știut pe unde să o iau, după cum nu știam nici unde, în orașul acela, locuiește tatăl meu. Țineam, vag, minte, cuvântul „wine-garden”, de fapt era Weingarten, numele cartierului, și m-am dus într-o stație de autobuz, ca să cercetez harta orașului, și am localizat acel cartier, dar nu găseam locul în care mă aflam eu, pe harta respectivă. Era deja seară, noapte și am luat-o la picior într-o anumită direcție. Am întâlnit un om care își repara mașina și l-am întrebat dacă vorbește engleză. El îmi spune că da, cu un accent destul de familiar, îi zic: „Uite, vreau să ajung acolo”.

Zice: „Cred că știu unde este, stai să-mi repar treaba asta și te duc”. Intru în mașină și începem să vorbim: „Tu de unde ești?” El zice: „I'm from Transilvania”. Zic: „Na, incredibil, vezi că și eu sunt româncă”. Eu nu vorbeam bine românește, dar el se bucura. Locuia într-un lagăr. Și când am ajuns în cartierul acela, am recunoscut cumva clădirile, nu știam exact care este blocul, fusesem la el când aveam vreo 12 ani. Și, pentru că nu știam care este blocul, am rămas puțin descumpănită.

Și, iată, ca din întâmplare, o văd tocmai pe mama mea vitregă, pe Ioana, care vine spre mine, ea mergea după cumpărături, seara. Am recunoscut-o, și ea m-a recunoscut, bineînțeles că a fost foarte șocată să mă vadă. „Nu ați primit telegrama mea?” o întreb, „Da, dar a venit acum câteva ore. Nu am crezut că e reală. Du-te, du-te că taică-tău e acasă”. M-am dus, am bătut la ușă, el, nervos că femeia și-a uitat cheile, vorbea la telefon. I-a căzut receptorul din mână și mi-a zis: „Tu ce cauți aici?” Și eu i-am spus: „Dar ți-am trimis o telegramă...”

În fine, după ce am stat la ei vreo două zile, soția tatălui meu, Ioana, care este româncă, mi-a spus: „Uite, eu am să mă repatriez, cu copiii, am dorit să știi, aceasta este decizia pe care am luat-o. Nu ai vrea să vii și tu cu mine?” Am relatat episodul acesta de nenumărate ori, dar îl mai evoc o dată, fiindcă mi se pare ilustrativ pentru modul în care iau eu decizii. Era 4 și un sfert după amiază, m-am uitat la ceas. „Dă-mi un pic de timp să mă gândesc”. La 4 și jumătate am zis: „Vin”. În acel sfert de oră nu m-am gândit la nimic. Am lăsat pur și simplu acel nimic să mă cuprindă și vom vedea ce iese. Ea probabil și-a închipuit că am făcut un plan, dar eu nu am avut niciun plan în minte și, când a apărut tatăl meu și l-am anunțat, m-am auzit spunând: „Și nu numai că am să mă repatriez, dar o să fac o facultate de arte la Timișoara”. M-am auzit spunând, fără niciun gând. El, bucuros că în sfârșit suntem pe același continent și pe aceeași emisferă, nu a mai pus întrebări. Ca atare am fost la Bonn, dar la ambasada românească, mi-am făcut actele de repatriere și iată-mă aici.

– *Ce vârstă aveai când ai ajuns în Timișoara?*

– 19, 20. Cam așa.

– *Tocmai bine, puteai să o iei de la capăt. Dar aveai deja două facultăți...*

– Nu, începusem una și am lăsat-o baltă, a doua facultate am început-o în Timișoara și am lăsat-o baltă, a treia facultate a fost Sculptura și am dus-o la capăt.

– *Iar aici ai luat-o cu totul de la capăt. Casă nu mai aveai, casa bunicilor a fost vândută, copacul de acolo nu mai exista, erai singură în Timișoara.*

*Cunoscându-te
marmură albă și roșie,
350/100/100cm, 2013*

– Nu era nimic nou, și în junglă am fost singură. Pentru mine singurătatea este o stare normală.

– *Dar trebuia să te descurci cumva.*

– Da, am beneficiat de mare ajutor din partea tatălui meu, care, având în vedere că atunci locuiam în aceeași emisferă și destul de aproape geografic, și-a asumat o responsabilitate incredibilă, să-mi plătească, lunar, o sumă, ca să pot urma facultatea. Nu cred că își închipuia că va dura șase ani, oricum m-a sprijinit foarte mult. În plus, am avut bursă de merit tot timpul, o bursă destul de consistentă. Mai mult decât atât, la un moment dat, pentru că locuiam în chirie și erau niște bani de dat, chiar dacă pe vremea aceea nu erau foarte mulți, prețul locuințelor fiind rezonabil după Revoluție, părinții mi-au cumpărat un apartament. Acesta a fost cel mai valoros cadou, pentru care le sunt foarte recunoscătoare. Dacă ai unde locui, restul se rezolvă cumva. Mănânci pită cu unt, dar știi că ai locul tău. Acest mecenat al tatei m-a ajutat să-mi văd de treburi liniștită, n-am fost obligată să mă gândesc la aspectele materiale ale vieții, m-am dedicat artei, școlii și, mai apoi, copilului.

– *Căsnicie?*

– Căsnicie, divorț și copil, în ordinea asta. Din toate a rămas copilul.

– *Acum veneai din nou într-o altă lume. Pe mine mă interesează, totuși, dincolo de nonșalanța cu care susții că nu te-au afectat întâlnirile cu diverse civilizații, mă interesează, zic, cum a fost acest șoc al plecării, al integrării, al reintegrării?*

– Mda! Am coborât din avion în România și m-am suit într-un taxi. După câteva minute, l-am rugat pe taximetrist să se întoarcă la aeroport. Nu mai țin minte în ce context, dar știu că mi s-a părut insuportabil tot ce am văzut, am trăit și am auzit, la radio, în taxiul respectiv, precum și felul în care domnul acela se exprima. Totul mi s-a părut atât de primitiv, de vulgar, de apăsător, de gri, încât nu am crezut că o să rezist în țara asta. Multă

vreme nu am crezut că voi rezista în România. Oamenii nu zâmbeau, toți erau îmbrăcați în albastru petrol și gri. Eram suspectă, eram îmbrăcată viu, vesel, gesticular, vorbeam tare, râdeam, făceam glume, eram ca un clown în mijlocul acestei mase de anoste. La un moment dat, mi-am conștientizat statutul, la început nici nu mi-am dat seama că sunt o paiață, însă, după aceea, am observat că lumea se uită pieziș la mine și am înțeles de ce. Am priceput că nu fac parte din peisaj. Atunci mi-am zis că ori mă sting eu, ca lumânarea la sfârșit, ori rabd. Și am decis să rabd. M-am și stins, oarecum, în felul de a fi, în felul de a mă comporta, dar nu foarte mult, n-am vrut să mor pe dinăuntru complet.

M-a bătut, de câteva ori, gândul de a mă întoarce în Africa de Sud. Prin 1996, proiectasem ca, la terminarea facultății, să pornesc spre acasă, însă, atunci, a intervenit un alt eveniment în viața mea. Doream să plec cu soțul meu, cu Radu, dar întâmplările vieții m-au ținut pe loc, mai ales că am rămas însărcinată și, ca urmare, toată focalizarea mea a fost către copil, să fie el în siguranță, să am grijă de el. Toate celelalte gânduri, care țineau de mine și de destinul meu, au dispărut brusc.

– *Se zice că fiecare om are pe pământ un anume loc, care este locul lui. Care este locul tău? Aici este cerul meu, casa mea de lumină...*

– Nu am găsit așa ceva pe pământ. Oriunde am fost, am căutat acel loc, cu acel dor de casă mistuitor, și nu am dat de el. Nu cred că este aici. Trebuie să caut altceva.

– *Și mama ta își căuta locul... L-a găsit, nu l-a găsit?*

– Nu știu să-ți spun. Cred că nu. Cred că și-a găsit o comoditate dar nu locul cu L mare.

– *În cazul meu, care sunt un bășinaș, cu tot destinul construit aici, mi-e greu să înțeleg această căutare, dar o invidiez. Te invidiez din inimă pentru neliniștea asta, o invidie bună, firește, apreciez această*

căutare. Îmi pare rău că nu am făcut-o și eu, să străbat alte lumi și să cunosc. Am încercat după Revoluție să călătoresc, am văzut o bună parte din Europa, dar a fost o chestiune de ore, de minute, nu ceva esențial, să te pătrunzi de toată civilizația aceea. Ai venit deci în Timișoara aceasta ternă. Și? Ea te-a făcut cenușie, sau tu i-ai dat un pic de culoare? Cum s-a întâmplat?

– Cred că ne-am influențat reciproc, un pic, un pic. Într-o vreme, cineva zicea: „A, fata aia care zâmbește tot timpul!” Eu nu mi-am dat seama că mă știe lumea, pe stradă, „e aia care zâmbește”. După o vreme, mi-am stins zâmbetul, mi-am dat seama că e nelalocul lui, însă, după o altă vreme, am constatat că începe și lumea să zâmbească. Și mi-am recăpătat oarecum veselia. Așadar, cred că ne-am influențat reciproc, eu și orașul meu.

– Dar acum veneai într-un cu totul alt oraș. Plecaseși copil, cu amintirea copacului, și acum veneai într-un alt spațiu. Ceea ce atunci ai trăit intuitiv acum trăiai intelectual.

– La momentul când am sosit, orașul semăna foarte mult cu cel din care plecasem, numai că eu eram altcineva. Locul rămăsese, oarecum, același. Dificultatea s-a ivit după aceea, în ani de zile, când populația Timișoarei a devenit mult mai eterogenă și oamenii veniți din alte locuri au ajuns o mare majoritate. Atunci eu nu am mai recunoscut orașul, nu am mai recunoscut noblețea lui tihnită, de oraș imperial. Anterior, avea o amprentă, știai că un ins este timișorean, după vorbă, după felul de a fi, după calmul său, după tipul său de intelect. Cred că orașele își lasă pecetea lor asupra oamenilor, poți să recunoști un bucureștean, un timișorean, un clujean, un newyorkez, fiecare se încadrează într-o anumită tipologie. La un moment dat, orașul meu s-a schimbat, nu-l mai pot cuprinde, este în dezvoltare, în mișcare. Nu știu ce va fi de capul lui, dar nu mai este orașul copilăriei mele, nu mai este de mult, și-a pierdut noblețea.

– Dar în structurile unde te miști acum și în care și pe când erai copil te mișcai, pentru că mama ta, artistă plastică fiind, te scotea la vernisaje, la evenimente, măcar în această lume mai închisă nu mai regăsești niște elemente familiare?

– În zona culturală da, acolo mă mai regăsesc, câteodată, rar. Cel mai mult mă regăsesc, însă, la mine acasă. Acel „la mine acasă” înseamnă că am încuiat poarta casei și acolo pot fi oriunde, îmi pot muta casa, grădina, atelierul, în orice parte a globului. După ce am încuiat poarta, nu mai contează că sunt în România, sau în Africa de Sud, sau în Israel, sau oriunde altundeva. Este lumea mea, este universul meu. Constat că și cei care vin la mine, în atelierul meu, au această senzație. „Este altă lume aici”- mi se spune. Este altă lume, un loc desprins din contextul acesta geografic, istoric, spune-i cum vrei.

– Eu îmi doresc să vin în universul tău, dar mă întreb dacă această expoziție, ce adună laolaltă lucrări dintr-un anumit moment din viața ta, e marcată de loc, poate altfel te exprimi în altă parte.

Ființă, bronz,
16/9/6 cm, 2008

– Posibil. Însă temele pe care eu le abordez nu sunt niciodată biografice, dar sunt atât de definitorii, esențiale pentru ființa mea, încât ele nu țin de o modă artistică sau de geografia atelierului meu, ele nu vin și trec, de 20 de ani eu tot acolo sunt, la aceleași teme. Forma exterioră ar putea, eventual, să difere, poate că, dacă nu vedeam lucrări de bronz atât de multe la maestrul Jecza, poate că nu știam să mă exprim în bronz în felul acesta, cu toate că suntem foarte diferiți ca formă și conținut. Nu știu să-ți spun, posibil să fi fost altceva dacă locuiam în Africa de Sud. Dar eu mă bucur enorm că mă aflu aici și că am luat din spiritualitatea locului și de la oamenii locului... Am cunoscut oameni fabuloși în România. Când spune lumea „Oh, preoții ăștia, clerul ăsta”, eu nu înțeleg nimic, eu am întâlnit niște ieromonahi, niște călugări, niște preoți absolut incredibili, intelectual, spiritual, uman, care mi-au dat încredere în ceea ce fac. Ei m-au ajutat pas cu pas. Sunt oameni pe care îi am în telefon, pe care îi sun oricând, la care mă duc ca la prieteni, ca la părinți. Sunt înconjurată de niște personaje absolut minunate. De aceea spun că universul meu e atât de bine echilibrat în acest moment, încât nu l-aș da pe nicio altă țară, pe niciun alt loc. – În Africa de Sud nu ai întâlnit artiști plastici, un mediu artistic, nu ai avut repere?

– În momentul acela, nu. Nu știu cum este acum, presupun că este un oarecum diferit. Pe atunci, arta africană era voit africanizată, adică foarte colorată. De altfel, am văzut, de curând, pe internet, liceul pe care l-am absolvit eu are o pagină pe internet și urmăresc ce fac elevii de acolo, am văzut că e impune, totuși, intenția africanizării: culori, un fauvism exagerat. Nu este locul meu artistic în spațiul de artă africană, nu acolo mă simt eu acasă.

– Vom vorbi despre sculptură de acum înainte, ai făcut șase ani sculptură la Timișoara. O facultate de șase ani de

de sculptură la Timișoara e o noutate, înainte de Revoluție nu exista o asemenea posibilitate. Ai avut șansa unui adevărat învățământ superior aici, ai avut dascăli de bună calitate?

– Da și nu. De exemplu, la desen, care este o disciplină absolut esențială pentru un sculptor și nu numai, nu pot să spun că am avut niște dascăli extrem de compatibili cu mine, însă am avut colegi, l-am avut pe Marius Tănase, care era un desenator inegalabil, la mine în grupă, și, pur și simplu, îl urmăream cum desenează, ca să am un model de urmat.

Pe de altă parte, domnul Jecza și cu mine am fost diferiți ca artiști, nu eram pe aceeași lungime de undă și atunci dumnealui mi-a propus o înțelegere, care mie mi-a convenit foarte tare. Mi-a zis: „Fă una ca mine, pe care să o notez, și în rest ești liberă să faci ce vrei”. Și, cum ziceam la începutul interviului, eu, când sunt lăsată liberă, dau randament. Mi-a zis: „Eu nu înțeleg ce faci tu, te complici foarte tare cu temele astea. Dacă aș fi la vârsta ta, aș face forme libere. Eu nu mai pot, lumea mă cunoaște într-un anumit fel, trebuie să păstrez linia, dar, în locul tău, nici vorbă să intru așa și să mă înghesui în temă”. Și eu ripostam: „Da, maestre, dar fără temă ce sunt? Ce să fac, nuduri, flori? Nu pot. Pentru mine temele sunt esențiale”. Deci am avut două puncte de vedere distincte, dar, vorba englezului, „we agreed to disagree”, fiecare a mers pe drumul lui, respectând valorile celuilalt, și aceasta a fost o decizie foarte importantă.

Pe vremea aceea, spre deosebire de felul în care se face facultatea acum, nu se lucra în materiale finite, nu am lucrat în bronz, în piatră, în lemn, în nimic, rămâneam la ghips. Deci, modelaj în lut, turnam în ghips, patinam un pic și se termina. Făceam foarte multe compoziții, foarte mult desen, șase ani de facultate este foarte mult. Asta se întâmpla înainte de introducerea sistemului Bologna, când s-a trecut la facultatea de trei ani

plus master. Eu aveam, deci, la terminare, echivalentul masteratului din ziua de astăzi. Am și fost ultima promoție cu șase ani, prima și ultima, de fapt, după noi s-au făcut cinci ani, apoi patru și trei. A fost, e adevărat, o facultate mult prea lungă, la un moment dat ne plictisiseam cu toții, nu învățam lucruri noi, pe vremea aceea nu exista dotarea materială de acum și am bătut puțin pasul pe loc. Însă, tocmai fiindcă am bătut pasul pe loc, din punct de vedere tehnic, am reușit eu să intru în studiul temelor. Încă din facultate, mi-am conceput licența pe „Istoria religiilor” a lui Mircea Eliade, carte pe care am mâncat-o, din scoarță în scoarță. Avea toate filele rupte. Am ales 22 de tipuri de eligii și am realizat lucrări inspirate din ele. Cu aceste lucrări, în ghips, am făcut prima mea expoziție personală.

3 aprilie 2019, în aceeași expoziție personală de la Muzeul de Artă.

– Am dorit, de fapt trebuia să revin, rămăseseră multe lucruri de spus, abia acum începem să vorbim despre operă, despre conținutul acesteia. Mărturisesc, însă, că albumul pe care l-ai editat și care se dorește o privire asupra întregii tale creații, asupra tuturor drumurilor tale, m-a incitat foarte mult, dar, pe de altă parte, m-a și intrigat, pentru că m-a introdus într-o lume labirintică, o lume plină de întrebări, de posibile răspunsuri, foarte frumos redactate. Mi se pare curios, neobișnuit chiar, pentru un plastician, să se exprime cu atâta vervă și cu atâta dorință de a explica fiecare gest al său. M-ar interesa, așadar, să refacem drumul tău de la întrebare la cunoaștere și apoi din nou la întrebare, pentru că labirintul acesta este foarte straniu. Mai mult, drumul tău pornește, probabil, de la firimituri, pentru a ajunge la literă, apoi la cuvânt, la sens, după aceea merge mai departe spre cunoaștere și ciclul se reia de la capăt. Am vorbit cam mult, fiindcă

Sine, tehnică mixtă,
180/50/50cm.

nu știu cum să-ți pun prima întrebare. Dar vom porni, totuși, de la semnul primordial, de la literă, sau poate stăruie ceva mai departe decât litera?

– Sigur că stăruie. Stăruie marea întrebare, dacă există Dumnezeu. De aici am pornit. Aveam vreo 9 ani când mă tot frământa gândul acesta și am încercat să găsec un răspuns. Nu prea am avut pe cine să întreb, oamenii din jurul meu nu erau în cunoștință de cauză, au zis: „Nu știu. Poate da, poate nu”. Mie nu mi-a fost suficient acest răspuns dubitativ și atunci am purces, copil fiind, tânăr fiind, să caut. Să caut în mine, să caut în afara mea, mai întâi în natură, după aceea în cărți, după aceea în oameni și am revenit, din nou, la mine.

– Parcurgând spații de-a dreptul astronomice, evident metafora este implicată, pentru că ai plecat de la culturi vechi, ai ajuns la culturi noi, acestea te-au obligat să te întorci, să repătrunzi culturile vechi. Este o foarte interesantă întâlnire, la tine, cum la puțini am găsit, la puțini filosofi firește, nu la oameni de stradă ca mine, este foarte interesantă, spuneam, întâlnirea a două mari culturi. Cum s-au combinat acestea în tine și cum s-a continuat cunoașterea culturii ebraice cu cea creștină, de pildă?

– Această conlucrare, această sinteză subtilă s-au configurat foarte târziu, după mulți ani de căutare, după ce am trecut și prin New Age și prin budism, hinduism și toate celelalte. Eu recunosc că sunt un om leneș, iar oamenii leneși caută drumul cel mai scurt, asta am vrut eu, drumul cel mai scurt către Sine. După îndelungi peripeții și foarte multe semne, pentru că Dumnezeu dă multe semne proștilor, oamenii care au capacitate de obicei nu primesc semne, noi însă primim, după o abundență de semne, deci, am realizat că Hristos este calea scurtă și, cu toate că e cea mai scurtă, este și cea mai dificilă, pentru că cere un anumit nivel de luptă interioară, pe care alte religii și culturi îl cer mai puțin. De

exemplu, în iudaism sunt 613 legi, pe care trebuie să le ținem, începând de la cum te speli pe mâini și cum îți faci ritualul zilnic, la ce mănânci și așa mai departe. Creștinismul doar aparent cere astfel de lucruri. El spune că nu ceea ce mănânci te spurcă, ci ceea ce iese din inima ta, acolo este problema. Aceste reguli exterioare sunt niște adjuvanți, dar nu sunt o lege în sine. Creștinismul cere altceva, cere să renunți la tine de dragul altuia, ceea ce este foarte greu și e un imperativ pe care cu anevoie îl găsești în alte religii. De aceea spun că este un drum mai scurt, dar este foarte greu.

Când am ajuns la Hristos și am aflat că el vine dintr-o familie de evrei, că Fecioara Maria este evreică și că primii apostoli sunt evrei, mi-am pus niște întrebări: De ce a venit acolo? De ce a zis că a venit la poporul ales? Este ceva acolo, mi-am zis. Și atunci am făcut o întoarcere în timp, ca să văd dacă este sau nu este vreo legătură. Da, sunt cele două Testamente, lipite într-o carte, dar este vorba despre același Dumnezeu sau nu este vorba despre același Dumnezeu?

Prin expoziția aceasta și prin căutările mele interioare, am încercat să închipui o punte între ce spun cele două religii, dar eu cred că toți creștinii sunt evrei, în sensul că un evreu îl așteaptă pe Mesia, cu aceasta se ocupă evreul, la un moment dat a venit Mesia și evreul este împlinit, doar că acum se numește creștin. Diferența majoră dintre noi, creștini și evrei, este doar că a venit Mesia. Cultul, cântările, felul de a aborda divinul sunt similare. Noi nu îl mai așteptăm, noi acum ne așteptăm pe noi înșine, nădăjduind să ajungem la nivelul Lui.

Acesta este următorul nostru pas, El să se bucure de noi, noi să îl bucurăm pe Hristos, pentru că El este chinuit de umanitate. Creștinul trebuie să îl odihnească, „trebuie” nu e cuvântul potrivit, așa și-ar dori, să îl odihnească pe Cel pe care L-a răstignit umanitatea. De fapt, de aici am

început, este o trecere firească între iudaism și creștinism, doar oamenii extrem de habotnici nu văd această normalitate, acest firesc. Și, pentru că eu sunt artist și, pentru că mi se permite, prin profesia mea, enunț, public, prin lucrările mele, acest crez.

– *Până aici a fost o înfățișare importantă, frumoasă și interesantă de trepte, pe care le-ai urcat spre libertate, dar în ce ai constat dificultățile, pentru că descoperirile le-ai făcut pas cu pas, mărunț, înainte, prin lectură, prin trăire, prin iubire. În ce ai constat de fapt aceste trepte?*

– Data trecută am povestit că am fost în Israel și o româncă a făcut semnul crucii peste mine. Cred că atunci a fost un moment important, să zicem că a fost primul semn. După care, acolo, în Israel, culmea este că nu am căutat iudaismul, tot despre Hristos am vrut să știu, nu înțeleg de ce. Uite, asta nu pricep, de ce am vrut să știu despre Hristos. În momentul când am plecat din Israel spre Africa de Sud, am început să citesc mai multe despre esoterism, Rudolf Steiner, sigur, filosofie și psihologie în paralel, dar m-a fascinat mai mult creștinismul ezoteric. Deci, am trecut în cealaltă parte, era nașterea mișcării New Age, care la noi, în România, a venit mai târziu (acolo de mult era în floare) și erau tot felul de festivaluri, oameni care se ocupau de yoga și așa mai departe, iar eu, curioasă, am vrut să știu despre ce este vorba și în una și în alta. Am văzut, am decis, este sau nu este de mine, nu a fost de mine New Age-ul.

Lipsea ceva și nu știam exact ce lipsește, dar simțeam că nu acesta este drumul. E frumos, e facil, e relaxant, e intrigant, e atrăgător și spectaculos, dar nu este ce căutam eu. Atunci am rămas cu un fel de gol, un fel de întrebare lăuntrică: oare unde este drumul meu? Însă ceea ce a facilitat creșterea mea și drumul pe care sunt acum este întoarcerea în România. La început, am crezut că este o întâmplare, că am venit aici pur și simplu,

unde am intrat într-o altă etapă.

Studentă fiind la Facultatea de Design, am făcut, alături de colegii și prietenii mei, un drum către Rohia, despre care ți-am povestit data trecută, unde am avut acea întâlnire cu fântâna și unde am decis să-mi fac semnul crucii, fără să mă gândesc la ce înseamnă el, la legătura semnelui crucii cu Personajul care a fost răstignit pe ea și la ce înseamnă asta ca schimbare de religie.

Însă a fost, Vasi, o nevoie organică de a-mi putea face semnul crucii în libertate, fără restricție, fără ca cineva să zică: „Tu nu ai voie”. Întâmplarea a făcut să gădesc un preot, care, de la bun început, mi-a sugerat o pictură de El Greco, un bărbat bătrân, frumos, cu păr alb, fin și subțire, căruia, pur și simplu, i-am zis: „Părinte, aș vrea să mă botez”. El, din fericire, nu m-a constrâns deloc, mi-a lăsat toată libertatea, nu mi-a dat un catehism, nu mi-a vorbit în limbaj de lemn, mi-a zis doar: „Hai! Ce faci vineri?” Și am venit vineri cu o nașă și o lumânare și m-am botezat creștin ortodox. Cred că, dacă venea cu un mare catehism ortodox, mă întorceam cu spatele și fugeam repede, repede, pentru că eu sunt un om greu de constrâns și pentru mine modul acesta de abordare, prin reguli și prin constrângeri, nu funcționează. Eu trebuie să fiu cucerită, mai întâi de Hristos și mai apoi să fiu un practicant, adică să mă duc cu drag la sfintele slujbe.

Acest preot este cel care m-a spovedit pentru prima oară. Eveniment foarte important. Era o zi de iulie, cu mult peste 35 de grade, o căldură extraordinară...

– *Tot la Rohia?*

– Nu, s-a întâmplat în Freidorf, o bisericuță la capătul lumii... După ce m-am întors din străinătate, totul avea să se întâmple în Timișoara, unde se afla și această biserică foarte kitschoasă, cu flori de plastic, ceva îngrozitor, dar cu acest om, care m-a fascinat, părintele Victor Doru Vasii. Acesta mi-a dat liber-

tate, când m-a chemat la spovedanie nu mi-a recomandat absolut nimic, mi-a spus doar că spovedania este momentul în care spui lucrurile de care într-adevăr te căiești. Altceva nu mi-a spus că trebuie citit, un canon..., cum ziceam, libertate totală. Eu am venit cu hârtia A4, scrisă pe față și pe verso, mărunț, mărunț, începând de la cum am chinuit eu pisicile de la bunica Omi, pentru că nu știam ce anume trebuie să mărturisești, dar știam că sunt niște regrete reale, începând de la copilărie până acum.

Nu mi-a spus nimic, nu mi-a ținut o predică, mi-a dat dezlegarea și m-a poftit să-mi văd de viața mea în continuare. Am ieșit afară, am trecut strada și, la un moment dat, mi-am dat seama că îmi lipsesc căciula și fularul și am vrut de îndată să mă întorc. După care, luminându-mă, mi-am zis că este totuși iulie, este foarte cald afară și nu am ce căciulă și ce fular să port cu mine. M-am oprit brusc și am zis: „Ceva îmi lipsește!”, ca o cască, ceva ce era în jurul meu, era ceva ce îmi lipsește. Nu e rău că îmi lipsește, dar uite ce sentiment interesant! Și m-am limpezit: „Funcționează spovedania, s-a luat ceva de pe mine”. Din jurul gâtului, din jurul capului, nu știu ce era, dar s-a luat. Atunci am început să înțeleg că aceste taine chiar funcționează și că eu vreau să am parte de aceste taine, vreau să le primesc, vreau să beneficiaz de ele, creștină ortodoxă fiind acum. Însă asta nu a însemnat încă nimic. Drumul meu e foarte lent, eu realizez foarte greu anumite lucruri, nu am trecut de la una la alta imediat, s-au scurs ani de zile până ce am lăsat toate celelalte etape, pentru că m-au atras, recunosc, și alte teritorii de cunoaștere. Nu am renunțat la a citi ezoterisme, sau la a frecventa cursurile de inforenergetică, de astrologie sau altele, de unde am luat tot ceea ce am avut nevoie, după care am spus „la revedere” și am plecat mai departe. Dar Hristos așteaptă cu răbdare, nu te forțează cu nimic. De altfel, pariul lui

cu libertatea este pentru mine ceva greu de înțeles, să crezi o ființă și să-i dai toată libertatea, inclusiv cea de a spune „Nu”, este un pariu incredibil. Însă pe mine asta m-a atras, faptul că am libertate totală să îi spun lui Hristos „Te vreau”, când pot eu, când sunt gata. Și asta am găsit în creștinism și la oamenii cu care am intrat în legătură datorită întrebărilor mele. Există multe tipuri de preoți, de călugări, de îndrumători spirituali, eu am avut parte de niște oameni cu adevărat extraordinari, și prin capacitățile lor umane, și prin cele duhovnicești, iar ei sunt cei care mi-au oferit mie această deschidere, această libertate.

– *Câți ani aveai atunci când ai trecut la creștinism?*

– 22.

– *O vârstă a deschiderilor, într-adevăr, și a foarte multor întrebări. Dar cât din ceea ce îmi povestești tu acum este simțire și cât este lectură? Pentru că, dincolo de lenea ta declarată, tot ce observ dovedește o simbioză extraordinară între simțire și cultură, o anumită cultură pe care ți-ai însușit-o. Cum ți-ai însușit-o? De unde ți-ai însușit-o?*

– În timp. Metri liniari de cărți despre tot felul de subiecte, însă toate cumva cu aceeași întrebare: „Există Dumnezeu și, dacă există, cum mă raportează la el, ce am de făcut pe lume?” Asta am căutat eu. Că era astrologie, că era Cabala, toate, de fapt, au slujit acea căutare. Referitor la Cabala, eu am ajuns la Centrul de Cabala din Londra acum vreo zece ani, fiindcă mama și sora mea făceau parte din acest Centru și eu, din curiozitate, am vrut să văd ce fac ele acolo.

M-am dus destul de bătoasă, eu, creștinul, toată lumea știa că provin dintr-o mamă evreică, dar sunt convertită, deci un element perturbator între ei. Însă am pus întrebări pertinente, am fost deschisă la cunoașterea aceasta și ei m-au primit, mi-au dat cărți și am venit acasă cu încă vreo doi metri liniari de texte de Cabala.

Știi și tu, Cabala este un domeniu vast, nu îți ajunge o viață de om să studiezi tot ce cuprinde Cabala. Cabala este, de fapt, zona ezoterică a iudaismului. Înseamnă căutarea, metaforic vorbind, patristică a Vechiului Testament. Oamenii aceștia, numiți Poporul Cărții, stau cu nasul în carte și discută fiecare cuvânt și fiecare fragment din Tora. Este important să cunoști limba ebraică, deoarece limba ebraică, în sine, este o fântână de sensuri. Fiecare literă are nu numai un echivalent numerologic, ci și un întreg câmp semantic, ce se leagă de ea, ca formă și conținut, dar și ca legătură cu restul alfabetului. Dacă studiezi ebraica în felul acesta, nu doar ca să înveți o limbă străină, ți se deschide încă un orizont. Când deschizi Tora, când deschizi Vechiul Testament (Tora cuprinde primele cinci cărți ale lui Moise), tu acolo nu mai vezi doar un text, vezi și un metatext, iar acest „meta” este, adesea, mult mai important.

Sunt patru niveluri de profunzime a textului Vechiului Testament: Pașut (înțelegerea literală), Remez (înțelegerea alegorică), Deraș (înțelegerea conexiunilor între fragmente disparate), Sod (înțelegerea Tainei). Se spune că cele patru paliere de înțelegere stau la baza cuvântului PaRaDiS, adică, doar atunci când accesezi cel mai tainic nivel, ești cu adevărat implinit.

Mai sunt literele albe, de care nu prea știe lumea. Literele albe sunt (ce ciudat să le descrii așa!) negativul literelor negre. Adică, literele sunt scrise cu negru pe alb, însă există, în jurul lor, o zonă de alb, care are un sens mistic, de aceea aceste zone negative se numesc litere albe. Dacă, în Tora, ar fi două litere negre, lipite una de cealaltă, printr-o eroare tipografică, totul s-ar anula, ar însemna că acolo lipsește o literă albă. Literele albe sunt exact partea duhovnicească, duhul care circulă printre litere și dă sensurile sensurilor. Este fascinant. Și atunci, la un moment dat, acum vreo 15 ani,

Michael Drosnin a venit și a făcut publică o descoperire a lui Eliahu Rips, un mare matematician, despre Codul Bibliei. Acesta a luat Tora și a început să numere literele, din cinci în cinci, din 10 în 10, din 1.000 în 1.000, să vadă ce se întâmplă și, într-adevăr, acolo se găseau sensuri, cuvinte, profeții. Însă el a făcut această decodare în bidimensional, imaginează-ți ce ar fi în tridimensional, dacă am avea la Tora literele puse în spațiu. Asta mă întreb eu și aștept ca cineva să facă și lucrul acesta. Eu sunt convinsă că există sensuri mult mai adânci. Nu știu, poate pentru că sunt sculptor și văd în spațiu, dar sunt convinsă că textul acesta nu este bidimensional. Nu există final al acestui text. Și atunci, la întrebarea ta cum leg Vechiul Testament cu Noul Testament, îți spun: așa. Atâta vreme cât acest Vechi Testament cuprinde o asemenea cantitate de informație, profeție și har, el nu are cum să nu fie divin și cum să nu fie sursa nașterii Mântuitorului. Asta a fost dovada. Acest matematician și colaboratorii săi.

- Vorbești fascinant despre niște lucruri senzaționale. Nu uit că ai trecut ca găscă prin apă, stând doi ani în Israel, în evreime, și ai plecat și acum vorbești atât de savant despre știință, despre credințe ale evreilor. Când ai învățat limba, cum ai pătruns în aceste sensuri adânci?

- Târziu. Cei doi ani pe care i-am trăit în Israel au fost esențiali, ca să pot să învăț limba vorbită, să mă familiarizez cu alfabetul, cu noțiunile de bază, eram doar un copil, aveam zece ani... Dar acolo a fost sămburele. Dacă nu știam puțin limba, îmi era mult mai greu, dacă nu chiar imposibil, să ajung să o savurez. Și am savurat-o cu drag, am studiat-o mult mai târziu, după revenirea în România, după începerea studiilor cabalistice, care au durat cinci ani. Deci, cinci ani de zile am stat cu nasul în cărți, inclusiv am tradus cele 72 de Nume, pentru că fiecare dintre ele are o semnificație particulară, ca un soi de mică meditație, care

se alătură acestui Nume divin. Le-am tradus pe toate și am început să le fac publice, pentru că cei de la Centrul de Cabala dădeau aceste informații contra cost și mie nu mi s-a părut normal, ca atare am făcut o mică rebeliune și le-am dat gratis. Dar asta este altă poveste.

- Vorbește-mi despre etapa aceasta. Ai făcut o expoziție, la un moment dat, la „Helios”, cu aceste lucrări, care au creat o stare de emoție...

- Din toată Cabala, care este extrem de vastă și are foarte multe subcapitole, partea care se ocupă de cele 72 de Nume este o virgulă, atât este de mică. Însă pe mine această virgulă m-a atras, pentru că era ceva destul de ascuns, destul de mistic și eram foarte curioasă de eficacitatea lor și mi s-au părut o sursă de inspirație artistică incredibilă. Și atunci am învățat, în primul rând, cum se creează ele. Există trei pasaje în Vechiul Testament, atunci când Moise scoate poporul lui Israel din Egipt și are un stâlp de foc în față, care stă cu poporul și ziua și noaptea și cumva îl protejează... Aceasta este povestea, partea Pașut, partea simplă a poveștii.

Dar, dacă ne uităm în adâncime, descoperim că pasajele care țin de zona aceea, cele trei, au câte 72 de litere fiecare. Cabaliștii, îndrumați probabil de harul divin, au văzut că aceste trei pasaje au conexiune organică unul cu celălalt și au mai văzut că, codat în cele trei pasaje, este un mare Nume, o mare taină. Este marele Nume, cu care Moise a despărțit apele. Însă acest mare Nume este împărțit în niște triade, care se formează în felul următor: prima literă din primul pasaj, ultima literă din al doilea pasaj și prima literă din al treilea pasaj. După aceea a doua literă, penultima și iarăși a doua. A treia, antepenultima și a treia. Și iată, așa se formează aceste triade de litere care, în mod normal, contrar informațiilor de pe internet, nu sunt pronunțabile și nu trebuie să fie pronunțabile. Ele acționează, spun cabaliștii moderni, ca un cod de bare de pe orice produs, iar

ochiul omului acționează ca un scanner. Asta înseamnă că ochiul percepe literele, le vede împreună, le vede într-o anumită ordine, le scanează, iar aceste litere intră în alcătuirea interioară, sau, să zicem, în subconștientul omului, unde acționează ca o energie benefică. Nu pot să spun nimic concret despre eficacitatea acestor litere, dar, în paranteză fie zis, am trei prietene bune, care nu au putut avea copii, iar, după achiziționarea Numelui care numește Fertilitatea, au născut câte un băiat sănătos și bucuros. Asta pe mine nu mă convinge, sunt un om greu de convins, eu sunt doar inspirată artistic de Nume. Totuși, nu pot să neg că ele exercită o anumită fascinație și că o mare parte din populația lumii le folosește în scop terapeutic, și nu numai.

De exemplu, primul Nume din cele 72 este despre călătoria în timp. Mă vei întreba: la ce e bună această călătorie? Cabaliștii spun că este reală, că poți călători în timp, și știința din ziua de azi chiar a reușit să trimită niște atomi în timp. Însă nu e doar atât, călătoria are și un sens mistic: trimiterea în timp a intenției, mersul înapoi, spre copilăria dureroasă, cu gingășie, sau mersul înainte curajos, sunt utile pentru vindecarea interioară și pentru depășirea anumitor traume.

Și eu fac aceste călătorii în timp, în mine, inclusiv în viitor. E destul de greu de explicat, dar consider că ființa umană nu este restricționată de un reper temporal, noi avem capacități mult mai mari decât atât, lumina ta, bucuria ta, dorința ta de bine trimite-le un pas înainte, în timp. Dacă știi că vei avea un interviu, trimite un dram de lumină înainte, ca momentul acela să fie binecuvântat.

- Cum?

- Prin intenție. Nu este nevoie neapărat de imaginație, ba chiar aș zice că imaginația strică. Cred că intenția este baza tuturor lucrurilor. Dacă tu intenționezi un lucru bun, el deja se întâmplă. Omul are o capacitate uriașă și de aceea trebuie să fie foarte, foarte atent, mai ales cu

intenția. Și când zic intenție, zic și motivațiile ascunse pe care le avem. De exemplu, pot să fiu un om bun, generos, dar intenția mea este egoistă, vreau să atrag atenția asupra mea, să fiu iubit, să mă laude lumea.

Eu cred că Dumnezeu se uită la intenție, nu la ceea ce faci. Se uită la de ce faci, cine ești în momentul acela și, de fapt, ce vrei. De multe ori, aceste intenții sunt ascunse și de tine însuși. Încât: Cunoaște-te pe tine însuși, pentru că, dacă tu vezi în tine o intenție negativă, egoistă, egocentristă și, concomitent, vrei să faci un bine, mai degrabă nu fă binele acela. Vorbesc din propria-mi experiență, nu din lecturi. Am văzut la mine binele pe care l-am făcut cu scopul de a fi iubită. Or, un asemenea bine nu se pune pe talerul meu de fapte bune. Ba chiar, așa zice că se pune pe celălalt.

– De ce, în reprezentarea literelor, ai folosit aceste figuri și nu alte figuri?

– Aceste figuri sunt opțiunile mele artistice. Adică, am pornit de la un set de trei litere, cu o anumită semnificație, după care a trebuit să mă uit pe dinăuntru, să scormonesc, să aleg, vizual, estetic, ce îmi comunică ele și ce se pretează la basorelief. Mai mult decât atât, am transformat aceste basoreliefuri în ronde-bosse, în tridimensional și, când am gândit aceste forme, în paralel cu basorelieful, am încercat să gândesc și volumul. Am reușit să realizez câteva dintre ele, 33 dacă nu mă înșel, în tridimensional, dar, la un moment dat, m-am oprit, din motive despre care poate o să povestim. Din punctul de vedere al formei, ele sunt exprimarea cea mai abstractă și, în același timp, exprimarea narativă a celor trei litere, atât cât am putut eu, cât m-am priceput eu.

– Mai fac și alții asemenea interpretări?

– Eu nu știu pe altcineva, dar e posibil să mai fie și alții. Mă gândesc acum la o lucrare (ne îndreptăm spre ea), „Căintă și mântuire”. În primul rând, nu traduc din engleză, ci interpretez în cheie proprie;

nu știu dacă un cabalist i-ar zice așa, dar forma pe care am făcut-o este cea care apare și pe „Pian”, este desenul grafic al ideii de tzim tzum. Adică: Dumnezeu este atât de masiv, de colosal și de copleșitor, încât nicio ființă vie, umană sau non-umană, nu-i în stare să-l facă față, și atunci El trebuie să Se ascundă, să își ascundă gloria, ca noi să putem să ne mișcăm, să putem respira de El. Și El S-a retras din creație, lăsând, în interiorul Său, un loc gol, un spațiu gol. În acest spațiu gol, El a creat lumile, cele zece lumi, pe care le-a învelit cu grijă în câte o perdea, ca să nu se deranjeze prea tare una pe alta și lumina Lui să fie tot mai ascunsă. Astfel ca, atunci când ajungi la Lumea zero, care este cea mai interioară, tu deja să ai zece perdele de întunecime până la tine. Acolo, în acel loc foarte mic, întunecat de zece ori de cele zece perdele, acolo este universul nostru psihic și material. Și acolo ne-a creat pe noi, ca să putem respira de El și ca să avem libertate, pentru că, altfel, fiind față în față cu El, nu putem face nimic, suntem paralizați de gloria Lui. Or, El nu asta dorea, dorea ca noi să putem crește și, atunci, ca un părinte responsabil, a făcut un pas înapoi. Însă, ca să nu ne simțim singuri, a lăsat o linie, subțire, subțire, de lumină între El și noi. Această linie este legătura între noi și El prin rugăciune, prin har, Pronia divină de acolo vine. Este o legătură foarte delicată, de altfel Dumnezeu Însuși este foarte delicat. Nu forțează cu nimic, este o adiere de vânt, nu este o furtună. Și mi-a plăcut noțiunea asta de tzim-tzum și povestea ei.

– Dar ce înseamnă tzim-tzum?

– Contractare, să te retragi, să te restrângi, să te faci tot mai mic. Iar acest semn grafic, pe care l-am schițat și acolo și pe „Pian”, l-am găsit tot la cabaliști, este destul de ușor de desenat, sunt cele zece cercuri concentrice și acea linie, care merge undeva în teritoriul Ayn Sof, unde nu este final, Ayn Sof însemnând

fără final, fără sfârșit. De fapt, unde este acel Dumnezeu-Tatăl, pe care nu îl putem vedea, nu îl putem înțelege și, de aceea, avem nevoie de o interfață, iar interfața este Fiul, Cuvântul. Dar asta este altă poveste. Deocamdată, vreau să spun că semnul grafic al tzim tzum și ideea de tzim tzum nu țin, neapărat, de mântuire și de căintă, însă eu am dedus că acolo este sursa. De acolo s-a pornit, acolo ne întoarcem. De aceea am alăturat cele două noțiuni, una din iudaism și una din creștinism.

– Și încă o lucrare? Să fie trei...

– Sunt atât de multe care îmi sunt dragi!... Iată, spre exemplu, lucrarea intitulată „Fericirea”. Aceasta a fost foarte grea pentru mine, am zis: „Cum pot reprezenta eu, grafic, fericirea?” Debutul a fost dificil, m-am lovit de un spațiu gol și am zis: „Mă voi uita la mine, să înțeleg ce înseamnă fericirea pentru mine, nu e vorba de bucuria de moment, ci de acea mare împlinire?” M-am gândit că împlinirea aceea adevărată, pe care o caut eu, se înfăptuiește în momentul când receptez Harul Divin și când filtrez prin mine bucuria lui Dumnezeu și o dăruiesc altora. Astfel am conceput această formă, asemănătoare unei clepsidre, nu am știut altă formă grafică mai sugestivă pentru mine. Lucrarea nu este, așadar, descriptivă, nu este pentru toată lumea, fiindcă, inevitabil, aceste creații au o notă

personală, eu trec cele 72 de Nume ale lui Dumnezeu prin ființa mea, prin experiența mea. Sunt convinsă că se poate și altfel, se poate proceda cu totul diferit, dar eu aici am ajuns, acum.

– *Interesant este că te situezi, permanent, la frontieră, acolo unde se întâlnesc cele două credințe. Dar ești femeie și, ca atare, mi s-ar părea, poate, normal să abordezi altfel obiectul artistic, lăsând în seama bărbaților filosofia limbajului, a ebraicilor, filosofia în general. Cum de ți-ai luat libertatea și curajul ca, pe lângă o îndeletnicire groaznic de bărbătească, sculptura, să întreprinzi și asemenea studii, să extragi asemenea înțelesuri?*

– În primul rând, eu mă ascund foarte bine după vocația și statutul de artist. Artist fiind, ai voie orice. Poți să pictezi un nud, poți să pictezi un soare, poți să pictezi cele 72 de Nume ale lui Dumnezeu. Faci totul ca artist. Nimeni nu are nimic de zis. Așa s-a întâmplat și la expoziția cu sfinții, mai mult sau mai puțin canonizați, pe care am pregătit-o imediat după expoziția cu cele 72 de Nume. Am expus 72 de portrete, unul dintre ele fiind al sfântului Arsenie Boca. A venit un tânăr cuvios și mi-a spus: „Cum îți permiți să spui că-i sfânt, deși nu a fost canonizat de Biserica Ortodoxă?” Și atunci i-am zis: „Eu sunt artist, pot să-i dau ce nume vreau

Quark, bronz și lemn 200/100 cm, 2014

lucrării mele. Acestea fiind zise, eu cred că e sfânt". Tot sub protecția profesiei de artist m-am ascuns și aici. În ceea ce privește incapacitatea femeii să se ocupe de filosofia limbajului, a ebraicii sau a filosofiei în general, cred că fiecare bărbat sau femeie are înzestrări intelectuale care mă tem că nu țin de sexul pe care îl dețin. Cu toate acestea, femeia care vorbește în biserică este un concept pe care personal nu îl agreez, nu aș dori să ascult de o femeie-preot sau de o femeie-episcopită, cum sunt în alte părți, nu aș putea, mi se pare o aberație a naturii, nu știu de ce, nu e obișnuiță și nu e canon, pur și simplu, femeia e mai frumoasă când tace, dar asta nu înseamnă că ea nu gândește, și întrebată fiind, că nu are o viziune complexă și doctă asupra unui problematici. Cred că femeia se descoperă în intimitate, în șoaptă. Acum că mă gândesc, și bărbatul e mai frumos când tace....

Revenind, această Cabala modernă, ea este preluată și prelucrată pentru publicul contemporan. Există centre de Cabala, conduse, spre exemplu, de familia Berg, care au făcut accesibile învățăturile Cabalei și copiilor, bineînțeles la nivelul lor, adică combinate masiv cu psihologie și life management. Au încercat să îndulcească, să americanizeze conceptele, ceea ce zgârie la urechi pe un cercetător serios al Cabalei, chiar dacă intenția lor, la bază, a fost bună. Ca urmare, foarte multe femei au acces la informație. Sunt publicate foarte multe materiale, care, până acum, nu au fost tipărite și nu au fost traduse. Dacă nu erai evreu și nu știai ebraică, nu aveai acces la aceste cărți. Sefer Yetira, Bahirul, Zoharul, de exemplu. Acum, acestea sunt și traduse și tâlcuite în mare parte, ceea ce îi ajută foarte mult pe cei care chiar vor să intre, cât de cât, în acest univers. Și spun cât de cât, fiindcă domeniul este fără sfârșit. Cunoașterea aceasta a metatextului este, de fapt, fără sfârșit. Este atât de fără sfârșit, încât este

este dăunătoare sănătății. Și prin asta spun așa: dacă nu îți scoți nasul din cărți și nu începi să ai o viață aplicată și să ai o legătură directă cu Divinul, fără intermediul cărții, cred că nu ai ajuns prea departe. Lectura poate să fie un drog. Lectura textului biblic, cu tâlcuiri, poate să fie cel mai mare drog, pentru că un om inteligent, un intelectual, poate plonja în carte și poate să nu mai iasă niciodată de acolo.

- Este, probabil, o aventură senzațională acolo, o Fata Morgana....

- Este. Îți ignori copiii, îți ignori nevasta, îți ignori meseria, totul de dragul cunoașterii. Și, dacă mai ai norocul să ai în preajmă un om cu care să vorbești, cum l-am avut eu pe soțul meu Ovidiu, cu care, cinci ani de zile, cum am zis noi, am „midrașit” (midraș înseamnă, în ebraică, această discuție pe text), atunci, într-adevăr, intri acolo și nu mai vrei să ieși, pentru că sunt interminabile sensuri ale sensurilor. Descoperi și lucruri care te bucură, „uite ce am mai găsit, uite cuvântul acela, uite ce sensuri are, uite, cuvântul melah și cuvântul meleh și cuvântul malah sunt înrudite, melah este „sare”, meleh este „rege/stăpân” și malah este „inger”, și tu, dacă îți amintești, din creștinism, spusa „Voi sunteți sarea pământului”, îndată o corelezi cu: „Voi sunteți regii pământului” și „Voi sunteți îngerii pământului”. Și, astfel, se deschide o lume.

- Dar soțul tău cu ce se ocupă?

- E paracliser, dar pur și simplu citeam aceleași texte și le disecam împreună.

- Cum se explică această ofensivă, această propagandă sau deschidere a Cabalei, în acest timp, în această societate modernă?

- Nu știu. I-a venit rândul, pur și simplu. Cred însă că s-a încadrat cumva în marea arie a New Age-ului. Și-a găsit loc printre multele drumuri ce țin de New Age.

- Dar avem nevoie de Cabala, e nevoie să cunoască și copiii Cabala?

- Nu, bineînțeles că nu este nevoie, însă mă gândesc la sora mea, să fi avut

ea vreo 15 ani, pe care Cabala a ajutat-o să fie un teenager atipic, un om responsabil, care să se uite pe dinăuntru, să ia niște decizii, să-și ducă viața în curăție, înfrânare, ceea ce este mare lucru la o fată care trăiește astăzi în Londra, pentru că ea acolo locuiește. Ea nu mergea la discotecă, fiindcă avea alte preocupări. Nu știu dacă e de rău, nu cred că e de rău. Pe ea a ajutat-o. Sunt mulți tineri care au nevoie de îndrumare duhovnicească, nu neapărat de Cabala, de orice, ca să facă față presiunii din jur, pentru că uite-te la asaltul împotriva tinerilor de azi, ce li se propune. Nu știu ce m-aș fi făcut eu dacă trăiam în ziua de azi, dacă aveam la dispoziție și calculatorul, și seri-alele gratis, și toate celelalte, mai puteam eu să fac ceva cu viața mea? Mă tem că nu. Or, tinerii din ziua de azi, asaltați fiind, cred că au nevoie de cât se poate de mult ajutor, ca să fie în stare a spune „nu” la ispitirile astea. În acest sens, Cabala pentru copii nu este un lucru rău.

- Vorbeai despre libertate, ceea ce te-a cucerit în drumul tău spre Ortodoxie a fost tocmai această libertate. Din păcate, această instituție, Biserica Ortodoxă, dar și cea creștină în general, au avut, de-a lungul istoriei, atât părți pozitive, cât și negative. Cum ai știut să iei partea de lumină din aceasta?

- Pentru că am început cu ceea ce o face luminoasă și am început cu oameni liberi. La un moment dat, au apărut tot felul de conferințe, ele sunt tot mai multe, am urmărit conferințele lui Rafail Noica, fiul marelui filosof, un personaj absolut remarcabil. M-a cucerit, efectiv m-a cucerit, m-am îndrăgostit de el. Pe urmă, au venit conferințele părintelui Constantin Necula, un extraordinar vorbitor, extrem de deschis și care a atras foarte mulți tineri, datorită tocmai tipului de discurs, inteligenței sale scripitoare, umorului său. Și am zis: „Uite, ce frumos, se poate și așa!” După care l-am rugat pe Părinte să ne cunoaștem, să

vină să-mi deschidă o expoziție și a venit la Timișoara, am băut o cafea, și a mai venit o dată și am mai băut o cafea, și am vorbit, și am râs și ne-am bucurat.

Oameni ca el și oameni mai puțin spectaculoși decât el, dar deschiși, citiți, culți, fascinanți, aceștia m-au atras, nu instituția în sine. Apoi, când am făcut un pas înapoi și m-am uitat la instituție, am zis: „Da, este încremenită, da, poate greși, dar eu nu am o relație cu o instituție, eu am o relație cu Hristos. Faptul că întotdeauna ce se așază între Dumnezeu și om poate suferi osificări și modificări e de netăgăduit, uite ce au făcut catolicii, au ars oameni pe rug, au făcut prăpăd, probabil cu intenții bune, la origine, dar e clar că Iisus Hristos nu asta a vrut, El nu vrea să omori pe nimeni, nici măcar să judeci pe cineva, mai degrabă vrea să-ți ierți dușmanul, să-l ajute, dacă poți. Ce are asta cu ce facem noi, creștinii, în ziua de azi? Nimic.

Nu poți să confunzi ciocolata cu ambalajul ei. Ciocolata este Hristos, ambalajul poate să fie de toate felurile. Da, biserica este o instituție, creată de Duhul Sfânt, la un moment dat, istoric vorbind, la Coborârea Duhului Sfânt, dar ea este făcută din oameni, și oamenii sunt oameni, care au și bune și rele. Dar eu nu pot să-L confund pe Hristos cu un anumit preot, cu un anumit patriarh sau cu o anumită conjunctură socială, care, peste 50 de ani, peste 100 de ani, sau acum 50 de ani, sau acum 100 de ani nu va fi sau nu era aceeași. Sunt două lucruri complet diferite. Eu am avut marea binecuvântare să cunosc oameni care m-au apropiat de Hristos prin libertate. Și sunt mulți dintre aceștia.

Numai cine are rea intenție nu îi vede, pentru că sunt foarte, foarte mulți, este acum o generație de duhovnici, de călugări, să zicem tineri, pe la 40-50 de ani, absolut formidabili. Mulți dintre ei pot fi văzuți pe internet, țin predici, țin conferințe. Sunt atât de deschiși, atât de culți, atât de citiți, în tot, în filosofie, în psiholo-

gie. Spre exemplu, la mine în expoziție, acum, în acest moment, am un mic film, de vreo 10-15 minute, al părintelui diacon Sorin Adrian Mihalache, un cuvânt despre arte, scos, cu acordul dumnealui, dintr-o conferință intitulată „Invitații către perplexitate”. Este, de fapt, o întrebare despre artă, la care el răspunde pertinent, și m-am gândit, când am văzut filmul, că părintele verbalizează exact ceea ce cred eu. Ce fel de om este oare? Și am citit câte ceva despre dânsul și am aflat că este licențiat în matematică, în filosofie, în fizică, în psihologie, adică e un om complex, un om universal, un renescentist. Cu un asemenea om abia aștepti să stai de vorbă. Nu este nimic represiv acolo, nimic înlemnit, e un om viu, plin de cunoaștere. Oameni ca dânsul eu tot gădesc, și tot gădesc, și nu se mai termină. Avem și o mică glumă Ovidiu cu mine: „new guy”, am mai găsit unul, am mai găsit unul, încă un new guy. Sunt absolut uimitori oamenii aceștia.

– *Te-a interesat fenomenul Arsenie Boca. Am putea aprofunda acum această temă, acest proces interesant: patimi, instituție, osificare, deschidere și tot ce vrei?*

– Nu e fenomen, e fenomenal.... Am ajuns la mormântului sfântului Arsenie Boca (il numesc sfânt cu certitudine, nu ca o simplă opinie; sunt sigură că e sfânt, așa cum sunt sigură că, acum, afară, e ziuă), am ajuns, deci, cândva, imediat după ce m-am întors în țară.

A fost la Prislop, cu cineva și cu fiul meu și ne plimbam prin curtea mănăstirii. Nu era absolut nimeni, nimeni nu știa cine a fost omul acesta și am trecut pe lângă mormânt, mai erau, cred, doar vreo două morminte în jur, în cimitir. Am citit numele: „Arsenie Boca”. Am privit către pământ și, în pământ, în interior, am deslușit, parcă, un bărbat, bătrân, cu o barbă albă, foarte frumos tăiată, îngrijită, și i-am spus, senină, celui care era cu mine: „Uite ce frumos e bătrânul acesta”. Nu a fost ceva trecut prin filtrul rațiunii, nu înțeleg de ce m-am uitat eu în pământ și cum de l-am văzut pe acel bătrân.

Lăuntric, bronz, 21/16/15 cm, 2016

Mișcările sufletului, bronz, 21/16/15 cm, 2016

Și am adăugat: „Eu cred că omul acesta este un sfânt, sunt sigură că omul acesta este un sfânt”. Nu știu dacă am avut vreo replică de la persoana cu care eram, nu are nicio importanță, ideea este că, după mulți ani, am înțeles că l-am văzut pe sfântul Arsenie Boca, așa cum arăta când a murit, pentru că, ulterior, am văzut poze de dinaintea morții sale, poze făcute de Securitatea română și la care am avut acces în urma unei coperte, pe care am fost rugată să o concep, pentru o carte despre arhiva Securității în ceea ce îl privește pe Arsenie Boca. L-am rugat pe cei de la CNSAS să-mi pună la dispoziție fotografiile de filaj și acolo am găsit o fotografie din care mi-am dat seama că el este cel pe care l-am văzut așezat în pământ. Acesta este un act al poveștii. O altă parte a poveștii se leagă de faptul că Arsenie Boca a fost și pictor. Și nu numai că am văzut picturile sale pedagogice, am și citit ce a scris el alături de frescele sale. Și totul mi s-a părut foarte interesant. Mai mult decât interesant, profetic. M-am întrebat: cine este omul acesta, că e ceva cu el. Și acum ajung la ceea ce mi-a afectat puternic viața. A fost momentul în care, făcând aceste lucrări de Cabala, trecuseră cinci ani de când le elaboram, m-a invadat o stare de nelămurire, de neliniște, în privința temei și, stând pe malul apei (aveam atelierul pe strada Vulturilor, lângă Bega), deodată m-am gândit la sfântul Arsenie Boca și i-am spus, în mintea mea: „Tu ai fost pictor, ai fost artist, ești și om al lui Dumnezeu, vezi ce lucrez, vezi că am dubii, vezi cu ce mă ocup. Nu știu ce să fac, e bine, nu e bine? Să continui?” Și în ființa mea s-a format un „Nu”,

firesc și scurt, așa cum sunt de obicei comunicările de la Divin, lapidare. Acel „Nu” pentru mine a însemnat prăbușirea unui întreg edificiu, pe care l-am construit ani de zile, cu traduceri, cu lucrări, cu expoziții, cu interviuri, cu tot. Întrebarea următoare a fost: „Dar ce să fac?” Și, tot în mintea mea, la fel de clar, s-a format fraza: „Cele șapte taine”. Și cu asta s-a terminat orice îndemn. Eu am început, ca omul, să protestez: „Care șapte taine, dar stai că eu nu știu, trebuie să fi bărbat, să faci preoția, de exemplu, ca să ai acces la ele...” Am protestat cât am protestat, dar tăcerea a continuat. M-am ridicat de pe locul unde stăteam, am intrat în atelier și am pornit să caut informații, pe internet, despre cele șapte taine, ca să încep lucrul la expoziție. Deci, din ziua aceea, din momentul acela. Și nu m-am mai întors vreodată înapoi. Asta nu înseamnă că neg ceea ce construiesc, cred doar că am urcat o treaptă după întâlnirea cu Arsenie Boca.

– *Și care a fost această următoare treaptă?*

– Creștinismul. Cele șapte taine ale creștinismului.

– *Ai mai avut asemenea momente de revelație, întâlniri de orice fel, care să te fi întors din drum?*

– Sunt atât de multe!... Am un caietel, un fel de jurnal, dar nu notez în el ce fac în fiecare zi, nici măcar gândurile mele, notez clipele de har, clipele de revelație. Pentru că eu uit. Iar ele sunt atât de firești, sunt atât de numeroase, încât le uit și atunci m-am gândit că cineva, vreodată, dacă va vedea carnetelul meu, va exclama: „Uite, se poate și așa!” Dar,

repet, este povestea prostului, fiindcă proștilor li se dă cu carul. Altfel, ei nu înțeleg. Eu uit, de la mână la gură, dacă azi mi se întâmplă o minune, sunt șanse destul de mari s-o uit până poimăine. Atunci trebuie să mi se mai dea una, ca să țin minte.

– *Vorbeam de libertate, de această capacitate de creație. Simți că expoziția de acum încheie o etapă?*

– Da.

– *Ești deja pornită înspre altceva?*

– Nu. În fața mea se află un mare nimic, un fel de nor albicios, care ar putea genera panică, dar, iată, ciudat, nu generează. Este o zonă de gol și de potențial, un abis luminos. Nu știu ce voi face după ce sunt gata aici.

– *De fiecare dată ai simțit așa când terminai o expoziție?*

– Cred că da. Poate că, după expoziția cu cele șapte taine, m-am gândit că, probabil, voi porni pe alt drum, dar, în momentul acela, nu știam ce drum, fiindcă atâta mi s-a zis: „Cele șapte taine”. Și atunci, aflându-mă după expoziția cu cele 72 de Nume din Cabala, am făcut cele 72 de portrete de sfinți.

– *Cum a fost concertul organizat săptămâna trecută în acest spațiu?*

– Excelent. Sala plină, oameni în picioare, toată lumea s-a simțit bine, toată lumea zâmbea... Și cel de joi sper să fie măcar la fel.

– *La primul concert cine a cântat?*

– Compozitorul și pianistul Cări Tibor, a fost muzica lui, la violoncel Alexandra Guțu și la vioară Carmen Paulescu.

– *Iar acum cine va urma?*

– Acum vor veni concertmaistrul din Los Angeles Armen Anassian, Cosmin Bălean la duduk, mezzosoprana Mihaela Ișpan, de la Opera Națională din București, Sorin Dogaru, solist la Arad, și Norbert Dumitrescu, care cântă la pian și îl acompaniază pe Cosmin Bălean.

– *Cum se îmbină acestea, pentru că totul este la limita verbalului...*

– În primul rând, se combină sufletește,

ceea ce este o chestiune mai rară, sunt prietenii prietenilor mei, oameni care susțin arta în orice formă și care cred că trebuie să ne adunăm noi, artiștii, și să formăm o echipă, să ne susținem, să venim unii la alții. Și eu am fost cu expoziții la concertele lor, la unii dintre ei, ei vin la mine. Deci, mai mult decât un concept, cel de Musica Universalis, este, de fapt, un gest de cordialitate între artiști.

– *O parte dintre lucrările de aici le-am văzut într-o miniexpoziție la Spitalul Județean, în hol. De ce le-ai expus acolo?*

– Mi s-a cerut, mie nu mi-ar fi venit ideea, până la urmă m-am bucurat că lucrările stau și într-un alt spațiu expozițional decât cel clasic. Accesul doritorilor de artă este, astfel, mai mare. Am mai avut expoziții și în alte spații, în bănci, la Operă, la Filarmonică, e important ca arta să ajungă și în alte locuri decât cele ce i se dedică special, ca să aibă mai multă lume acces și să descopere că arta nu este elitistă, arta este făcută pentru oameni și este la locul ei oriunde.

– *Având mai multe drumuri la Spitalul Județean în acea perioadă, mă uitam la lucrări și mă uitam la reacțiile oamenilor care treceau pe acolo. Se opreau și își făceau semnul crucii. Era o manifestare a credinței. Oricum, oamenii vin acolo cu spaime, cu o anume stare sufletească, iar o asemenea deschidere era pentru ei tulburătoare.*

– Doamne Dumnezeule! Nu am știut. Mulțumesc că mi-ai zis. Am avut două astfel de experiențe, de fapt similare. Am expus o lucrare din ciclul cel vechi de personaje în mărime naturală, în ghips, la Catedrala Mitropolitană, pe scări. Era o expoziție dedicată Revoluției. Situată chiar în fața ușilor de intrare principale, a fost impresionant. Când am luat lucrarea acasă, am observat urme de lumânare. Cineva a aprins o lumânare comemorativă pe ea. Urmele lumânării și fumul acela, exact de forma flăcării, au rămas

imprimare în lucrare. Este foarte emoționant, pentru mine, că lucrarea mea a servit ca gest de închinare pentru morții din Revoluție. Și am mai avut o experiență asemănătoare cu expoziția „Mărturisire I”, urmată de „Mărturisire II”. În „Mărturisire I”, am expus pe pereți 72 de sfinți, mai mult sau mai puțin în viață, și reacțiile oamenilor, care au intrat și care au văzut, și pe unii sfinți îi cunoșteau, au fost foarte interesante.

De exemplu, a venit un domn din Serbia, s-a plimbat, l-a identificat pe patriarhul lui, pe Pavle, și a făcut trei metanii în fața desenului meu. Eu l-am oprit: „Stai, domnule, că nu e icoană!” și mi-a zis: „Aia crezi tu că nu e icoană, orice reprezentare a patriarhului meu, care este, într-adevăr, Om și pita lui Dumnezeu și pe care îl cunosc personal, pentru că este abordabil și de-al nostru, este pentru mine o icoană”. Mi-a povestit cât este de cald patriarhul lui, cum își coase singur hăinuța, dacă merge la o mănăstire și constată că priza nu stă bine, repede cere o șurubelniță și o repară, se deplasează cu mijloacele de transport în comun... Așa patriarh au avut ei. Când a văzut chipul desenat de mine, de drag, s-a închinat lui. Și altele și altele. Am înțeles că lucrările mele pot mijloci niște trăiri și niște întâlniri, de care mă bucur mai mult decât de cumpărarea lor.

– *Venind încoace, mă gândeam că notițele tale, din albumul pe care mi l-ai dăruit, se încheie cu o reflecție puțin amară, și anume aceea că artistul, ce se îndepărtează de sacru, se îndepărtează de sursă și coboară în haos, servindu-l, cufundându-se în mărunțul zilei. Ce ar trebui să facă un artist? Cum să se raporteze la lume și la artă? Fiindcă el trebuie să fie și cetățean, cumpărător la alimentară, dar trebuie să aibă și momentele sale de mare pătrundere, de altitudine...*

– Este de înțeles și artistul care merge în zona cealaltă, inversă mie, în zona de șoc, pentru că, așa cum afirmă oameni mult mai înțelepți decât mine, care

studiază problema esteticului și a sensibilității, dat fiind că locuiești într-un timp și într-un spațiu, unde există, de exemplu, filme 3D, cu sunete asurzitoare, cu imagini violente, și ai acea experiență filmică șocantă, aproape că atingi cu mâna personajele, atunci când, după ce ieși din cinema și intri într-o galerie de artă, unde sunt niște obiecte statice, un tablou pe perete, o sculptură pe un soclu, ce sensibilitate mai poți avea față de exponatele acestea? Ce te mai poate mișca după o asemenea experiență de televizor și de film, în special filmul și muzica de acum?

Și atunci, sunt și nu sunt de condamnat artiștii care încearcă să atragă atenția prin șoc și prin violență, prin unele inițiative absurde, care nici nu ar trebui să țină de artă, cum relatea părintele diacon Mihalache despre o expoziție de la Metropolitan Museum of Art din New York, unde, într-adevăr, au fost expuse tot felul de bucăți de oameni și de animale în formol. Artiștii vor să ajungă la om, dar omul contemporan nu mai are sensibilitate. În disperare de cauză, se recurge la șoc, într-o stranie concurență cu filmul. Există, însă, și artiștii ceilalți, cum sunt eu, care își asumă riscul ca individul desensibilizat, anesteziat de cultura de masă, ce intră în galerie, să nu fie destul de atins de arta lor, fiindcă nu-i deprins cu un ambient static și docil și trebuie să gândească, să accepte că nu i se oferă pe tavă trăirea artistică. Poate are la dispoziție un catalog, poate are un caiet de sală, poate nu are nimic din toate acestea și nu îi explică nimeni, e singur, trebuie să parcurgă niște etape cognitive, pe care, însă, adesea, nu mai dorește să le parcurgă, este obosit, tracasat.

Și atunci tu, ca artist, trebuie să iei o decizie, de care parte ești, ce îți asumi și de ce îți asumi. La un moment dat, am stat și m-am gândit: ce vreau eu de la meseria aceasta? Este, pur și simplu, ca mersul, cotidian, la birou, mă scol

dimineața, intru în atelier, produc o lucrare, o vând, îmi iau pita și mă duc acasă... Sau ce fac, de fapt? Și mi-am dat seama că, pentru mine, mărturisirea este primordială, vreau să-mi mărturisesc crezul și, chiar mai mult, vreau să educ, acolo unde nu mai există educație. Nu înseamnă că eu sunt educată, înseamnă că eu mă autoeduc, odată cu lucrările mele, citesc cu ele, cresc cu ele. De fapt, ca să fiu sinceră, eu sunt în urma lor, ele, în primul rând ca tematică, sunt mult deasupra mea, eu alerg întotdeauna după opera mea. Niciodată nu sunt la nivelul ei, niciodată. Bine ar fi să fiu și îmi doresc să fiu, dar nu sunt. Însă, așa cum eu învăț pe parcurs, în timp ce mă documentez, tot așa cred că există oameni care vor și ei să știe. De aceea stau în galerie și în muzeu, de aceea tipăresc aceste informații și am aceste site-uri pe internet, exhaustiv de explicative, tocmai în ideea că, poate, unu, doi, trei oameni vor lua de aici ceva. Cine dorește să ia doar partea estetică, e foarte bine și așa, dar cine este mișcat intelectual, sau emoțional, sau duhovnicește eu zic că este dublu câștigat.

Fiul Omului, bronz
12/18/14cm, 2005

– *Tu pornești dintr-o perioadă de căutare a sacralului și te duci înapoi, mult înapoi, spre originile acesteia. Dar ai parcurs, și prin studii, și prin fapte de viață, o mulțime de perioade, vremea, cum s-ar zice, a trecut peste tine. Unde te-ai opri tu, în vreme, de ce epocă te-ai simți mai apropiată? Unii mi-au vorbit despre epoca veche de tot, alții despre Renaștere, alții despre perioada impresionistă. Tu unde ești de găsit?*

– Eu sunt clar între Fidias și Michelangelo, adică, pentru mine, corpul uman, draperia și sensibilitatea clasică sunt în top. Mai sus de atât, din punctul meu de vedere, nu se poate. Adică, după „Pietà” nu știu de ce se mai face sculptură, ca să fiu sinceră. Pentru mine „Pietà”, ca sculptură, este apogeul, după care nu mai avem ce discuta. Mai exact: mai avem ce discuta doar în materie de concept. Formele pe care le încerc eu se adaptează unei teme. Partea estetică nu este primordială, e secundară temei. Nici nu știu dacă să mă numesc artist sau nu, pentru că la artist esteticul este primordial. Nu știu ce sunt, poate ilustrator. Când aflu te anunț.

– *Ești speriată și ți-e teamă de Michelangelo?*

– Nu, am o reverență față de el.

– *Dar simți că nu poți să-l depășești.*

– Bineînțeles că nu.

– *Dar, artistic, poți să trăiești prin sfidarea care i se aruncă, în timp ce el merge mai departe, într-un fel de provocare..*

– Nu, trebuie să fii nebun ca să crezi că ești mai bun sculptor decât Michelangelo, trebuie să fii complet nebun. Eu nu concurez cu talentul lui, cu manualitatea lui, acestea sunt inegalabile. Eu mă aflu pe un drum paralel, unde fac un *mischung* între concept, religie, artă. Nici măcar nu îmi propun să fiu extraordinar de bună ca artist. Nu am cum, sunt, din punct de vedere artistic, mediocră. Nu sunt nici cel mai prost artist, nici cel mai bun. Sunt undeva la mijloc. Nu asta mă definește pe mine, nici nu mă intere-

sează, de aceea nici nu chem critici de artă la mine în expoziție, să mă laude, de fapt ce să laude, ceva care nu e de laudat. „Iată un artist mediocr”. Nu, mulțumesc, treaba mea e alta pe lumea asta.

– *Pentru că veni vorba de Michelangelo, pe care Michelangelo îl preferi, pe cel care a reușit să migălească la perfecțiune lucrarea sau pe autorul „Robilor”, de pildă, al robilor aceia care abia ies din piatră..*

– Și, și. El este un creator complex. Nu știu și, de fapt, nimeni nu știe dacă „Robii” sunt doar o schiță sau dacă urmau să arate cu totul altfel, nu știm adevărul. Nici nu trebuie. Eu îl admir așa, de sus până jos, cu toate ale lui, dar, repet, din toată opera lui, pentru mine, „Pietà” e lucrarea de vârf a sculpturii din toate timpurile.

– *Deci te afli într-o permanentă căutare, încerci să te definești. Nu ești, totuși, prea aspră cu tine însăși? Iată, contemplu aceste lucrări, poate că nu pătrund prin mine, că nu declanșează șocul pe care mi-l provoacă o mare revelație estetică.. Dar, când mă uit la acel Christ din fața mea, cu acea aură formată din goluri și plinuri... Apropo, ce înseamnă aceste goluri, ce înseamnă că respectivul personaj nu are figură, că figura îi este înlocuită cu un spațiu gol?*

– Multă lume mi-a pus întrebarea aceasta. Cred că cel mai bun răspuns l-a avut Constantin Flondor, în momentul în care mi-am făcut lucrarea de licență la facultate cu aceste lucrări. Profesorii, destul de speriați, pare-se, de conceptul acesta, m-au întrebat de ce este gol înăuntru, dar n-am apucat să răspund, pentru că maestrul Flondor a spus: „Voi nu vedeți că nu e gol, ci e plin și că înăuntru este ființă?” Și mi-am dat seama că lumea se împarte în două: cei care văd ființă înăuntru, poate se văd pe ei înăuntru, și cei ce se sperie de golul din sine.

– *Ai găsit undeva acest concept sau este creația ta?*

– Nu l-am găsit, l-am observat la oamenii

care trec pe lângă lucrările mele. Eu am făcut aceste lucruri instinctiv, nu am vrut să le dau chip, un chip anume, recognoscibil, nu am vrut să fie Cutărică. Am vrut să fie oricine, să fiu eu, să fi tu, să fie oricine.

– *Dar ai avut undeva un model?*

– Nu. Ca să fiu și mai sinceră, tehnica aceasta, pe care am deprins-o în facultate, am ales-o și din raționamente financiare, în sensul că ea se realizează cu ghips și cu tifon..

– *Am văzut câteva fotografii cu modele umane..*

– A fost cea mai ieftină variantă pentru un student sărac, în anul VI, cu un copil de crescut, singură, fără soț, fără mamă, fără tată și așa mai departe. Am încercat să mă descurc financiar și să fac și sculptură. În urma acestui proiect, au rezultat 22 de lucrări, dacă nu mă înșel, și prima expoziție personală. Cu foarte puțini bani. De fapt, este o tehnică accesibilă oricui, se pot face lucruri spectaculoase. După care m-am gândit că lucrările ar merita să fie turnate în bronz și am îndrăznit să torn în bronz câteva doar, pentru că, așa cum știi, materialul este costisitor.

– *Observ că acorzi o mare importanță gesticii. Fiecare lucrare, cu plinurile și cu golurile sale, are o anumită mișcare, o anumită respirație.*

– Da. Și, dacă anumite lucrări sunt puse în relație una cu alta, devin și mai expresive. De exemplu, am făcut o lucrare la o tabără din Ungaria, la Csongrad, cu patru astfel de personaje, care stau pe două bănci și au o anumită relație între ele. Cred că este una dintre cele mai reușite lucrări ale mele, fiindcă îți adresează niște întrebări. Lucrarea se numește „Cinci”, nu „Patru”: tu, privitorul, plus cei patru stați, sau nu, toți cinci, la un dialog unii cu alții și ne puteam imagina orice fel de interacțiune între voi. De altfel, este o lucrare care mi-a plăcea să fie în Timișoara. Îmi pare rău că o au ungerii și nu o avem noi.

– *Mă uit la aceste lucrări de artă, care*

„înnobilează” perimetrul istoric al Timișoarei, plantate de nu știu cine și alese nu știu cum, și mă întreb de ce un grup creat de tine nu s-ar afla chiar aici, pe aceste străzi.

- Nu știu să răspund.

- Care este materialul tău preferat?

- Piatra.

- De ce? Acolo e nevoie de foarte multă forță...

- Nu știu, îmi place. Îmi place mirosul ei, îmi place...

- A ce miroase piatra?

- Nu știu, dar este ceva uluitor. Mirosul de piatră îmi deschide... mă face să zâmbesc. Dau cu flexul și zâmbesc, până îmi intră praful în gură. Nu știu de ce. Am o relație... nu numai relația cu piatra ca obiect artistic, dacă văd munte, munte dezgolit, stâncă, am aceeași trăire. Mai ales dacă stâncă e și combinată cu apă, cu un brad ici-colo. În ființa mea, sunt mereu lângă o stâncă. Nu știu cum s-a ivit relația aceasta a mea de dragoste cu piatra, dar ea există și este foarte intensă... Nimeni nu poate interveni între noi doi.

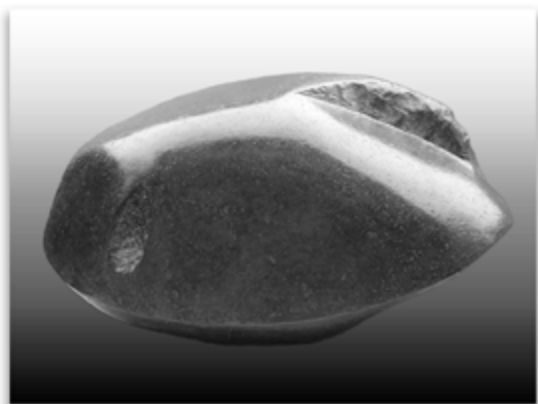
- Ți-ai fi dorit să faci o replică la statuia în stâncă a lui „Decebal”, de pildă, adică să lucrezi o stâncă uriașă?

- Nu m-am gândit. Mi-ar părea rău de un munte, să îl desacralizez în felul acesta. Dar din munte mai cade câte o bucățică, ofrandă pentru noi, sculptorii și...

- Stai o clipă, ai folosit cuvântul desacralizare. Deci materia brută urmează să fie desacralizată. Cum adică? Eu credeam că o sacralizezi prin prelucrare.

Nu. Pe locul întâi e natura, absolut colosală și perfectă, după care vine omul, decăzut, cu ale lui, și începe și intervine. Nu știu ce calități interioare trebuie să aibă omul acela, ca să nu strice materia brută, să nu vâre în ea inclusiv răul din el, nu numai binele din el. Nu știu.

- Deci, căutând, și lucrând, și încercând să dai o valență artistică pietrei, poți să vâri răul în ea. Cum adică?

Creatură, bazalt, 21/40/15 cm 2004

- Subconștientul tău e acolo și el lucrează la fel de harnic, dacă nu chiar mai harnic decât eul tău conștient. Din psihanaliză aflăm că suntem spre 80 la sută subconștient, dacă nu mai mult. El e acolo, el, vrei nu vrei, intră în joc, în momentul în care tu lucrezi. Ți dau un exemplu personal, eu nu lucrez când sunt necăjită, niciodată, exact din acest motiv. Însă, la un moment dat, am lucrat, totuși. Mă îndurerase cineva foarte tare, eram foarte tristă, și am început o lucrare. I-a venit rândul, aveam tema de mult, mă gândisem la ea dar nu avea încă o schiță, și sosise ziua în care trebuia să se nască. M-am gândit: o fac sau nu o fac în starea asta? Și mi-am zis: hai să lucrez o dată, am auzit că unii artiști lucrează la necaz și la suferință, eu nu am mai făcut așa ceva, hai să vedem. A ieșit o monstruoasă. A venit o prietenă în atelier și a exclamat: „Vai, ce lucrare urâtă ai făcut! Ce ai pățit?” Nu știu dacă forma era urâtă, habar n-am, erau niște aripi îngerești, deci, ca temă, nu era rău, dar nu am reușit să ies din propria mea stare. Mi s-a confirmat că un artist nu are voie să-și pună mizeria lui în artă, pentru că arta lui merge la cineva acasă, sau merge într-un muzeu și ea transmite, peste ani, peste secole, starea celui creator. Oamenii nu sunt coșul nostru de gunoi, chiar nu ne putem separa propria viață de ce dorim să dăruim, chiar trebuie să arătăm tuturor ce suferinzi și traumatizați suntem?

Că nimeni nu-i mai tragic decât noi? Cu ce ajută asta? Chiar trebuie să fim exponenții urâtului? Nu poți oare să lași ceva bun și frumos în urma ta?

- Dar au fost mulți artiști care au creat la necaz. Uite, că tot ai „Pianul” aici, Beethoven, Chopin, atâta suferință este în muzica lor, creată în stări speciale...

- Eu nu văd necazul lor, nici la Chopin, nici la Beethoven...

- Pentru că e transfigurat în artă...

- Bineînțeles.

- Mai cunoști și alți pictori, sculptori, care au pictat și sculptat la necaz?

- Nu știu care e viața interioară a fiecăruia, până la urmă este o chestiune de mare intimitate. La ce se întâmplă între tine și lucrare, precum și între tine și Dumnezeu, nimeni nu are acces. Câteodată, chiar tu, artistul, nu ai acces la tine însuși. Se petrec fenomene ce te depășesc în momentul acela de inspirație. Trebuie să știi, însă, că arta ta te depășește, trece dincolo de tine, în timp. Tu ai plecat din lumea aceasta și ce se întâmplă cu mesajul tău este atemporal, tu ai avut atunci un moment de colaps și rămâi în eternitate cu acel colaps pe peretele cuiva.

- Tu lucrezi cu sentimentul acesta, că faci ceva ce rămâne după tine?

- Absolut.

- Atunci, să o luăm mai sistematic. Pentru că ești la un ceas de confesiune și ești dispusă să povestești, istorisește-mi, te rog, cum te apuci tu de o lucrare. Alege din expoziție orice exemplu dorești și spune-mi cum ai pornit la alcătuirea lui.

- Am pornit de la text. La început a fost textul.

- Da, cuvântul...

- Cuvântul. Care poate fi de oriunde, de pe internet, dintr-o carte, dintr-un documentar. În general, din cărți. Eu citesc. Am teme pe care le citesc asiduu, ani de zile parcurg un anumit tip de cărți, pentru că vreau să intru în starea aceea, vreau să aprofundez o anumită temă. Și, din ce citesc, mă inspir. Pe durata lecturii,

se naște, deodată, spontan, în mintea mea, întrebarea: Ce formă ar avea tematica asta? Și atunci iau repede caietul, creionul și încep să încropesc niște schițe. Și ele se adună treptat, câteodată se adună un concept întreg. Interesant este că nu revin asupra schițelor, ele rămân așa cum le-am desenat din prima clipă, nu fac corecturi. După un timp, mă gândesc: Schița aceasta aș putea să o integrez într-o expoziție, aș putea să o prezint într-o serie. Când, ulterior, o percep ca pe o parte posibilă dintr-un ciclu, am trecut la un alt nivel, intră zona profesională în joc, încep studiile de formă, mă gândesc la proporții, mă gândesc ce îmi doresc, reflectez la raportul dintre acea lucrare față și celelalte.

Destul de rar am rămas la o lucrare singulară, în 80-90 la sută din cazuri ele, când s-au născut, s-au născut direct în grup, direct pe o temă. După aceea iau lutul, îl înmoi și încep să conturez lucrarea în lut. Urmează celelalte etape, care sunt destul de dificil de povestit, sunt două matrițe, prima din ghips, a doua poate fi din silicon, apoi ceară, apoi bronz, pe urmă șlefuire, deci un proces ce nu mai ține, neapărat, de creație, ține de tehnologie și de abilitatea de a duce la capăt, tehnic, ceea ce ai avut ca inspirație poate o fracțiune de secundă.

- În aceste momente, terne, mecanice, dăinuie, da, acea strădanie de care pomeneai, dăinuie dorința și stăruința de a rămâne în viitor. Dar în clipa de început, când ai pus mâna pe lut, pentru prima oară, și ai prins a-l frământa, sau când ai bătut prima dată cu dalta în bucata de piatră, la ce te gândești? Că trebuie să existe și o stare specială, mai multă pregătire specială, bănuiesc eu, pentru acel moment, o tresărire de genul „Doamne ajută să fie bine!”

- Acest „Doamne ajută” mă însoțește în fiecare dimineață, cu mult înainte de a intra în atelier. E o cerere de binecuvântare a întregii zile și, de obicei, aduce curaj, împăcare, adică: „Doamne, făcă-se voia Ta.

Ce îmi trimiți pentru ziua de astăzi eu sunt deschisă să primesc. Sper că sunt îndeajuns de deschisă, încât să și înțeleg semnele, să știu pe unde să o iau. Cerând în fiecare dimineață binecuvântarea pentru ziua în curs, eu îmi încep munca liniștită, îmi suflec mânecile și pornesc. Dar nu întotdeauna este cum vreau eu, pentru că, acest „Facă-se voia Ta” implică oameni, situații, cărți, tot felul de lucruri la care nu m-am așteptat și care bineînțeles că sunt spectaculoase, sunt colosale, dar care, uneori, îmi complică sau chiar îmi schimbă direcția. Așadar, acest „Facă-se voia Ta” este foarte important pentru mine.

- Ai mai spus ceva interesant: „... să înțeleg semnele”. Care sunt semnele după care pricepi că ești pe drumul el bun?

- Sunt semne terne, mundane. Noi, oamenii de rând, nu primim mari comunicări de la Duhul Sfânt. Ni se dau, ca unui prost, un cuvânt, un articol de ziar, un telefon, un mesaj. Pot fi mesageri cu totul banali cei care îmi aduc o idee precum: „Acum te oprești din asta și faci altceva”; sau: „Acum e mai important să te oprești din lucru și să primești la tine în atelier un tânăr, pe care l-au trimis părinții, trebuie ajutat, nu are cu cine vorbi”. Este mult mai important să-l ajut pe tânărul acesta decât să-mi termin lucrarea, care nu are importanță, el e om și are importanță. Ca urmare, nu țin cu dinții de nimic din ceea ce îmi propun, pentru că primesc propuneri mai utile.

- Dar hai să ne întoarcem la gestul acela, când dai cu dalta în piatră pentru prima oară.

- Dacă este piatră, bucuria este enormă. Nu știu să-ți relatez, în cuvinte, ce minunat mi se umple sufletul de la piatră. Cum ți-am spus: zâmbesc până îmi intră praful în gură, îmi place, aproape că uit ce caut acolo, uit de forma finală, uit de toate, pur și simplu mă bucur de gest. Nu știu cu ce să asemăn simțământul acesta, nu știu ce ți-ar plăcea ție să auzi acum de la mine,

de la mine, unii, de exemplu, sorb din cafea, închid ochii și murmură: „Mm, ce bună este!”. Uite, așa este relația mea cu piatră. Cu lutul, nu. Lutul mă servește pe mine ca un intermediar, lutul e de sacrificiu. El devine ceva, pe urmă merge înapoi în găleată, mai stă o vreme, apoi devine altcineva. El este măgarul de sacrificiu. Nu am nicio relație cu el, îmi usucă mâinile, mă enervează dacă e prea uscat, mă enervează dacă este prea moale, ne mai certăm, mai cade câte o pietricică înăuntru, nu e o relație grozavă, dar ne tolerăm unul pe altul, pentru că ne suntem necesari unul altuia.

- Atunci să ne întoarcem la piatră. De ce dai acolo, în locul acela, prima lovitură de daltă și nu în partea cealaltă?

- Dau unde mă primește. Nu pot să-ți explic. Adică, dintr-o mare masă, amorfă, tu vrei să scoți un anumit obiect și nu știi de unde să-l începi. Dacă zici că o iei din stânga sau din dreapta, nu funcționează lucrurile. Undeva este un loc de minimă rezistență, pe care îl simți intuitiv. Și la lemn, și la piatră, dar acum vorbesc de piatră, că ea mi-e cea mai dragă. De acolo încep. Și eu m-am întrebat: De ce, oare, încep de acolo? Și, tot spontan, tot intuitiv, îmi răspund: Pentru că de acolo mă cheamă, acolo zice: „De aici, aici îți fac loc să intri” Și, din locul acela, de unde ți-ai început munca, de acolo continui ușor. Dacă nu mergi în locul care te cheamă, care îți este deschis, întâmpini rezistență.

- Ești adeptă a ceea ce a spus Michelangelo, că statuia e gata făcută, numai că trebuie să îndepărtezi surplusul?

- Bineînțeles. Eu știu când lucrarea este gata după impresia că am mai văzut-o undeva. Ceea ce probează că ea, opera, exista și există, dintotdeauna, în lumea ideilor, acolo unde ziceau grecii că hălăduiesc prototipurile, exista și există, ca idee, ca potențialitate, acolo, iar acum, când i-am dat trup, chip, formă concretă, când e gata, acum o recunosc. Unele lucrări, așadar, țin de lumea

abstractă.

- Dar piatră te cheamă pentru anumite teme, pentru anumite înfățișări, lutul, bronzul, pentru altele. Cum se despart temele și motivele, în viziunea ta?

- Simplu și firesc. Spre exemplu, tematica expoziției acesteia, cu Noul Testament și cu Vechiul Testament, presupune lucrări care pretind, organic, vital, un material nobil. Și ce e mai nobil decât bronzul?... Aur, argint și bronz. Nu puteam să le fac din aur și din argint, dar bronzul este materialul pe care tema îl merită. Ba chiar îl impune. Piatra nu aparține, deocamdată, universului acestuia tematic, ea se leagă mai degrabă de simplitate, de gând, de motive exterioare temelor mele principale. Întotdeauna există și teme adiacente. Am o serie de ființe, „Vietăți” se numesc, nu neapărat zoomorfe, pur și simplu am simțit că, în anumite pietre, trăiește ceva (cineva?), un sentiment, poate, și am încercat să dau la o parte restul de materie, ca să iasă la lumină, afară, ființa aceea. În piatră am mai multă libertate și, fiindcă ea nu intervine în elaborarea temelor mele principale, am mai puțină responsabilitate. Piatra mă odihnește, bronzul mă responsabilizează.

- Nu ai însă senzația că ești un fel de rob, de sclav, de truditor, în comparație cu îndeletnicirea mai nobilă de a modela?

- Nu, dimpotrivă, există o cadență, pe care ți-o dă dalta ce lovește în material, intri, ca șamanul, într-un anumit ritm, aproape hipnotic, poți să lucrezi, în ritmul acela, și 10-12 ore, fără să obosești, fără să mănânci, fără să bei absolut nimic. Te afli în starea aceea pe care psihologia o numește „the flow”, adică un moment de har. Sunt activate, eventual, undele alpha ale creierului, ești transpus, dus în altă realitate, sub efectul acestei ritmicități. Din păcate, în ziua de astăzi, trebuie să mai apelăm și la câte o unealtă electrică. Ea te scoate din acest miraj, dar poți, la o adică, să o folosești doar inițial, la geroșare, iar după aceea, când revii la daltă și la ciocan, îți vei

găsi ritmul interior.

- Dar piatră este, totuși, înșelătoare. Ai văzut blocul, l-ai studiat, dar te poți trezi, cum s-a trezit și Michelangelo, cu câte o crăpătură neștiută. Ce faci în cazul acesta?

- Te adaptezi, dacă poți. Că nu ai ce să faci. Piatra nu este așa de ușor de obținut, mai ales cea de calitate, și atunci, din păcate sau din fericire, nici nu știi, câteodată din fericire, trebuie să-ți adaptezi forma la cerințele pietrei. Am avut o piatră, pe care am prelucrat-o, la o colecționară în curte. Dacă nu mă înșel, avea 4 tone și jumătate, o marmură de-a noastră, de la Rușchița, ascundea bucăți de cuarț, cristal, în ea. Cristalul știi că este un element foarte dur, dar, totuși, ce minune, să găsești cristal înăuntru, adică el a crescut odată cu blocul de marmură! A trebuit să îl las acolo, era o frumusețe, o comoară... Piatra e plină de surprize, are viață proprie, trebuie s-o respecti.

- În ce fel de marmură ai mai lucrat? Cum e marmura de Rușchița?

- Mie nu-mi place, este dură și neprietenosă, opune rezistență. Nu-mi place foarte tare nici culoarea, nici cea roză, nici cea albă. Am lucrat în marmură grecească, are cu totul altă respirație, e moale, te primește, aproape că poți să faci macrameu în ea, este incredibilă. Am în vedere o lucrare pentru cineva. Voi folosi marmură grecească, fiindcă cea din România nu răspunde intențiilor mele pentru lucrarea aceea. Dar cel mai mult mi-a plăcut piatră vulcanică, bazalt și granit, o piatră foarte tare, și se topesc sculele, cele electrice, pur și simplu. Iese flacăra din piatră, ea încă este lavă topită, doar temporar s-a răcit puțin, însă, dacă o provoci, redevine fierbinte... Orice piatră devine fierbinte, dar aceasta în special, piatră vulcanică, ea știe de unde a venit și îți arată că ea este șeful.

- Preferi lucrări mari, mici?

- Și, și. Depinde de piatră ce-mi stă la dispoziție.

- Să trecem la modelare. Ea este, totuși, gestul pe care l-a făcut Dumnezeu.

El a modelat omul. Cum e cu modelajul?

– Modelajul e inversul cioplirii, adică din piatră scoți, la modelaj adaugi. Lipsește o bucată, mai pui, mai pui și construiești, încet, încet, din interior către exterior, forma. Modelajul îți permite mai multe libertăți, și de textură, și de dimensiune, poate și de expresivitate. E mult mai ușor, fizic, să modelezi. Este cu totul altceva. Așa am realizat 90 la sută dintre lucrările în bronz. Unele se nasc direct în ghips, tot din raționamente tehnice. Din păcate, componenta tehnică este primordială în sculptură, nu ne place, dar trebuie să trecem prin ea.

– De unde știi atâtea despre sculptură, despre materiale? Jecza ți-a fost dascăl? Am înțeles că nu te-ai sincronizat cu el, principial vorbind...

– Am fost doi oameni foarte diferiți, dar mi-a oferit libertatea de a continua experimentele mele și de a merge pe drumul meu. Acesta a fost cel mai mare dar pe care un profesor mi l-a făcut mie vreodată. Eu, am mai spus, dau randament când am libertate și se pare că dumnealui a înțeles particularitatea aceasta. Când am făcut noi facultatea, care era, atunci, de șase ani, acum e de trei, nu exista infrastructura care există acum, nu se experimenta în materiale diverse. Dragostea mea pentru piatră s-a născut mult după facultate. Am fost într-o tabără, am adus o marmură cu mine, erau sculptori de seamă acolo, îmi era oarecum rușine, fiindcă nu mai lucrasem cu materialele astea și, în 12 ore, am terminat lucrarea, iar tabăra era de trei săptămâni. Și am fost întrebată: „Și acum ce vrei să faci, în următoarele trei săptămâni, dacă tu ai isprăvit într-o zi?” Era limpede că lucrarea e încheiată, a fost un consens că nu mai e nimic de făcut la ea. Am fost și eu mulțumită. M-am mirat și eu cum de am reușit. Unul dintre marii sculptori de acolo m-a întrebat de când lucrez piatră și eu i-am răspuns că e prima mea lucrare de acest fel. Nu prea m-a crezut. Și, pentru că

că trecea vremea fără folos, mi-am îndreptat atenția spre un morman de piatră neagră, cred că era bazalt, cum este și la noi, piatră cubică, un morman aruncat acolo, piatră de construcții. Și am întrebat dacă pot avea acces la o bucățică. Bucățica fiind, mă rog, de 50 de centimetri, nu chiar mică. M-a întrebat sculptorul: „Ești sigură?” „Eu vreau să încerc”. Și, când am început să lucrez în piatra aceea, am jubilat: „Asta este, să nu mai văd marmura în fața ochilor!” A fost o minune. Atunci m-am îndrăgostit eu de mirosul de piatră, de atunci am acel zâmbet tâmp, în clipa când încep să lucrez în piatră.

– Mi-ai vorbit despre dascălul Jecza, dar, de-a lungul timpului, ai avut mai mulți dascăli, Michelangelo, printre alții... Care ți-au fost acei dascăli, ce te-au deschis spre tine și spre meserie?

– Am fost și sunt o persoană încâpățanată, nu accept, cu ușurință, îndrumări. Să știi că mie nu-mi prea plac mulți artiști. Intru în expoziții, cercetez exponate și pot să plec liniștită, fără să am nicio trăire, la nicio lucrare, mai ales că, în primul rând, eu, personal, nu înțeleg arta modernă. Sunt foarte multe expoziții, pe care le vizitez, nu înțeleg nimic și le abandonez, fiindcă nu-mi spun nimic. Da, e artă modernă, dar eu nu rezonoz, nu simt mesaj, nu mă impresionează forma, nu mă impresionează conceptul. Așa este și cu sculptura, nu pot să afirm că artistul cutare sau cutare mi-au schimbat radical direcția, nu. La mine opera s-a clădit, cum am mai zis, pornind de la teme. Temele au cerut forma. De aceea, cred eu, formele mele sunt eterogene, diverse, de la antropomorfe, până la complet abstracte. Nu se poate spune că, stilistic, mă influențează cineva anume. Trebuie să am textul în față și, în funcție de text, execut lucrarea. Nu intervine un dascăl, nu se interpun sugestii din galerii sau din albume de artă. Firește, genialul Michelangelo va fi întotdeauna prezent. Dar ca o instanță, el

nu are cum să înrăurească direct actul artistic, trăit de mine, fiindcă și timpul și materialul ne separă...

– Și comunicarea...

– Și el are un mesaj religios, pe vremea aceea se lucra mult pentru Biserică. Nu știu care au fost trăirile lui, numai el știe ce trăiri de ordin spiritual a avut, noi nu putem decât să le presupunem, simțăminte, elanurile sunt generate în cea mai adâncă intimitate, adesea tu însuși, ca artist, nu știi, cu precizie, unde te afli, în propriul orizont lăuntric, trebuie să treacă ani, ca să te vezi din afară și să zici: „Încă nu am fost unde am zis că sunt. Atunci am pretins că sunt acolo, dar nu eram”.

– Michelangelo este foarte deschis, pune mult preț pe căutarea esteticului, comunică... În ceea ce te privește, relația de comunicare este dilematică și incitantă. Pentru mine, toate expozițiile tale au constituit, dincolo de bucuria artistică, și un moment de cumpănă. Mi-am dat seama că nu cunosc aproape nimic din substanța ideatică sădită de tine în aceste lucrări. Când stau în fața acestor 72 de cuvinte, sunt, pur și simplu, aiurit, nu înțeleg absolut nimic din ele. Însă simt o puternică atracție, ele mă așază acolo, nu îmi spun nimic, dar mă trimit într-o solici-tantă dilemă.

– Așa și trebuie. Tu ești în fața celor 72 de Nume ale lui Dumnezeu. Cum să pleci? Nu ai cum să pleci. Acesta este rolul lor, să te pună la locul tău, să știi unde ești tu față de El. Așa și trebuie, ai reacționat corect.

– În celelalte săli sunt alte reprezentări ale credinței, față de care am reacționat oarecum similar. Vorbește-mi, însă, despre prezența, probabil tutelară, a unei opere de artă ce pare, aici, o ființă insolită: „Pianul”.

– „Pianul” a venit de la doamna doctor Ina Cosoroabă, mare colecționar de artă românească. Are în colecția sa multe lucrări ale mele. Este persoana despre care am vorbit mai înainte, cea care a comandat acea lucrare de patru tone și

tone și jumătate în piatră. Apropiată fiind și de Ștefan Călărășanu și deținând lucrări de la el, după moartea acestuia, a pus la cale și a organizat, integral, acea expoziție comemorativă. Ei bine, dumneaei avea cunoștința de acel pian al lui Călărășanu, care acum se află la Filarmonica „Banatul” din Timișoara.

S-a gândit, probabil, că, dacă mi s-ar oferi șansa de a avea în preajmă pianul ei, nu aș zice „Nu”. Și eu nu am zis „Nu”. Mi-a spus: „Am în depozit un pian, nu este al meu, eu îl țin pentru vreun doritor, e de la familia Silvășeanu, nu îl vrea nimeni. Îl vrei tu cumva?” „Bineînțeles că îl vreau”. Nici nu am stat pe gânduri. În momentul următor, am și pornit să reflectez la viitorul lui artistic.

– În paranteză, știi să cânti la pian?

– Nu. Am fost la Școala Populară de Artă, am avut un oarecare accident la încheietura mâinii stângi, am renunțat și nu am mai continuat. Dar e un vis al meu. Uneori, noaptea, mă visez cântând la pian. E ceva tainic între mine și instrumentul acesta. În perioada când pianul a venit la mine, eu vorbesc despre pian ca despre un om, ca despre o persoană, fiindcă între noi s-a statornicit o relație, urmăream, pe internet, „Planeta privilegiată”, un documentar vechi, la care s-au tot adăugat secvențe noi. Documentarul acesta atrage atenția asupra ideii de reglaj fin al constantelor fundamentale.. De pildă, dacă doar puțin mai mică ar fi fost constanta universală ce se ocupă de gravitație, atomii nu s-ar fi alipit unii de alții și n-ar fi existat viață, sau n-ar exista forma de viață pe care o știm noi, ar fi fost, poate, râme, dar nu om. Și, astfel, abordând diverse paliere, documentarul explică de ce viața de Pământ este o raritate în univers și cam câte sisteme trebuie să funcționeze absolut perfect, pentru ca viața să existe. Apoi, este foarte important că noi locuim în această parte a galaxiei, de unde putem să observăm universul, pentru că, din alt unghi, mulțimea nebuloaselor ne-ar bloca perspectiva și nu am vedea unde

anume ne situăm în univers, nu am putea calcula distanța între noi și ce deslușim noi a fi finalul sau începutul universului vizibil. Suntem, așadar, privilegiați că existăm, dar suntem privilegiați și ca observatori ai lumii noastre. Luna și Soarele au o distanță mare între ele și, aparent, de unde le observăm noi, par a avea aceeași dimensiune. Iarăși, o raritate: dacă nu ar exista această suprapunere perfectă în timpul eclipselor, astronomii n-ar putea să-și desfășoare anumite calcule și să-și confirme altele. Sunt tot felul de mistere, despre care nu am știut mai nimic înainte, absolut fascinante, încât m-am decis să studiez, în paralel, unele dintre temele dezbătute. M-am întrebat: Oare chiar așa o fi?

Ți mai dau un exemplu, o proporție uimitoare care mi-a atras atenția, între dimensiunea observabilă a universului (cifra care este aproape imposibil de înțeles de către mintea umană) și partea opusă, unde, cea mai mică unitate de măsură pe care noi o putem concepe este dimensiunea lui Planck. Or, eu am vrut să știu ce este la mijloc, între acestea două extreme, așa, de curiozitate. Și răsplătită mi-a fost curiozitatea, când am aflat că celula vie este la mijloc între dimensiunea universului observabil și dimensiunea lui Planck. Am zis: nu poate să fie întâmplător! Trebuie să-i găsec un loc, pe pian, pe claviatură, acestei idei. Clapele acestea, mi-am zis, trebuie să devină fiecare, un aspect al întregului. Am vrut să fie Povestea Creației și cum se revelează ea omului. Restul „Pianului” povestește despre creația anterioară omului.

Despărțirea apelor de sus de apele de jos este componenta centrală. De jur împrejurul ei, cele nouă ierarhii îngerești, după clasificarea lui Dionisie Areopagitul, cele trei picioare, care sunt de fapt trei ființe îngerești, Tronurile (una dintre ierarhii), care reprezintă tronul pe care stă Dumnezeu. Atunci când Adam și Eva au fost creați, existau deja îngeri, fusese

întocmită Creația, ea nu ține de noi. Doar ceea ce se etalează pe claviatură ține de noi, ține de cunoașterea noastră, de dorința omului de a înțelege originile. De aceea, vezi aici semne și semnale din muzică, din știință, din artă, din texte sacre etc. Acesta este „Pianul”.

– Fiecare clapă are un semn, un mesaj.

– Da.

– Poți să decriptezi câteva dintre ele?

– Începem cu clapa de jos, acolo este prima propoziție din Vechiul Testament, scris în limba originală, în ebraică: *Bereșit bara Elohim et ha șamaim ve et ha areț*, deci: „La început a creat Dumnezeu Cerurile și Pământul”. Eu nu am pus acolo acest text doar pentru că el este un început dintr-un text sacru, ci și fiindcă *Bereșit*, tradus la noi „la începuturi”, este un cuvânt extrem de interesant. El e format din bara, „a crea”, și „șeș”, „șase”, deci: „a creat în șase”. Iată, deja primul cuvânt biblic îți povestește toată Creația. Mai mult decât atât, cea dintâi literă, beth, „b”, are semnificația de „casă”, interioritate, încercuire, cămin. Limba ebraică este foarte interesantă, studiind fie și numai o literă sau un cuvânt, și se deschid universuri și universurile universurilor. De aceea, primă propoziție biblică, despre care s-au scris și se vor mai scrie nenumărate comentarii, este, de fapt, ca un cod, ca o matrită, pentru întreaga Creație. Din acest motiv se află acolo.

– Clapa următoare?

– „Floarea vieții”. Este un simbol ce se găsește pretutindeni, și în România, este și în Peru, este și în Japonia, ea este la fel, de fapt antedatează marile călătorii. Se pune întrebarea cum a ajuns acest simbol pe toată planeta, de ce îl au toate marile culturi, fără a fi comunicat, cu certitudine, unele cu altele? Trebuie să fie ceva dedesubt, simbolul semnifică, neîndoios, mai mult decât putem sesiza la un prim contact, eu cred că simbolul acesta se înscrie în perimetrul geometriei sacre. Sunt convinsă, în adâncul meu, așa cum

și alții sunt convinși, că acest simbol este plurisemantic, numai că noi încă nu i-am decriptat toate valențele. De aceea, el se regăsește și pe aureola celor trei îngeri, care susțin „Pianul”. De fapt, „Pianul” este susținut de acest simbol universal.

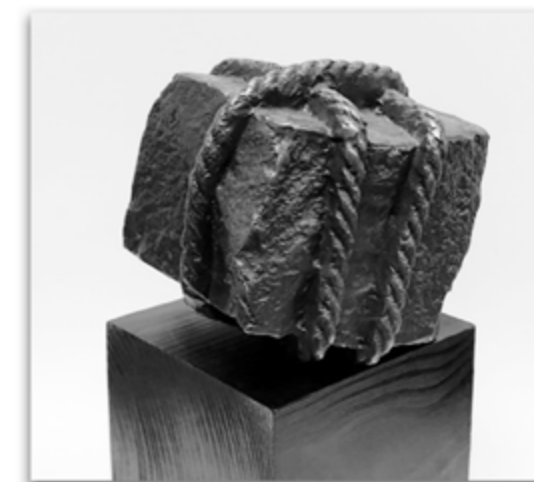
– Fiecare clapă conține o poveste și poate vom avea timp cândva să le străbatem pe toate. Dar care este povestea lucrului chiar la „Pian”, pentru că l-ai luat într-o anumită stare.

– Da, el a fost un pian necăjit. A avut în interior o placă de lemn crăpată în două, piesele metalice ruginite, deci era clar că nu se mai putea cânta la el. Nu putea deveni decât lemn de foc sau lucrare de artă. Și atunci, încet, încet, după ce am terminat schițele, a urmat o perioadă de hiatus, întrucât investiția financiară pe care o necesita, era de ordinul fabulosului, imposibilului, neverosimilului. Așa că am stat liniștită, am așteptat, am zis: „Doamne, dacă Tu vrei să-l faci... Să știi că eu vreau să-l fac de dragul Tău, adică pentru cetele îngerești, pentru Creație. E pianul Tău. Dacă dorești, fă cumva, pentru că pentru mine, uman vorbind, este imposibil. Așa ceva nu se poate săvârși de un om ca mine. Nu am cum, vreodată, în viața mea, să duc la capăt așa ceva”. Așa că pianul a șezut liniștit, în timp ce eu am împlinit, toate treptele premergătoare pentru el, ca să fie ca o mireasă pregătită de nuntă. Și s-a întâmplat o minune: aceeași colecționară de care vorbeam, Ina Cosoroabă, la un moment dat, a zis că dorește să-și facă un dar, să îmi sponsorizeze crearea lucrării bazată pe pian, fără niciun fel de pretenții. Acesta era cadoul pe care și-l oferea sieși. Eu, în clipa aceea, am știut că este mâna lui Dumnezeu. Doamna Ina Cosoroabă nu a pus foarte multe întrebări. A zis: „Cât e, atâta e”. M-am apucat de îndată, de a doua zi, de altfel totul era pregătit, totul era la ușă, împingea ușa, deja se umflase ușa și, când am deschis-o, a curs totul, cu o mare iuțeală. Etapele s-au desfășurat, apoi, ca de la

sine, nici nu știu... nu a fost mult, câteva luni și gata! Fiindcă totul era pregătit. Lipsise doar omul care să favorizeze, prin generozitate, realizarea lui.

– Cum este receptat „Pianul” de către oamenii care vin în expoziție? Cum e primit?

– Deocamdată foarte bine. Sunt foarte mirați să-l vadă. Unii m-au întrebat cum am obținut partea de lemn, iar eu le-am răspuns că obiectul a fost un pian, pe vremuri chiar a fost un pian. Înainte de a-l aduce aici, le tot spuneam, unuia, altuia, că pianul trebuie să intre pe ușă. Ei nu-și imaginau că este un pian veritabil, credeau că ar fi o lucrare cu o formă asemănătoare unui pian, o lucrare care se cheamă „pian”, dar nu și-au închipuit că este chiar un pian. În plus, din pricina textelor și simbolurilor de pe clape, lumea mi-a cerut explicații. Eu am redactat un caiet de sală, în română și engleză, pentru că mă așteptam la aceste întrebări. M-am străduit să le ofer doritorilor, foarte pe scurt, explicații despre fiecare clapă, dar nu a fost destul, vizitatorii mi-au cerut o copie după acest caiet de sală. Eu, anticipând și solicitarea aceasta, pregătisem un format PDF, pe care l-am făcut public pe internet.

Cubix, bronz pe lemn,
12/11/8cm, 2001

În aceeași sală de expoziție, 17 aprilie 2019.

– Astăzi este miercuri 17 aprilie, 2019. Luni 15 aprilie, a avut loc catastrofa de la Notre Dame. Cum ai primit știrea incendiului acestui monument de o mare valoare spirituală, istorică și artistică al omenirii?

– Mi-a fost foarte, foarte dificil, pentru că eu, de copil mic, am vrut să vizitez Notre Dame și, la un moment dat, când am reușit, am fost foarte impresionată. Dar, mai cu seamă, știam că acolo se află coroana lui Iisus și a fost dureros pentru mine gândul că ard acele artefacte. Până la urmă, am aflat că ele au fost salvate și atunci m-am mai liniștit, mi-am zis, cu durere că, totuși, o clădire se mai poate restaura, dar acele artefacte nu s-ar mai fi putut restaura. Am fost tulburată de știrea că altarul și crucea au rămas nevătămate, în mijlocul acelor flăcări imense. A fost ceva ce depășește capacitatea noastră de înțelegere: cum au rămas niște lucruri din lemn intacte? Și atunci am văzut clar Harul deasupra acestei catedrale. În același timp, o știre pe facebook arăta niște copii muribunzi din Africa, în paralel cu cei 600 de milioane de euro, donați pentru reconstrucția acestei catedrale. Adică, iată vieți umane, care se pierd, deși bani există. Dacă ar dori, cu adevărat, cineva să facă un bine omenirii, ar putea, dar, pur și simplu, lumea, ca întreg, nu se gândește la capitalul uman. Notre Dame este, firește, mult mai mult decât un edificiu, dar paralelismul dintre această uriașă dramă și imaginea sărăciei și a suferinței umane m-a determinat să reflectez îndelung și să mă întreb, fără a găsi vreun răspuns, care sunt valorile noastre.

– Tu, de fapt, când ai fost în Africa de Sud, ai văzut ce înseamnă sărăcia.

– Da, sărăcia aceea nu se poate descrie, dar ar putea fi remediată, cu puțină organizare. Adică, dacă oamenii nu au apă, iar tu dispui de tehnologia necesară pentru

a foră, iar costurile nu sunt insuportabile, de ce nu întreprinzi ceva ce ar hrăni, ar îndestula o populație întregă? Nu sunt proiecte grele. Sigur, este vorba și de o sumă de bani, dar iată că banii există, există, deseori, pentru tot felul de inițiative, mai mult sau mai puțin la nivel de moft.

– Astăzi, ne continuăm conversația în Sala Barocă, nu avem acces în sălile de expoziție, pentru că se întâmplă ceva special în acele spații. Ce se întâmplă?

– Se face o mapare de 360 de grade a expoziției.

– Un lucru nu prea obișnuit la noi.

– Este obișnuit în alte țări ale lumii, mai toate muzeele beneficiază de această mapare 3D. Orice vizitator, de oriunde, cu un click de mouse, poate să facă un tur virtual al unei galerii, al unui muzeu, al unui oraș. La noi, lucrurile merg mai încet, lumea încă nu știe despre ce este vorba. Și iată, echipa de la 360 Hub mi-a pus la dispoziție această tehnologie minunată, de care mă bucur foarte tare. Dacă nu mă înșel, este cea dintâi expoziție de la Muzeul de Artă mapată în felul acesta.

– Dacă tot vorbim despre mapare, despre un ghid, spune-ne, pentru a face și noi o scurtă călătorie printre lucrările tale cele mai dragi sufletului, spune-ne cum ai organizat această expoziție, care au fost principiile ei? Ea adună, în timp, mai multe lucrări, dar, pe de altă parte, nu le adună aleatoriu, ci are anumite compartimentări foarte riguroase...

– Nu a fost foarte greu să concep și să realizez expoziția, fiindcă tematica mea este destul de constantă, de 20 de ani lucrez pe tema biblică. Atunci când am conturat retrospectiva, nu a fost dificil să aleg lucrările în așa fel, încât ele să aibă coerență. Aveau continuitate și coerență prin tematică și prin materialul folosit. Două dintre săli sunt consacrate Noului Testament și Creștinismului, cealaltă sală este dedicată Vechiului Testament. De fapt, în sala Vechiului Testament, se

află și referirile la Cabala, la mistica iudaismului, în această sală este și „Pianul”, care se numește „Musica Universalis” și care nu ține doar de Vechiul Testament, ci este o poveste ce reunește ambele Testamente, dar și științele și arta.

– Deci ființa umană în întregimea ei, dacă am putea spune astfel, nu?

– Este vorba despre cele două Creații. Mult înainte de Adam și Eva, a existat o Creație, despre care nu ni se spune nimic. La un moment dat, au apărut niște ființe angelice, unele mai nereușite, care au purces la a ne ispiti, și altele care au fost puse să păzească Raiul. A existat, așadar, îndrăznesc a zice, și altceva înaintea Hexameronului, o primă Creație. „Pianul” este și povestea Primei Creații, despre care nu știm foarte multe, și povestea căutărilor noastre, care ne leagă de începuturi imemorabile. Spre exemplu, despărțirea apelor de sus de apele de jos, care mi se pare o imagine incredibil de plastică, cu toate că nu știu, nu am cum să știu ce înseamnă. Este punctul central al Musicii Universalis. Pe clape avem relația dintre noi, ca oameni, ca făpturi, și Creație. Adică, modalitățile prin care cunoaștem Dumnezeu și Creația: știință, artă, etc..

– Tu ai „dialog” cu transcendentul? Există între tine și acesta o comunicare, sau măcar o speranță a ta înspre comunicare?

– Există, bineînțeles. Și are un specific fascinant. Eu nu sunt foarte atentă la mesajele de mare subtilitate. Pe de altă parte, așa cum spuneam, Dumnezeu este delicat, este acel vânticel delicat, nu un vânt de furtună. Ca urmare, când eu nu sunt atentă, îmi dă semne prin oameni, prin cărți, prin evenimente, prin diverse entități care mă înconjoară. Și eu simt acele semne ca fiind graiul Lui. Este evident.

– Ai primit și azi un semn?

– Da, am primit și azi un semn. Primesc, în genere, multe semne, fiindcă sunt om și nu identific, întotdeauna, natura și

sursa celui dintâi apel. Prima reacție, la receptarea unor semne, nu este una de veselie. Dar a doua reacție este: „Precis mă ferește de rău, precis mă duce către alt loc sau către alt om. O să cunosc pe cineva”. Chiar dacă, pe moment, nu înțeleg exact de ce mi se întâmplă ce mi se întâmplă.

– Dar, între noi fie vorba, ca să schimbăm registrul confesiunilor, cum te vei descurca o lună fără mașină?

– Voi încerca un lucru inedit, să-mi folosesc picioarele din dotare...

– Cam mult, dacă ținem cont că locuiești aproape afară din oraș...

– Eu sunt convinsă că mica nedreptate ce mi s-a făcut, și tu știi contextul, îmi este spre folos. Poate presupune evitarea unui accident posibil, destul de grav. Interpretez așa, fiindcă, altfel, m-aș concentra pe ideea de nedreptate și nu cred că m-ar ajuta la ceva.

– Deci ai fost și ai rămas o ființă pozitivă, vezi, indiferent de împrejurări, jumătatea plină a paharului.

– Este o reacție de autoconservare. În loc să mă otrăvesc cu propriile gânduri, mi se pare incomparabil mai util să văd jumătatea plină. Și, chiar dacă nu o văd, să fiu convinsă că ea este acolo.

– Aceasta este partea creștină din tine, pentru că partea evreiască ar trebui să vadă jumătatea goală, cel puțin așa știi eu, evreii sunt fataliști.

– Nu, și evreii sunt, psihologic vorbind, ca și creștinii, unii rudimentari, unii mai evoluți. Nu se poate să fii o ființă evoluată și să nu vezi că lucrurile până la urmă sunt în favoarea ta, spre creșterea ta. Fie că ești evreu, musulman sau creștin.

– Venind spre sala de expoziții, am calculat că ne-am întâlnit de patru ori și am „scos” de la tine foarte multă informație, foarte multă trăire, foarte multă meditație, foarte multă filosofie, foarte multă creație. Și mi-am adus aminte că, încă de la cel dintâi ghidaj pe care mi l-ai oferit, când am văzut prima oară

expoziția, mi-ai arătat câteva dintre lucrările tale și mi-ai povestit câte ceva despre fiecare. Hai să încercăm un top al acestora. Care ar fi, după criteriul sufletesc, lucrările preferate și de ce?

– Nu pot schița un top. Cred că orice top se poate schimba și în decursul unei singure zile, în funcție de starea mea sufletească, în funcție de moment, de vizitator, am constatat că nu le povestesc tuturor la fel, că nu mă opresc cu toți în fața acelorași exponate, că nu rostesc același discurs. Asta nu înseamnă, neapărat, că eu mă schimb, ci, mai degrabă, că receptorul transmite, tacit, alte nevoi.

Evident, în acest moment, mi se pare că „Pianul” (Musica Universalis) este lucrarea cea mai importantă, pentru că reunește atât de mult timp și efort, cunoaștere și material, investiție emoțională și financiară. El este, să zicem, cântecul de lebedă. Dar nu pot decreta că celelalte au intrat în umbră, brusc, odată cu apariția „Pianului”. Au fost lucrări pe care, de pildă, le-am luat împrumut de la colecționari pentru această expoziție și pe care le-am redescoperit, cum ar fi „Alchimistul”.

Este o lucrare făcută în facultate, dacă nu mă înșel prin anul V. Asta înseamnă că are vreo 22 de ani vechime. A fost realizată, inițial, în ghips, a trecut prin mici transformări, a devenit un laitmotiv pentru multe lucrări, de-a lungul anilor. Acele goluri ale mele - lumea le zice goluri - , voalul, draperia, au debutat în „Alchimistul”, care, de fapt, a fost un experiment. Eu am făcut o lucrare plină la început și, la un moment dat, m-am gândit: „Ce-ar fi să o acopăr cu o draperie?” Și mi-a plăcut atât de mult draperia, încât utilizarea ei a devenit un stil separat, o idee aparte. Și acum, reîntâlnindu-mă cu lucrarea ce a generat tot ciclul acesta, încă mă mir și mă bucur de ea, îmi aduc aminte cum am conceput-o, reparcând etapele gândirii mele, retrăiesc episodul pietrei filosofale, cea care este în interior, cum am stat

toată noaptea, cum n-am dormit și, pe la vreo 2 dimineața, mi-a venit ideea și cred că am fumat măcar un pachet de țigări, în noaptea aceea, tot întrebându-mă cum ar trebui să arate piatra filosofală. Pentru că, de fapt, fiecare lucrare nu este numai o lucrare, este povestea nașterii ei, adică ce temă mă atrage, prin ce am trecut eu în vremea de început, toate frământările, toată dinamica ideilor, relația, în primul rând intelectuală, pe care o am cu subiectul respectiv. Iar „Alchimistul” este una dintre lucrările acelea pe care le iubesc din tot sufletul și mi-e dor de ea.

– Rămânem atunci la această lucrare, ca să discutăm câteva elemente de structură. Cât este cultură, cât este inteligență și cât este suflet în conceperea unei lucrări?

– Nu știu, este o conlucrare. Nu știu dacă pot să atribui un procent...

– Apropo de acea noapte, în care te-ai frământat și ai căutat...

– Toate vin împreună și fiecare joacă un rol, rolul său. Chiar dacă, în secunda aceea, nu am dinainte o carte deschisă, din care să culeg, ad-hoc, informație, există informații depozitate în memoria mea, și ele sunt accesate când e nevoie. Toate există simultan în mine, iar subconștientul scormonește acolo. În această bibliotecă de idei și de configurații latente, filtrează, caută și, în final, selectează și acceptă o anumită formă. După aceea intervin intelectul, luciditatea și cântăresc, e bine sau nu e bine, mai ajustăm ici-colo...

– Și sufletul? Și sensibilitatea?

– Afectul, imaginația, emotivitatea sunt ca un izvor ce curge neîntrerupt, nici nu le iau în seamă. Sufleul? Duhul? Dacă nu e suflet, nu mai e nimic. Sufletul este aerul, este viața, fără el aș fi doar un robot intelectual, existența, arta nu ar avea niciun farmec. De aceea, nici nu-mi trece prin minte să cuantific sufletul, pot, eventual, să aproximez cantitatea de rugăciuni ce premereg unei lucrări sau fixării la o temă. Pot aproxima, fiindcă

rugăciunea nu se ivește, încă, spontan, natural, de la sine, rugăciunea este, încă, un act de voință personală, ceasul rostirii ei depinde încă de mine. E adevărat, însă, că imboldul vine de undeva din adâncul ființei. Atunci zic: „Aș dori să pun această lucrare în brațele Tale, Doamne, ajută-mă să o desăvârșesc, să exprim mai bine gândul acesta, care ține de lumea Ta, să împlinesc ce dorești Tu!” Această dorință nu ține nici de suflet, nici de intelect, nici de cultură, ține de Duh și de rugăciune. Probabil că așa fac iconarii, ei se roagă sfântului pe care urmează să-l picteze și abia apoi își încep munca.

– Și tu îți începi astfel truda?

– Când am început realizarea celor 72 de portrete ale sfinților, mai mult sau mai puțin canonizați, așa am procedat. Înainte de orice, o rugăciune către personajul pe care urma să-l desenez, dacă el nu mai era printre noi. Dacă personajul era în viață, nu mă rugam lui, ci pentru el, mă rugam lui Dumnezeu să-mi arate sufletul sfântului aceluia, ca să-l pot desena așa cum merită el să fie desenat. Dar tot așa am procedat și cu „Pianul”, pentru că eu l-am dedicat, în sinea mea, în mintea mea, de la bun început, ierarhiilor îngerești. Există o rugăciune care se rostește la sfârșitul Sfintei Liturghii, când se binecuvântează ierarhiile cerești. Iar eu, și atunci, în momentul când preotul spune: „cinstitelor, cereștilor netrupeștilor Puteri”, adaug în gând: „Pentru voi, pentru care am făcut «Pianul»”. De trei ani, murmur, în gând, cuvintele acestea. Înainte, ziceam: „Pentru care voi face «Pianul»”, iar acum: „Pentru care am făcut «Pianul»”. Și sunt mulțumită cu acest adaos personal, fiindcă, pentru mine, este o realitate, lor le-am dedicat această lucrare.

– Și, rostind aceste gânduri, ai o anumită așezare sufletească, o anumită liniște?

– Un calm firesc, o stare de normalitate. Nu mi se pare nimic ieșit din comun, și la alte Ectenii simt să mai alătur ceva

personal. Mitropolitul Antonie de Suroj încurajează atenția la cuvintele rugăciunii, adică să nu spui ceea ce nu crezi, și să fi extrem de sincer cu Cel căruia i te adresezi. De exemplu, când se înalță o rugăciune pentru bolnavi în timpul Liturghiei, fiecare dintre noi ar trebui să ne gândim, să ne întrebăm: „Cunosc pe cineva, cu o suferință, nu neapărat fizică, ci psihică, pe cineva ros de patimi, este alcoolic, există tot felul de boli, există oameni mândri, mânia este o boală, orgoliul este o boală”. Te gândești la oamenii aceștia, te gândești la tine și apoi la ceilalți, și revii în comunitate, cu toți aceștia în suflet și în gând. Noi toți ne rugăm, sau ar trebui să ne rugăm, pentru fiecare om prezent în inima noastră, pentru cei din memoria noastră și pentru cei care sunt pomeniți de ceilalți în jurul nostru, pe care nu îi știm după nume, dar sunt semenii noștri.

– Alte lucrări. Am pornit de la cea care a fost sămânța. Pe urmă?

– Voi povesti despre o lucrare ce-mi păruse, la un moment dat, într-atât de insignifiantă, încât că am și uitat să o pun în vreunul dintre cataloagele mele, dar care are un traseu interesant. Este „Drumul spre Damasc”, convertirea lui Șaul, în românește Saul, în Sfântul Pavel. Șaul, un mare intelectual al zilelor aceleora, educat de cei mai importanți cărturari ai vremii, care știa Tora ca pe propria lui mână, ajunge, printr-o revelație, să creadă în Iisus, pe care îl prigonește înainte. Și eu m-am întregat, de multe ori, cum s-a întâmplat transformarea aceasta, pentru că, atunci când ești atât de sigur pe crezul tău și ești atât de pătruns de ceea ce știi tu și nu încapi niciun fel de îndoială în mintea ta, cum poate, totuși, Dumnezeu să-ți descopere că mai există ceva la care nu te-ai gândit? Șaul a primit revelația în drumul lui către Damasc, însoțită de orbire fizică, trei zile nu a văzut. În lucrarea mea, Șaul poartă o eșarfă aurie pe ochi, în rest lucrarea fiind patinată. Cum poate fi, deci, preschimbat

un asemenea om, ce trebuie să i se întâmple launtric? Eu cred că, de fapt, în momentul acela, a fost, într-adevăr, adânc zguduit de revelația pe care a avut-o, dar, ca și în cazul nostru, ceilalți convertiți, nu neapărat chiar în acea clipă s-a întâmplat totul pentru el. După impact, câțiva ani s-a dus și a învățat, pentru că a avut nevoie să știe, în primul rând să știe, iar când s-a simțit în stare, date fiind și calitățile sale de om cult și învățat și de mare orator și scriitor, a plecat în lume și a propovăduit Noua Învățătură, la un nivel intelectual despre care până și Sfântul Apostol Petru a zis că depășește puterea de înțelegere a omului de rând. Dacă citim „Epistola către evrei”, scrisă doar pentru evrei, epistolă ce se adresează, deci, unui anumit tip de educație intelectuală, o să ne frapeze complexitatea și dificultatea textului. Multe enunțuri sunt de-a dreptul criptice, sunt ascunse printre rânduri.

– *Și atunci cum ai ajuns la lucrare?*

– M-am întrebat: Cum aş putea să elaborez o lucrare, capabilă să evoce un proces, o Metanoia, schimbarea radicală a unui individ uman, trecerea de la omul vechi la omul nou? Cum să reprezint eu, într-o lucrare, doi oameni, care sunt, de fapt, aparent, unul și același om? Un om care a fost diferit, la început, de el însuși, de el cel de acum? Spre surprinderea mea, desenul a curs rapid, nestingherit, fără ezitări. Nici n-am stat să mă gândesc foarte mult, mi-am pus întrebarea, apoi mi-am lăsat mâna să curgă și a ieșit acea lucrare, ca un copac cu două ramuri, omul vechi și omul nou, cu atitudini clar diferite. Am fost la fel de mirată ca orice străin, văzând lucrarea. Și mă gândeam că nici nu se putea mai simplu, mai clar și mai bine. Și am fost bucuroasă. Nu e lucrarea mea, doar s-a întregit prin mine.

– *De fapt, multe s-au făcut așa, prin tine, dacă stai să te gândești metafizic. Să trecem la altă lucrare.*

– „Bârna și paiul”. Este o lucrare ce-mi stârnește zâmbetul și are efect asupra

indivizilor extrem de orgolioși. Le vorbesc privitorilor despre pilda biblică, le spun că ochiul e o suprafață lucioasă, în care poți să te vezi tu, privitorul, pentru că pilda ni se adresează tuturor. Ca să nu se lezeze nimeni prea tare, adaug că prima care trebuie să se oglindească în lucrare sunt eu, ceea ce îi face să răsuflă ușurați. Cei care apreciază jocul acesta sunt oameni smeriți, normali. Un om orgolios, trufaș, niciodată nu va aprecia lucrarea.

– *Îmi spunei că explicațiile tale sunt diferite, în funcție de cum îi simți pe vizitatori. Cum îi simți când îți intră pe ușa expoziției?*

– Nu știu dacă îi simt imediat, nu sunt așa de intuitivă, dar, când începem să vorbim sau când ei pun anumite întrebări, atunci, în interacțiunea comunicării, se destramă, fie și parțial, ermetismul. Omul se revelează destul de ușor într-un mediu nou, nu știe cum să se prefacă într-un mediu nou, îl vezi în vulnerabilitatea lui. Sunt relativ puțini cei care intră într-un muzeu ca mari cunoscători de artă și care știu exact cum să se comporte. În general, într-un muzeu lumea devine mai smerită, se simte mai mică, se uită la clădire, se uită la lucrări, se gândește că poate nu înțelege ce trebuie și atunci iese la iveală vulnerabilitatea.

– *E o diferență între a expune într-un muzeu și a expune într-o galerie de artă?*

– Este o diferență, acest muzeu, spre exemplu, este, într-adevăr, somptuos, impunător. Sălile, casa scărilor păstrează ceva din acea atmosferă de imperiu, de baroc, de eleganță, de noblețe. Și eu simt că mă aflu într-un loc special.

– *Altă lucrare?*

– „Schimbarea la față” Am știut exact cum să fac lumina lui Hristos. E foarte greu să obții efectul de lumină translucidă din metal. Hristos era în acel moment har, nu materie. Însă i-am construit pe cei doi sfinți care stăteau lângă El, pe Moise și pe Ilie, fără să mă întreb care din ei este Moise și care Ilie.

Aveam, da, două personaje masculine, destul de diferite, ca atitudine, ca fizionomie și mi-am dat seama că eu nu am decis care este Moise și care este Ilie. Până când, de la sine, în vreme ce priveam detașat sculptura, unul din personaje părea că mă întrebă: „Uită-te la mine cum arăt. Nu vezi care este atitudinea mea, cât sunt de ferm?” Evident, acesta era Ilie. Moise, care avea un defect de vorbire, era bâlâbit (de aceea a și avut nevoie de fratele lui, Aaron, să vorbească pentru el), era un om mai firav, puterea lui nu era fizică, era interioară, el a fost crescut ca prințisor, era mai delicat și aceste caracteristici păreau să se grezeze perfect peste celălalt personaj. Deși rude, deși din același neam, sunt extrem de diferiți, ca atitudine proprie și ca relație a mea față de ei. Și m-am bucurat că ei mi s-au revelat ei mie, nu eu m-am impus lor.

– *La intrare chiar, o privire atentă poate descifra un anumit grup statuar, o adevărată construcție. Despre ce este vorba?*

– Prima lucrare din acest grup se numește „Kenosis”. Am ales cuvântul grecesc fiindcă, în limba română, „Deșertare” sau „Golire” nu mi s-au părut a avea sonoritatea pe care mi-aș fi dorit-o eu. „Kenosis” se referă la deșertarea naturii divine a lui Hristos pentru a avea experiența umană completă. Însă eu m-am gândit și la altceva, m-am gândit și la noi, oamenii, care trebuie să ne golim, să ne deșertăm de natura umană, spre a face loc naturii divine. Așa că lucrarea aceasta nu este povestea lui Hristos, este povestea noastră, ca imitație a lui Hristos, doar că în sens invers. El coboară și noi urcăm, ne vom întâlni undeva la mijloc, la Marea Reîntâlnire, pe care o așteptăm. Toți avem un dor de Ceva și eu cred că întâlnirea cu Hristos este împlinirea acestui dor. L-am așteptat toată viața și n-am știut că pe El îl așteptăm.

În spatele acestei lucrări este o altă, care se numește „Ghetsimani”. Ea reflectă

experiența mea în Grădina Ghetsimani, în Ierusalim. Acolo, intrând în Biserica Franciscană, am plâns și am plâns și nu m-am mai oprit din plâns, fără să știu de ce, până am ieșit. M-a impresionat foarte tare biserica aceea. Nu avea niciun fel de decorații, doar un cer nocturn, înstelat și piatra pe care a plâns Iisus. M-am gândit după aceea (atunci nu am putut să mă gândesc la nimic), dar după aceea, m-am gândit la plânsul Lui, la suferința Lui, la vorba aceea a Lui, că dacă se poate să se ia cupa aceasta de la El, dar, totuși, să se facă voia Tatălui... Lucrarea este rodul acestei combinații între plâns, piatra aceea pe care a plâns El și acea cupă, care era liber să o refuze, dar nu a făcut-o. Deasupra acestei lucrări, în spatele și deasupra ei, se află „Schimbarea la Față”. Dacă se aliniază ochiul pe axa acestor trei lucrări, care sunt puse voit așa, prima, „Kenosis”, care ne înfățișează pe noi sau îl înfățișează pe Mântuitor, depinde cum vrei să ne uităm la această lucrare, se scurge în potir, iar aureola Mântuitorului, sau a noastră este făcută din Lumina lui Hristos, din ultima lucrare. Așadar, aceste trei lucrări, împreună, o compun pe a patra.

– *Ai, totuși, nevoie de multe cunoștințe ca să vii aici, ca să poți trece dincolo de impresie, ca să intri în lumea ideilor și simțămintelor înalte, în înțelesul profund al lucrurilor.*

– Nu știu dacă e chiar așa. Uite, mai înainte am fost întrerupți de o doamnă, care a fost învățătoare toată viața ei și care, fără să știe neapărat tot ce povestim noi doi acum, a plâns și a spus: „Așa cum mă simt în expoziția ta m-am simțit doar la Ierusalim”. E suficient, cred că e mai mult decât suficient, este ce aş putea să îmi doresc mai presus de orice, trăirea efectivă a lucrărilor, care merge mult mai departe decât intelectul, decât cunoașterea.

– *Dar tu vii dintr-o altă lume. Eu am parcurs în Biblie pagini, momente, am trăit și eu în acea atmosferă, dar nu am reținut*

atât de multe detalii. Tu mergi până la ritual, până la Nume, până la fundamente. E foarte interesant modul în care ai adunat în tine acest univers de gândire și spiritualitate.

– Da, fiindcă eu sunt un om lucid, și toată tinerețea mea a fost o luptă cu groaza de moarte și cu deșertăciunea lumii. Te naști ca să mori? Începi o relație ca să se încheie? Plantezi o floare ca să se ofilească? Care e sensul? Așa ceva nu se poate, nu e firesc. Și atunci, pentru a mă vindeca de această angoasă existențială, am început să caut altundeva, pentru că, aici, pe orizontală nu găseam decât entropie. De aceea m-am cufundat în acest orizont sacru, și-l studiez, și-l doresc și tânjesc după infinita frumusețe a tainei, pentru că e singura ce mă vindecă de mine însămi.

– Cum te simți când ieși din atelier, când descinzi dintr-o lume a ta și intri în cotidian? Și, invers: Ce se întâmplă când intri, din cotidian, în lumea ta? Cum sunt ușa, fereastra, pasul?

– Între familiar și străin. Când ies din mediul meu, mă simt un străin, un vizitator, un turist. Împlinesc cele ale locului pe care sunt nevoită să-l vizitez, respectul față de un anume loc îmi cere să-i urmez acestuia nevoile și cerințele, dar nu mă simt acasă. Nici măcar nu-mi place locul acela, oricât de atrăgător ar fi. Abia aștept revenirea acasă, în atelier, unde mă regăsesc. Prin atelier nu înțeleg doar incinta unde-mi lucrez sculpturile, pentru mine atelierul e tot spațiul în care locuiesc, unde se află și cărțile, unde sunt și filmele, unde sunt fotografiile, unde sunt schițele, unde e și o grădină, un pic de iarbă, un pom, toate acestea pentru mine sunt atelierul meu.

– Dar Biserica?

– Câteodată și ea este spațiul meu.

– Dar e un spațiu de găsim, de căutare, sau de documentare?

– Nu e de documentare, e de tânjire, cum am spus. În Biserică, eu tânjesc, cel mai intens, la întâlnirea cu Cel pe care îl

caut dintotdeauna. Dar această întâlnire nu depinde de mine, nu stă-n puterea mea s-o mijlocesc. El vine ca un boier, cum zice părintele Necula, când dorește, chiar în momentele în care ți-e clar că nu meriți, în care mintea ți-a zburat la cine știe ce și, deodată, vine și te bate pe umăr și zice: „Eu aici sunt. Tu?” Acestea sunt niște momente de har, de grație, de bucurie, care nu se pot explica. Și le vânez, sunt atentă la ele, le aștept. Câteodată se termină Liturghia și zic: „Azi nu a venit, nu am simțit, îmi pare rău”. Și, în ultima secundă a slujbei, constat că zâmbesc. Nu știu de ce. E ceva din mine, o coardă, atinsă, acolo, undeva, în proximitatea altarului și atunci știu că am făcut legătura. Și aceasta e taina mea, mă bucur și mă duc mulțumită acasă că am avut acea secundă de bucurie..

Adam
Travertin, 200/90/90cm
Parcul de sculptură Triade
Timișoara
2009

– Mi-ai vorbit de-a lungul timpului despre faptul că ai predat la „Loga” ore de desen. Cum ești tu dascăliță? Care e relația ta cu tinerii?

– Cordială. Nu mă consider un profesor, nici nu sunt un profesor. Eu sunt și rămân un artist. Mă întâlnesc, din când în când, cu niște tineri, care beneficiază sau nu de felul meu de a fi. Nu de ceea ce știu, ci de felul meu de a fi. Pentru că, în relația cu ei, eu sunt mai degrabă un prieten mai experimentat în ale vieții. Și, de cele mai multe ori, relația este constructivă, din punct de vedere uman, nu din punct de vedere artistic. Bineînțeles că facem și puțină artă, s-a întâmplat chiar să și edităm o carte, două, ceea ce nu este un lucru mărunț pentru niște elevi. Dar eu nu cred că este esențial. Aceste întâmplări sunt un prilej de a comunica, de a ne asculta unul pe altul, de a bea un ceai împreună după ore. Am avut, de exemplu, elevi la liceul „Waldorf”, unde am predat un an, foști elevi, pe care nu i-am văzut de douăzeci de ani și care, în continuare, mă numesc doamna profesoară și își aduc aminte de mine. Dar este clar că nu pentru cunoașterea artistică pe care am împărtășit-o cu ei, nici vorbă. Cred că tinerii doresc un soi de atenție, pe care, în general, adulții nu au timp sau disponibilitate să o dea. Cam aceasta este relația mea cu ei, este una mai degrabă de consilier decât una de dascăl artistic.

– Vrei să le deschizi, ca alternativă la banalitatea cotidiană, o nouă dimensiune, cea artistică, cea a frumosului..

– Nu neapărat. Prefer să fiu un om la care să bați la ușă și să-i spui: „M-am certat cu cineva”; „sau: „Uite, am o întrebare”; sau: „Aș vrea doar să stăm în tăcere și să bem un ceai”.

– Totuși, ești dascăl de desen..

– Da, dar pentru mine nu are importanță.

– Ai găsit copii care au în ei această chemare artistică?

– Sigur. Însă, cum spuneam, pentru mine acestea sunt lucruri secundare. Pentru

mine, primează legătura interumană, dacă am cu cine, bineînțeles. Pe de altă parte, e drept: nu aș fi ajuns la ei dacă nu eram profesor de artă la școala aceea. E adevărat, cu unii copii țin legătura, ei vin la atelier și desenăm împreună, dar menirea mea nu este de a-i face pe ei mari artiști sau cunoscători în ale artei. Le este îndeajuns să cunoască un artist pe viu. Sunt mulți care mă întrebă de viața mea, de experiențele mele de viață, îmi cer, în anumite situații, părerea, îmi cer sfaturi destul de personale, pe care nu sunt întotdeauna în măsură să le dau, dar sunt disponibilă, sunt acolo și această prezență a mea, în preajma lor, la nevoie, mi se pare importantă.

– Pomeneai de două cărți, pe care le-ai creat cu copiii de la „Loga”. Despre ce e vorba?

– Prima, tipărită anul trecut, se numește „Photolog”. Conține 100 de fotografii, realizate de elevi. Le-am selectat din câteva mii, sunt de mare calitate, sunt un fel de jurnal al trăirilor și experiențelor parcurse de ei, de aceea se și numește ansamblul „Photolog”. Prefața îi aparține lui Gabriel Kelemen. Am tipărit la Editura „Artpress”, e o carte profesională, cu cod ISBN. Cea de a doua carte, pe care o așteptăm cu nerăbdare, se va numi „Philolog” și va avea în sumar, pe lângă fotografie, și literatură, poezie și proză, în română și engleză, autori fiind tot elevii de la „Loga”. Cuvântul înainte îi aparține Profesorului Tihomir Milin.

– Deci te cauți tinerii. Vin să învețe meserie sau vor să întâlnească un prieten?

– Și, și. Îmi închipui că mă caută, mai degrabă, ca pe un prieten, dar ne ascundem în spatele șevaletului, ca să pară că suntem numai dascăl și elev. Șevalet în sensul de desen. Eu nu sunt colorist, nu-mi permit să predau culoare, însă pot să mă uit într-un album de artă împreună cu un tânăr și să-i spun: „Uită-te la verdele de pe fața celui personaj al lui Rembrandt sau la rozul

acela”, apoi să acopăr cu degetul rozul și să-l întreb: „Cum este lucrarea fără pata aceea, care-ți părea că nu are ce căuta acolo?” Pot, deci, să-l ajut pe elev să vadă, dar nu-l pot ajuta să recreeze ce a văzut, fiindcă-mi lipsește mie acea capacitate.

– *Bine, dar desenul în sine are o forță uluitoare, poate să exprime enorm de mult.*

– Are. Am văzut creații minunate, opere ale elevilor mei, de care sunt foarte mândră. Dar, cum spuneam, palierul profesiei, în sens strict, este secundar pentru mine. În fond, orice meserie, mai subtilă sau mai puțin subtilă, se învață prin repetiție, mai puțin de la un dascăl. Desenezi, și desenezi, și iar desenezi, până îndeletnicirea aceasta ți se pare ușoară, până face parte din tine. Pur și simplu, repetiție. Mă rog, într-o proporție apreciabilă, repetiție. Or eu, ca dascăl, nu pot să mă strecor în mintea copilului și să-i tot zic: „Fă încă o dată, și încă o dată, și încă o dată”. Ceea ce pot să fac este ca, prin exemplu, să-i trezesc un fel de drag de viață, un fel de drag de artă și, atunci, în intimitatea sa, să-și spună el însuși: „Vreau și eu așa”. Păi, dacă vrei așa, în primul rând trebuie să desenezi. De ce?

Fiindcă, și în cazul în care dorești să practici arta abstractă, unde s-ar crede că desenul nu e necesar și tu, acceptând o atare supoziție, nu ești în stare să desenezi nici măcar o mână de om, ei bine, chiar și așa, această nepricepere, această neputință te vor da, cândva, de gol, te vor trăda. Ca urmare, în primul rând trebuie să știi ceva anatomie și după aceea mai discutăm despre concept.

– *Aud niște zvonuri pe coridoare și îmi aduc aminte că este „Săptămâna altfel”. S-ar putea să ne trezim cu un grup de copii. Chiar cu riscul de a fi întrerupți, îți adresez o ultimă întrebare. Când vine un copil în expoziția ta ce urmărești? Pe mine m-ar tenta chiar să se întâmple ce am pățit eu cu „Gioconda”, când am fost la*

Luvru și când m-am întors cu spatele la celebrul tablou, ca să văd reacțiile din ochii oamenilor. Tu cum privești copiii, sau cum te privesc ei pe tine?

– La început, copiii mă privesc cu suspiciune, nu știu ce să facă cu mine aici. Nu au mai întâlnit, probabil, un artist lângă lucrările lui. Și atunci le ies în întâmpinare: „Să știți, copii, că destul de rar o să găsiți un artist lângă lucrarea lui. Aveți, deci, prilejul să-mi puneți orice întrebare doriți voi, nu există întrebare greșită”. Și adaug că nu vreau să-i plictisesc cu discursuri lungi, pentru că nici mie nu-mi sunt pe plac asemenea discursuri, vom vorbi pe scurt, două, trei replici... După care, aflând că nu va urma un speech neinteresant și plictisitor, ei se relaxează. Copiii din ziua de azi și copiii în general nu au răbdare pentru multă vorbărie, mai degrabă recurg la o glumă, mai degrabă ești plăcut, chiar, cu decență, amuzant, dacă vrei să ajungi la sufletul lor, decât să ai o atitudine doctă și rece, care, la drept vorbind, nu ajunge la sufletul nimănui.

– *Dar ei cum privesc lucrările în sine?*

– Unii m-au uimit. A fost un copilăș care împlinise cinci ani. A venit cu bunica lui aici, în față, în Piața Unirii, și bunica l-a întrebat: „Mergem la o înghețată sau mergem la muzeu?” Și el a răspuns: „Mergem la muzeu”. Și a venit și n-a mai vrut să plece, a pus întrebări, s-a uitat în ochii mei și a zis: „Este foarte frumos”, iar bunica lui a completat: „Uite, a ales muzeul, nu înghețata, are cinci ani și ultima dată a fost aici la doi ani și jumătate. A ținut minte că aici sunt lucruri frumoase”. Băiețelul a primit un catalog și mi l-a înmănat să-i dau un autograf. Când întâlnești un astfel de copil, la cinci ani, te smerești, e limpede că în acel trup mic înflorește un suflet mare.

– *Un gând final, rezumativ, totalizator, vizionar?*

– Un crez poate.

storic vorbind, menirea artistului a fost, pe de o parte, unul pedagogic dar și o

radiografiere a societății. Imaginea a jucat un rol major în cronica vieții cotidiene, începând cu arta rupestră și până la arta contemporană. Însă, în timp, mai mult decât o simplă descriere a vieții unei comunități, arta devine un comentariu pertinent al acesteia, prin mesajele ei sociale, politice sau prin analiza fină a omului și a timpului său. Totodată, artele servesc ca suport vizual pentru sistemele de credință ale popoarelor, ilustrând sfera divină, viața de apoi sau decorând locașuri de cult. În secolul al XVI-lea, artiștii erau numiți „predicatori tăcuți”, ei folosind arta lor pentru a ilustra textul Scripturii spre folosul populației majoritar analfabețe. Așadar, în conștiința colectivă, artistul este o persoană aparte, cu o menire înaltă, fie că este conștient de acest lucru sau nu. Atunci când arta renunță la sens teleologic, ori când se dedică voit grotescului, urâtului, ea se desparte de bine, adevăr și

frumos, valorile cardinale, cu care a fost mereu asociată, începând cu marii filosofi ai lumii antice.

Frica de frumos a artistului contemporan, teama sa că, dacă slujește frumosului, va fi taxat drept un cultivator al kitschului sau al amatorismului dulceag, îl îndepărtează, în același timp, și de rolul terapeutic și spiritual al artei, rol jucat de valoarea ei estetică, armonioasă, pe care o aduce într-o lume de altfel plină de amărăciune. Când arta contribuie la urâtirea lumii, chiar și cu scop pedagogic, ea devine infirmă, amputându-și valența divină a frumuseții.

Cred în menirea noastră edificatoare, instructivă, tămăduitoare și nu mă feresc de frumos de dragul imediatului, al validării breslei. Responsabilitatea artistului este cu atât mai mare acum, când opera sa poate ajunge, prin internet, la un public neverosimil de vast.

Templu pentru unul singur, machetă ghips, desen, foiță de aur, 45/70/40cm, detaliu, 2005

Artistul și arta sa nu mai pot exista separat, el, creatorul, prin viața sa publică, este susținătorul operei sale, un model viu, un crez întrupat.

În plan personal, viața artistului poate deveni cea mai importantă operă a sa, așa cum este pentru oricine, de altfel, doar că, în cazul său, această operă se produce sub lentila publică și, deci, fie că o dorește sau nu, creatorul de artă poate deveni un model pentru un număr mare de oameni, este responsabil pentru ceea ce lansează în spațiul virtual, fiindcă, de acum, odată cu ubicuitatea internetului, totul va rămâne înscris în memoria colectivă, mesajul artistului și arta sa devenind, într-un anume fel, nemuritoare.

Templu pentru unul singur,
machetă ghips, desen, foiță de aur.
45/70/40cm, detaliu, 2005

Despre lucrări, în propriile cuvinte.

DROPERII

Draperii 1998- 2018

Seria draperiilor a început în 1998 odată cu lucrările de licență. Tematica lor a fost inspirată din *Istoria Religiilor* a lui Mircea Eliade, rezultând 21 de piese de sculptură cu tehnica tifonului înmuiat în ghips. Draperiile au început prin luarea unei forme negative după o formă pozitivă, obiect sau chiar după model uman. Tehnica a fost reluată pentru diferite tematici și expoziții ulterioare, începând cu *Inițiere* în 1998, apoi *Templu* în 2001, *Taină* în 2002, *Persona* în 2004, și *Devenire* în 2016, dar și sporadic în lucrări individuale din alte serii sau lucrări monometale, schimbând în timp materialele utilizate și cromatică, dar având același impact vizual.

Inițiere a fost rezultatul documentării în istoria religiilor întreprinse din timpul facultății, și care a stat la baza unor incursiuni mult mai ample în anii maturității artistice în tematica spirituală. Expoziția *Persona* a avut ca tematică măștile sociale pe care oamenii le poartă într-o anumită măsură la nivel inconștient. Personajele, în mare parte doar coji ale ființei, lasă privitorul să proiecteze în interiorul lor fie propria persoană, fie un compozit de tipologii cunoscute. În expozițiile *Templu* și *Taină*, tehnica drapajului a luat un loc secundar, fiind însoțită de piese din metal sudat sau bronz. După mulți ani *Devenire* a reluat tehnica drapajului, intervenind cromatic, adăugând lumină și text, într-o expoziție întinsă în două spații ale Casei artelor din Timișoara și oferind publicului acces în tainele creării unui ansamblu sculptural, printr-un spectacol *action-sculpture*.

Cu toate că tehnica a presupus la început acomatismul, în timp am experimentat cu culoarea și cu inscripțiile pe formasculpturală antropomorfă, subliniind astfel mesajul lucrărilor. Tehnica drapajului a fost transpusă și în bronz, atunci când subiectul lucrării a cerut un

material nobil cum este cazul lucrării *Alchimistul*, al cărei primă versiune a fost realizată în 1998 din ghips cu tifon, iar doi ani mai târziu a fost reluată într-o versiune din bronz, și care reprezintă drumul inițiativ către interiorul ființei, acolo unde se găsește piatra filozofală.

Fiind o tehnică extrem de rapidă pentru domeniul sculpturii, viteza de lucru fiind impusă de întărirea materialului, am considerat-o potrivită pentru a introduce publicul în culisele atelierului, prin asistarea la procesul turnării formelor după model uman. Au fost așadar filmate câteva turnări (*The Passion* în 2004 care este povestea sfintei Mariei Magdalena ca martor al Răstignirii, și *Naștere*, omagiu adus femininului, realizată în 2016). Însă în cadrul taberei de artă de la Csongrad în 2004 am experimentat cu o turnare la care a asistat publicul. Acest eveniment a rămas documentat în filmul *Metamorphosis* realizat de Dudas Arpad.

În noaptea Muzeelor din 2016, am reluat turnarea cu public printr-un *action-sculpture* intitulat *Celălalt*. Tematica ansablului sculptural a fost relația de cuplu, ca dinamică interpersonală. Cele două personaje, unul feminin și unul masculin, pot fi aranjate pe o bancă în mai multe configurații, pentru a crea diferite relaționări spațiale și semiotice între ele.

Tehnica draperiei adaptată pentru pentru spații publice a început în 2004 cu ansamblul de patru personaje din parcul de sculptură de la Muvesztelep Csongrad, numit "5" pentru a include privitorul, dar și cu versiuni mobile, cum este lucrarea *Dialog* care a fost prezentată la Muzeul de Artă din Timișoara în 2018.

Personajele drapate sunt umplute de ființă de către privitor, care este mereu un actor esențial al operei mele.

Galeria Helios 1996

Smerenie 1996-2016

Smerenia, este o formă sculpturală care revine în lucrările mele începând cu anii facultății, și care își are geneza într-o lucrare creată pentru expoziția studenților de la sculptură de la Galeria Helios din Timișoara în 1996, inițiată de maestrul Peter Jecza. Din această formă ronde-bosse, a evoluat forma negativă, prin tehnica draperiei, versiuni în bronz, devenind apoi obiectul artei digitale, graficii și modul în ansabluri bi și tri-dimensionale din diferite materiale și dimensiuni.

Atelier 2015

Revenirea asupra "Smereniei", în toate variațiunile și materialitățile ei, nu se datorează doar afinității pentru forma sculpturală, ci este o căutare personală a smereniei ca atitudine launtrică și ca atribut esențial al trăirii creștine.

Zidul Plângerii, tehnică mixtă 1998

Devenire, Galeria Pygmalion 2016

Reverența I, II și III,
100cm/100cm, tehnică mixtă, 2016

Smerenii, bronz, 2014

Smerenie, ghips, expoziția
Îngeri și Revelații, Biserica
Milenium, Timișoara, 2000

Alchimistul, ghips, tifon, 70/40/40, cm, 1997

Alchimistul, bronz, 70/40/40, cm, 2000

Taină, detaliu, 250/259/60 cm, 2002

Expoziția *Taină*, detaliu, Galeria Helios Timișoara, 2002

Păzitorul pragului, 162/117/27 cm, 1998

Înăuntru și afară, mărime naturală, 2000

Persona, ansablu mărime naturală, 2004

Persona 1, mărime naturală, 2004

Persona 2, mărime naturală, 2004

Persona 3, mărime naturală, 2004

Persona 4, mărime naturală, 2004

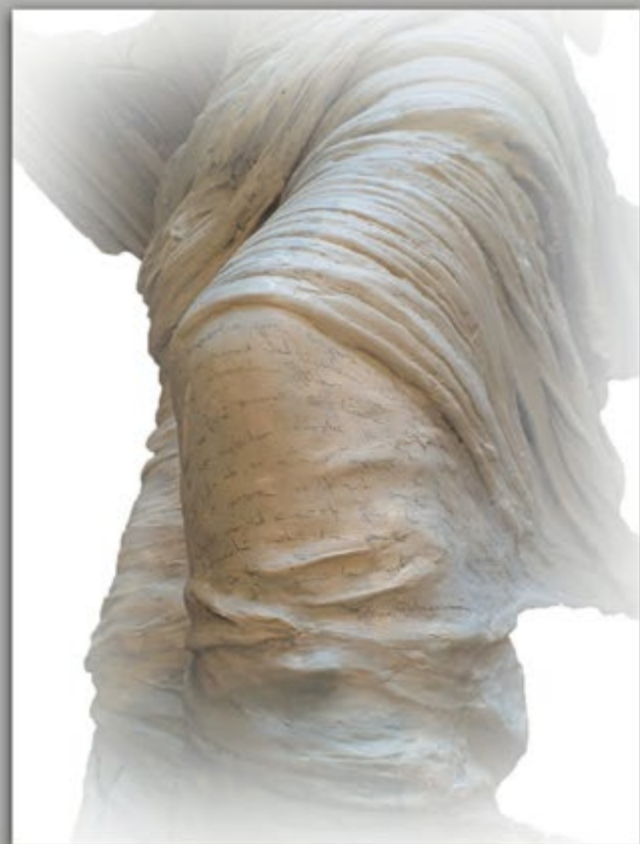
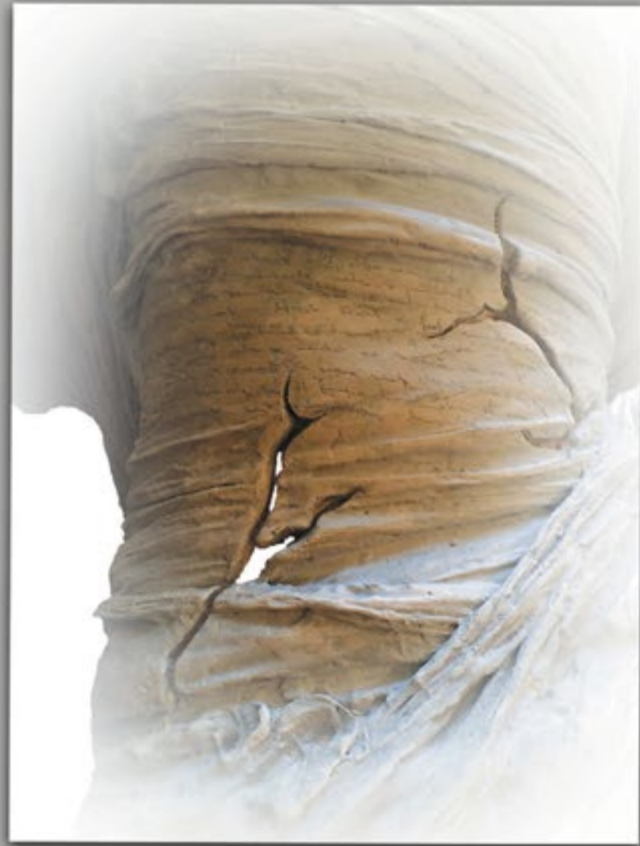

Vernisajul expoziției *Persona*, 2004, Galeria Helios Timișoara (sus)
Mathusalem, action sculpture, Csongrad, 2004 (jos)

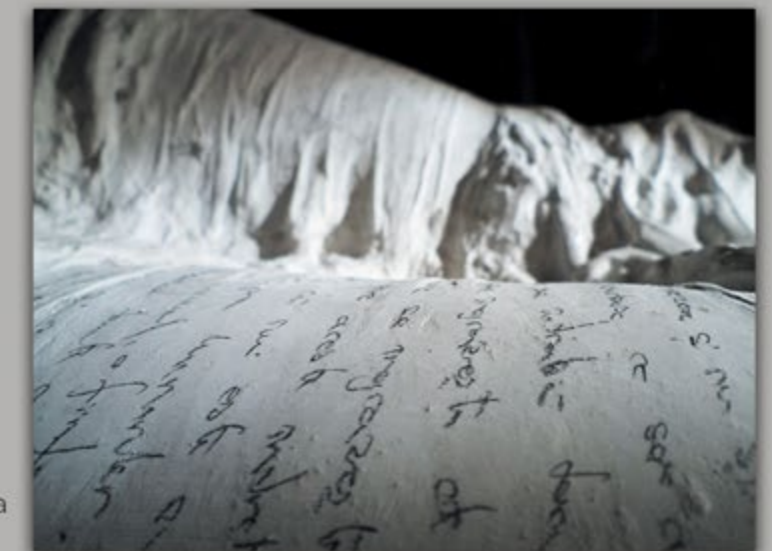

"5". Ansablu beton,
mărime naturală
Csongrad, 2004

Plecare (detalii),
din expoziția "Devenire",
mărime naturală, 2016
cu texte de Constantin Necula
și Romeo Petrasciuc

Naștere (detalii),
din expoziția "Devenire",
mărime naturală, 2016
cu texte de Constantin Necula
și Romeo Petrasciuc

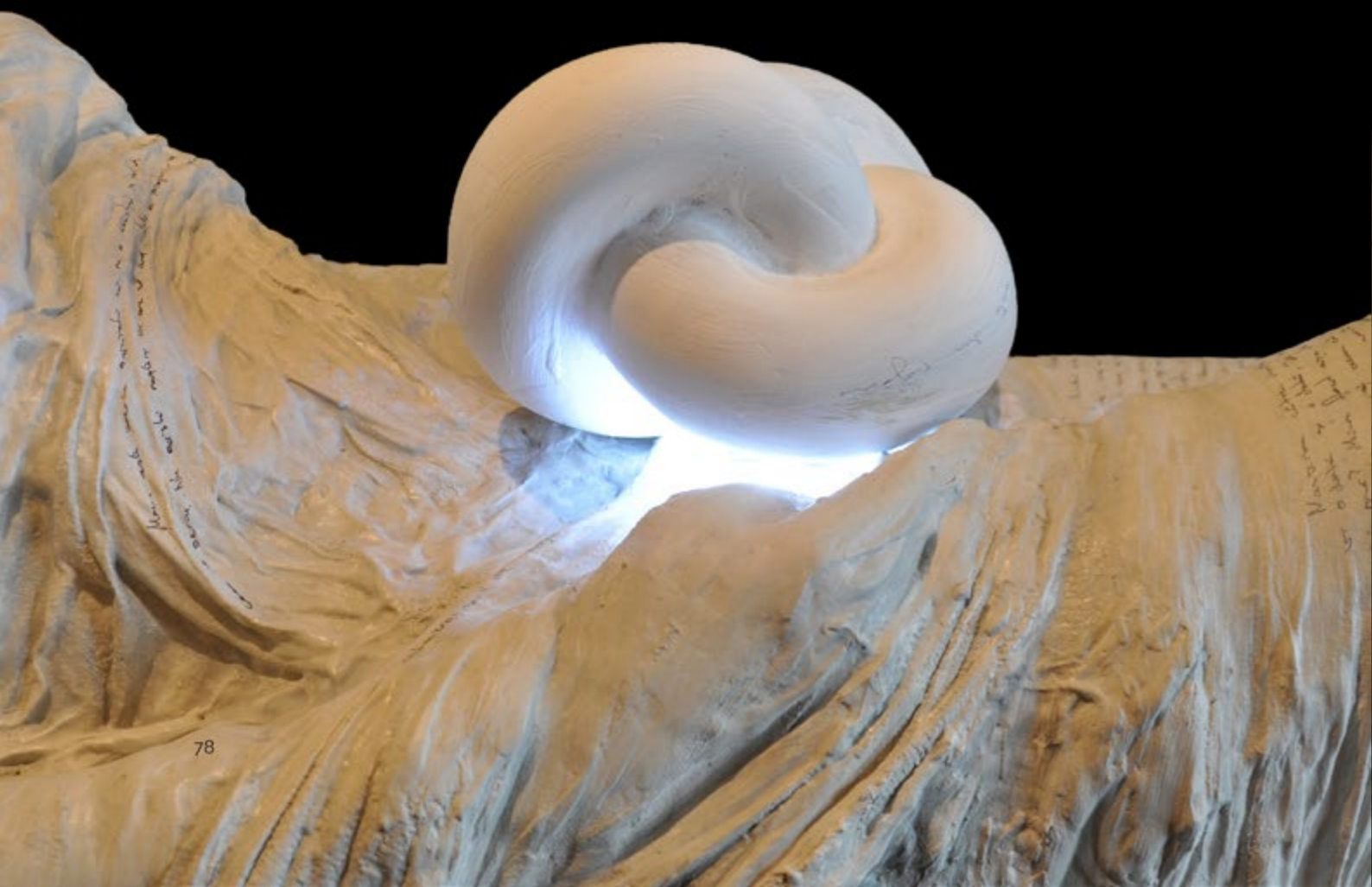

Contemplație
mărime naturală,
în expoziția "Devenire", 2016

Timp pierdut II
mărime naturală,
din expoziția "Devenire"
Galeria Pygmalion, 2016

Naștere (detaliu)
mărime naturală,
din expoziția "Devenire"
2016

Timp pierdut I
mărime naturală,
din expoziția "Devenire",
2016

Naștere
mărime naturală,
din expoziția, 'Devenire', 2016

Naștere
mărime naturală,
monumentală, 2018

Dialog, monumentală beton, mărime naturală, 2016

Dialog, mărime naturală, din expoziția 'Woman all too woman', 2018

Celălalt, action sculpture, Noaptea Muzeelor, Galeria Pygmalion, 2016

Celălalt, ansablu în mărime naturală, 2016

PLANETE

Seria Planetelor 2001

Seria planetelor are la bază interesul meu pentru cosmologie și fascinația omenirii pentru astrologie. Cosmologia va reveni ca tematică după două decenii, în cele două plane-sculpturi din 2019 și 2022, lărgind sfera de interes pentru universul nostru și în afara sistemului solar.

Tematica astrologică este însă în viziunea mea înțeleasă și propusă publicului din punct de vedere antropocentric, în opoziție cu noțiunea deterministă cu care este asociată. Din acest punct de vedere, dacă Omul este cununa Creației, și universul material este conceput pentru el, atunci cele cerești îl reflectă, îl descriu, dar nu îl pot determina. Liberul arbitru al omului, darul său cel mai de preț, nu poate fi afectat de mișcările planetelor, și ele dirijate de providența Divină, care oferă libertate de alegere fiecărei persoane.

Însă simbolistica atribuită planetelor, precum relațiile Venus-simțire, Saturn-timp sau Mercur-rațiune, m-au inspirat să creez forme abstracte, într-un material nobil (bronzul), derivate din semnul grafic al astrului, transpus apoi în tridimensional.

Tot în această serie s-au născut lucrările Spirit și Suflet, cea din urmă conținând mai multe semne planetare stilizate, piesă reluată în 2016, prin versiunea *Anatomia Sufletului*.

Spirit, bronz pe lemn, 37/13/13 cm, 2001

Seria planetelor a fost prezentată în expoziția *Templu* din 2001 în interiorul unei siluete antropomorfe de dimensiunea galeriei de artă, ca imagine a omului/lume primordială – Adam Kadmon. Acesta a fost primul meu experiment cu materialitatea bronzului, care permite, spre deosebire de alte metale, tratarea grafică a suprafețelor, prin patină și textură.

Soare-Spirit, bronz, 15/5/7 cm, 2001

Terra-Materie, bronz, 15/14/6 cm, 2001

Marte-Forță, bronz, 16/15/9 cm, 2001

Mercur-Ratiune, bronz, 18/16/4 cm, 2001

Jupiter-Grandoare, bronz, 27/25/10 cm, 2001

*Neptun - Ideal, bronz, 34/14/10 cm, 2001
Pluto-Voința, bronz, 17/22/8cm, 2001
Saturn-Timp, bronz, 6/20/13 cm, 2001*

Venus-Simțire, bronz, 21/22/10cm, 2001
Uranus-Libertate, bronz, 27/17/12, 2001

Suflet, bronz, 28/16/12, 2001
Anatomia Sufletului, bronz, 57/18/15 cm, 2014

72 de nume

Expoziția *Shemot*, Galeria Helios, Timișoara, 2009

72 de Nume Divine 2005-2009

Literele ebraice au început să apară în lucrările mele încă înainte de a alege conștient calea artistului ca vocație și profesie. Ele au apărut și apoi au dispărut din nou în funcție de tematica pe care am abordat-o, formele lor, derivate din *yod*, au găsit mereu un echivalent estetic potrivit cu ființa mea. Simbolistica literelor s-a revelat pe parcurs, în etape, paliere și niveluri, pe măsură ce interesul meu pentru istoria religiilor a pătruns în tematica lucrărilor.

Însă relația cu ebraica a început cu mulți ani înainte, atunci când regimul Ceaușescu „vindea” familiei de origine evreiască statului Israel, permițând emigrarea acestora. Și eu, copil fiind, am intrat în acest val al plecaților spre Palestina, cum ni se spunea la școală, intrând în contact cu o lume exotica și bizară pentru un pionier al comunismului. Primul contact cu noua țară a fost sunetul limbii ebraice și scrierea de la dreapta la stânga. Cu toate că nu aparțineam prin educație sau credință filonului iudaic, șederea mea pentru doi ani în țara sfântă a lăsat în mine semne adânci, ecouri ancestrale care au reverberat în mine, și după repatrierea în România, mulți ani mai târziu. Lucrarea de licență care a încununat cei șase ani de studiu, s-a bazat pe fragmente din textul lui Mircea Eliade despre istoria religiilor. Cu toate acestea, literele ebraice nu au făcut parte din piesa care a desemnat decalogul, însă studiul pentru el era deja acolo, ca pregătire pentru seria de lucrări care au devenit și prima expoziție personală „Inițiere” de la Galeriile Art din Timișoara în 1998.

O conversație cu profesorul Peter Jecza, maestrul meu din facultate, pe care am purtat-o în ziua absolvirii, a rămas însă cu mine mulți ani. El mi-a sugerat să îmi

caut seva iudaică și să mă hrănesc cu ea în arta ce urma să o creez. Îndemnul său a germinat, și după câțiva ani am avut ocazia să studiez literele ebraice de pe un alt palier, la Centrul de Kabbalah/Cabala de la Londra.

Studiul literelor și al limbii ebraice ca bază pentru edificiul cabalei, mi-au redeschis un drum familiar, și am venit acasă cu metri liniari de cărți, apucându-mă frenetic de studiu. Studiul însă, are pentru mine o finalitate. El devine un nou ciclu de lucrări care se nasc simultan cu suportul teoretic. Așadar din suma enciclopedică a ramurilor cabalei, am ales ca temă principală *Cele 72 de Nume Divine*, compuse din litere care formează 72 de triade, aranjate după un algoritm care a rămas în mare parte tainic până recent, și care desemnează atribute divine, ființe-forță și chei de cunoaștere. Această etapă de creație a durat cinci ani și a generat câteva expoziții personale, fiind și perioada în care m-am gândit la utilitatea pedagogică a unui text care să acompanieze aceste lucrări, semnificațiile lor și traseul devenirii lor dintr-un gând, într-o lucrare de bronz.

Cu toate că tematica iudaică poate părea de sine stătătoare, la o privire mai cuprinzătoare, aceasta se subscrie, în demersul meu, filonului creștin de gândire. De altfel în toate temele pe care le-am abordat în ultimii 25 de ani, țelul a fost căutarea și imitarea lui Hristos. Așa cum am arătat mai sus, există o vastă tradiție în care spiritul creștin este căutat cu ajutorul sistemului care l-a generat – iudaismul. Cu toate că există un pericol real de misticism și practici oculte care să întineze un studiu onest al creștinismului, cred totuși că aportul înțelegerii limbii biblice nu poate decât să îmbogățească orice pelerin care vine sincer spre întâlnirea cu Hristos.

Inscripțiile ebraice sunt doar o parte

dintre semnele și inscripțiile pe care le-am introdus în lucrările mele, așa cum voi dezvălui în continuare, însă sunt cele mai dificile de interpretat și necesită mereu o cheie de descifrare oferită publicului pentru a facilita înțelegerea mesajului conținut de ele. Adesea inscripțiile ebraice sunt însoțite în lucrările mele de inscripții în alte limbi, formule exprimate matematic, sau simboluri specifice unor domenii de studiu transdisciplinar, pe care le-am integrat în forma spațială pentru a crea un microvers personal. Acest complex de sensuri a fost în totdeauna desifrabil publicului curios, fără a forța însă călătoria decriptării asupra iubitorului de artă mulțumit de contactul pur estetic cu forma sculpturală.

Prin utilizarea inscripțiilor ebraice în context creștin, am găsit o afinitate cu arta umanistă. În cazul meu însă, inscripțiile au întotdeauna un rol unificator, coeziv, între iudaism și Creștinism, folosindu-le cu precădere în acest scop.

Există mereu un element biografic, fără a fi exhibiționist, o formă de mărturisire a ceea ce ești și ce vrei să comunici prin intermediul lucrărilor. Este limpede prin lucrări, și prin comunicarea cu publicul, că sunt un artist de factură creștină, făcând parte dintr-o serie de plasticieni români contemporani care sunt în acest filon. Atunci când ebraica apare în lucrări, ea este întotdeauna tradusă și contextualizată în cheie creștină, devenind un fel de semnătură, o pecete personală presărată în timp peste idei și forme.

Frumusețea tipografică a literelor din *alef-bet*-ul ebraic este în sine un element inspirator, generând forme și marcaje grafice care determină forma finală a sculpturii. Adesea o serie de forme sunt doar litere stilizate, dar cunoscând simbolistica lor, devin purtătoare de sens care transcende semnul sau sunetul lor.

De aceea am simțit nevoia să fac cunoscute aceste niveluri multiple de înțelegere a literelor, să conlucrez cu un cifru viu, mereu surprinzător. A dăruia mai departe ceea ce ai învățat este modalitatea de a merge înainte, de a evolua ca om și ca artist vizual. Împărtășesc ceea ce îmi este important prin intermediul lucrărilor și al întâlnirilor pe care acestea le facilitează cu oamenii, iar apoi sunt liberă să abordez altă temă care mă duce pe alt drum, către miezul ființei mele, dar și al expresiei artistice.

Valoarea studiului prealabil mi se pare esențială în actul de creație, apoi doar vine trăirea estetică și manualitatea câștigată în ani de experiență. Răspunderea artistului este prea mare pentru a arunca în oameni angoasele subconștientului personal, fără un filtru rațional. Arta nu este doar gest. Tot așa, arta nu este doar concept, rece, ermetic și intelectualizat. Ea poate fi mult mai mult, dacă este abordată cu reverență și dragoste atât față de lucrare cât și față de public. Arta poate ridica sau doborî un suflet, și astfel responsabilitatea, dar și onoarea acestei profesii ar trebui să ne uimească în fiecare zi.

Onomatocentrismul sau Numele Divine

„Fie numele Domnului binecuvântat de acum și până în veac. De la răsăritul soarelui până la apus, lăudat este numele Domnului”. (Psalmi 112 :3-3) „Binecuvântează, suflete al meu, pe Domnul și toate cele dinlăuntrul meu, numele cel sfânt al Lui” (Psalmi 102:1) „Deci voi așa să vă rugați: Tatăl nostru, Care ești în ceruri, sfințească-se numele Tău” (Matei 6:9). Creștinii se roagă în numele lui Hristos, și rugăciunea inimii, rostită atât de către călugări cât și de către mireni, este bazată pe Numele Mântuitorului. Numele Domnului nu este o mantră sau o formula magică, ci accesează însuși Creatorul universului atât în iudaism cât și în creștinism.

Cu toate că tradiția cunoașterii Numelui se pierde în negura timpului, avem totuși un punct inițial în filonul iudeo-creștin, în care Creatorul se prezintă cu Numele său, sau, așa cum vom vedea în continuare, cu unul dintre Numele Sale. În Exod 3:14 unde întrebat fiind de Moise care este numele Său, Domnul îi răspunde *Ehie așer Ehie* אהיה אשר אהיה tradus cu *Eu Sunt Cel Ce Sunt*. În versiunea Targum Neofiti care este traducerea aramaică a vechiului Testament¹, se găsește un răspuns mai complex al Creatorului:

„13. Și (Moise) a spus înaintea Domnului: *lată, merg la copiii lui Israel și le spun: Dumnezeul părinților voștri m-a trimis la voi*’ Și ei spun: *„Care este numele său?” Ce le voi spune?’*

14. Și Domnul a spus lui Moise: *Sunt Cel Ce Sunt. Și el a spus: „Așa vei spune copiilor lui Israel: „Acela care a rostit și lumea s-a făcut de la începuturi și va spune din nou: Să fie, și va fi, m-a trimis la voi’.*

15. Și el i-a spus din nou lui Moise: *„Așa vei spune fiilor lui Israel: „Domnul, Dumnezeul părinților voștri, Dumnezeul lui Abraham, Dumnezeul lui Isaac și Dumnezeul lui Iacob, m-a trimis la voi.’ Acesta este*

numele meu în veci și pomenirea mea pentru toate generațiile „(Exodul 3:14-15) ”.

Cuvântul lui Dumnezeu este însăși prezența Sa, textul în care apare cuvântul Său este vicarul divin. Vechiul Testament este altfel o serie de cuvinte divine și nu o serie de cuvinte despre divinitate.

Din vasta problematică a cabalei, taina numelor divine ocupă un loc special. Numele este însăși ființa pe care o desemnează, așadar Domnul este accesibil creației prin Numele Său. Vechiul Testament abundă de nume divine, aspecte ale inefabilului, și în același timp divinitatea ca Unul, însă unul dintre ele, cel mai misterios, este format din patru litere, pronunțare sa fiind subiectul multor dezbateri, cărți, studii de specialitate oscilante între tradiție și inovație. Când omul vorbește despre El, numele Său este Y-H-W-H sau una dintre celelalte apelative permise în textul sacru.

1. Aramaica a fost limba folosită în loc de ebraica biblică de către evreii din țara sfântă, și majoritatea cărților canonului ebraic au fost traduse în aramaică, a fost vorbită în școli și limba în care a vorbit Iisus Hristos.

2. The Aramaic Bible, Targum Neofiti 1 & Targum Pseudo-Jonathan Exodus, Minnesota: The Liturgical Press, vol.2, 1994, pp.19-20:

13. And (Moses) said before the Lord: “Behold, I go to the children of Israel and say to them: The God of your fathers has sent me to you.” And they say: “What is his name? What will I say to them?” 14. And the Lord said to Moses: “I AM WHO I AM.” And he said: “Thus shall you say to the children of Israel: ‘The one who said and the world came into existence from the beginning; and is to say to it again: Be, and it will be, has sent me to you.’

15. And he said again to Moses: “Thus shall you say to the children of Israel: ‘The Lord, the God of your fathers, the God of Abraham, the God of Isaac and the God of Jacob, has sent me to you.’ This is my name for ever and this is my memorial for all generations. traducerea este din limba engleză și îmi aparține, am tradus ‘memorial’ având în vedere și ebraicul זכר – a ține mine, a pomeni.

Cabalistul spaniol Joseph Gikatilla din Medinat Celi spunea: *"Toate numele din Torah sunt conținute în numele din patru litere, care se poate numi tulpina copacului și toate celelalte nume sunt fie rădăcini sau ramificații ale acestuia."*³. Marele Cabalist Abraham Abulafia afirma că misticismul lingvistic este superior celui prin cele zece sefitoth, atunci când este căutată cunoașterea divină. Numele Domnului este cea mai înaltă expresie în care se întruchipează toată mișcarea lingvistică ca printr-o lentilă focalizantă; numele vibrează în legăturile invizibile dintre litere, și ale lor cu infinitul⁴. Numele divine sunt emanații metafizice condensate ale lui Dumnezeu, din sfera unde atât acusticul și opticul sunt monadă.

Între autorii creștini, Origen abordează subiectul limbajului și al numelor, în tratatul său *Contra Celsum*, unde susține că numele divine nu reprezintă divinul, ci ele cu adevărat manifestă puterea divină, nu sunt de origine umană, nu sunt arbitrare, ele sunt o „problematică profundă și obscură [și] aparțin unei teologii tainice”⁵. De asemenea Origen fiind influențat vizibil de către exegeza iudaică⁶, subliniază importanța sunetelor Numelor divine, susținând astfel întâietatea limbii ebraice pe care o considera limba originară. Prin învățarea Numelui, a combinării sunetelor literelor în aceeași configurație pe care a folosit-o Dumnezeu atunci când a creat lumea, sau prin permutări ale sunetelor Numelui, se poate determina schimbarea în lumea naturală și ascensiunea la tărâmul supra-lumesc⁷. Pseudo-Dionisie însă, susține că Dumnezeu nu are de fapt un nume, pentru că El este fiecare nume, fiind în fapt deasupra tuturor numelor⁸. Chiar și în religiile panteiste, una dintre presuposițiile practicii magice este cunoașterea Numelor divine de către mag⁹.

Iudaismul este o religie monoteistă, însă

demiurgul poartă o pleiadă de Nume. Cele mai scurte Nume Divine sunt litera *Hey* ה care reprezintă suflul Divin, prin care au fost create lumile, și litera *Alef* א care simbolizează printre altele, tatăl, conducătorul, cifra 1 și 1000, monada, însă nu reprezintă un sunet. Aceste Nume/literă mai sunt numite *Monogramata*, adică conținând o singură literă. *Digramatoanele* sunt Nume alcătuite din două litere, precum *Alef Lamed* (EL) אל care se traduce prin "zeu", iar pentru a fi folosit în contextul Dumnezeului lui Israel, el este în totdeauna asociat unui alt cuvânt. Dar și *Yod Hey* (Yah) יה- primele două litere din Tetragramaton, care apare de peste cincizeci de ori în biblie, fiind baza cuvântului *Halelu-Yah* – aleluia, (slavă Domnului).

Talmudul susține că litera *Hey* a fost folosită pentru crearea lumii acesteia iar litera *Yod* י pentru crearea lumii viitoare¹⁰. Diagramatonul *Yod Yod* יי se folosește pentru a descuraja citirea sau rostirea Tetragramatonului *Y-H-W-H*, יהוה dar nu intră în categoria Numelor Divine.

3. Gikatilla Joseph, *Sha'arei Ora*, Offenbach, 1715, fol.2b and 4b.

4. *Or ha-sekheh*, fol. 66b.

5. Origen, *Contra Celsum*, 123,315 în Kindle Store, traducerea în engleza de Philip Schaff, 1:24

6. Bardy, Gustave. "Les Traditions Juives Dans L'œuvre D'origène." *Revue Biblique* (1892-1940)34, no. 2 (1925): 217-52. [Consultat la: 15.10.2020]. Bardy listează șaiszeci și nouă de exemple unde Origen pare să fi împrumutat concepte exegetice de la evrei.

7. Janowitz, Naomi. *Theories of Divine Names in Origen and Pseudo-Dionysius*. *History of Religions* 30, no. 4 (1991): 359-72. A[Consultat la: 15.10.2020]. p.365

8. Dionisie Areopagitul, *Despre numele divine*. *Teologia mistică*, București: Polirom 2018, 1:6

9. Dillon John, "The Magical Power of Names in Origen and Later Platonism," in *Origeniana Tertia*, ed. R. Hanson and H. Crouzel (Rome: Edizioni dell'Ateneo, 1985), p.203

10. https://www.hebrew4christians.com/Names_of_G-d/Esoteric/esoteric.html

Tetragramatonul *Yod-Hey-Vav-Hey*, יהוה, numele inefabil, compus din patru litere care apare în Biblie de peste 6800 de ori, și este numele propriu a lui Dumnezeu. Rădăcina verbului a fi (*hayah*) pare să fie și la baza acestui nume propriu. Un indiciu suplimentar se află în rădăcina numelui *Ehie* אשר *Ehie* אהיה - tradus în limba română cu *Eu sunt cel ce sunt* care prezintă forma qal imperfect la persoana întâi a aceluiași verb, *hayah*: un timp gramatical care nu are traducere exactă în alte limbi dar care poate fi tradus de asemenea cu *Voi Fi* sau *Ființând*. El este ființa în sine, ființa primordială, transcendentă și atemporală, existența însăși, de aici și versiune aramaică a frazei/nume, care îl identifică cu sursa întregii existențe, creatorul începuturilor¹¹.

Una dintre interpretările rabinice¹² spune: *"Cel Sfânt, binecuvântat să fie numele Lui, a spus aceluia, Vreți să știți numele meu? Sunt numit după acțiunile mele. Când judec ființele sunt Elohim, și când am milă cu lumea mea, sunt numit Y-H-W-H"*.

Rostirea Tetragramatonului a fost interzisă după distrugerea Templului din Ierusalim în afară de rostirea Sa în sfânta sfințelor o dată pe an de *Yom Kipur* – ziua ispășirii – de către marele preot, însă această pronunție se pare că s-a pierdut în timp, fiind înlocuită cu *HaSem* השם (Numele), *Hakadosh baruch hu* (Cel sfânt, fie El binecuvântat) sau *Adonai* אדני (Domnul meu). Tradiția cabalistă spune că în fiecare generație rămân câteva persoane care știu pronunția exactă, dar că acest lucru rămâne o taină pentru neinițiați. Scrierea Tetragramatonului este de asemenea interzisă în afara textului sacru, el fiind înlocuit cu alte litere sau literele corecte separate de linii, așa cum se practica și în limba română prin *D-zeu* sau engleză prin *G-d*. În manuscrisele de la Marea Moartă, Tetragramatonul este adesea,

scris în caractere paleo-ebraice pentru a se sublinia importanța Numelui, sau înlocuit de *El*, sau *Elohim* în paleo-ebraică¹³. De asemenea Numele a fost înlocuit de *tetrapuncta*, o serie de patru puncte în cerneală găsite în scrierile în aramaică de la Qumran, iar o altă opinie susține că cele patru puncte înlocuiesc numele¹⁴ אלהים și אלה.

Interdicțiile care țin de folosirea Numelui inefabil au generat o serie de asocieri ale unor calități sau atribute divine care conțin Tetragramatonul și care au un înțeles descriptiv, folosit doar în anumite contexte:

יהוה אלהים *Adonai Elohim*, Domnul Dumnezeu (apare prima dată în Geneza 2:4, apoi în Exodul 9:30; Samuel 7:25; Regi 19:19; Cronici 117:16, 28:20; Cronici 2 1:9, 6:4, Psalmi 72:18, 84:11; Iona 4:6)¹⁵.

יהוה אלהי *Adonai Elohai*, Domnul Dumnezeul meu (Psalmi 13:3).

יהוה אבינו *Adonai Aveinu*, Domnul tatăl nostru (Isaia 64:8).

יהוה אל עליון *Adonai El Elion*, Domnul dintru înălțime (Geneza 14:22, Psalmi 7:17, 47:2).

אלהי ישראל *Adonai Elohei Yisrael*, Domnul Dumnezeul lui Israel (Isaia 17:6).

יהוה ירהא *Adonai Yireh*, Domnul văzător (Geneza 22.14).

11. Janowitz, Naomi. *Re-creating Genesis: the metapragmatics of divine speech*. În *Reflexive Language: Reported Speech and Metapragmatics*. California: UC Davis, 1993, pp.394-397 <https://escholarship.org/uc/item/8dt7k7kw>, accesat 14.10.2020

12. *Midrașul Exodus Rabbah* 3:6, https://www.sefaria.org/Shemot_Rabbah.3.6?lang=bi

13. Lichtenberger Hermann, *The Divine Name in the Dead Sea Scrolls and in New Testament Writings*. În *The Inreligious Wordviews reflected in the Dead Sea Scrolls*, Proceedings of the Fourteenth International Symposium of the Orion Center for the Study of the Dead Sea Scrolls and Associated Literature, 2013; seria: *Studies on the Texts of the Desert of Judah*, Volume:127. (2018), p.140-141.

14. Machiela, Daniel A. *Lord or God? Tobit and the Tetragrammaton*. În *The Catholic Biblical Quarterly* Vol.75, nr.3. (2013). pp. 463-72.

15. Toate referințele sunt din textul ebraic și nu din traduceri.

מקדשכם יהוה Adonai Mekadišchem, Domnul Sfințitorul (Exodul 31:13).

יהוה נסי Adonai Nisi, Domnul stindardul meu (Exodul 17:15).

עשנו יהוה Adonai Oseni, Domnul făcătorul nostru (Psalmi 95:6).

יהוה צדקנו Adonai Tidkeni, Domnul dreptatea noastră (Ieremia 23:6, 33:16).

יהוה צבאות Adonai Tebaot, Domnul oștirilor (apare în Exodul, Samuel, Regi, Cronici, Psalmi, Isaia, Amos, Mica, Habacuc, Zaharia, Maleahi etc.).

יהוה רעי Adonai Royi, Domnul păstorul meu (Psalmi 23:1, Ezechiel 34:2).

יהוה רפאך Adonai Rofecha, Domnul tămăduitorul tău (Exodul 15:26).

יהוה שלום Adonai Šalom, Domnul Păcii, (Judecători 6:24).

יהוה אלהיכם Adonai Eloichem, Domnul Dumnezeul vostru (Levitic: 19:3).

יהוה צורי וגאלי Adonai Turi veGoali, Domnul piatra și mântuitorul meu (Psalmi 19:14).

יהוה אלהי דוד Adonai Elohei David, Domnul Dumnezeul lui David (Isaia 38:5).

יהוה סלעי Adonai Sali, Domnul tăria mea/stânca mea (Psalmi 18:2).

מלאך יהוה Malach Adonai, îngerul Domnului, (apare ca manifestarea lui Dumnezeu Însuși) și se găsește în Geneză 16:7, Exodul 3:2-6, Judecători 13:21-22)¹⁶.

Nume divine, cunoscute într-o măsură mai mică de către creștini, sunt numele din opt litere format prin intercalarea Tetragramatonului cu Adonai: אהדונה; numele din zece litere care este format prin alăturarea numelor primelor zece sefirot: כתרחהבניה; numele din doisprezece litere care are două forme: 1. יהוהיהוהיהוה de trei ori Tetragramatonul și 2. format din prima literă a celor 12 triburi ale lui Israel: רשליידנאיב (Reuven, Šimeon, Levi, Yehuda, Isachar, Zevulon, Dan, Naftali, Gad, Așer, Yosef și Benyamin); numele din paisprezece litere care își are originea în rugăciunea Šma Israel însă încifrat prin metoda At-Baš¹⁷: מצפצתכצמטפמצץ

numele din douăzeci și două de litere care include numele patriarhilor și o referire al cele doisprezece triburi: AvrahamYiṯhakYaakovšbatīYešurun:

אברהםיצחקיעקבשבטיישרון;

numele din treizeci și trei de litere, care este compus din cele nouă Nume Divine sfinte scrise consecutiv: Adonai, El, Eloah, Elohim, Šadai, Tevaot, Ehie, Yah și Y-H-W-H:

אדניאלאלהאלהיםשדיצבאותאהיהיהוה;

numele din patruzeci și două de litere care este format din alăturarea primei litere a fiecărui cuvânt din rugăciunea Ana Bekoach:

גיתצקרעשטנגדיכשבטרצתנחףבטנעילפזקשקוצית și numele format din șaptezeci și două de litere, dezvoltat pe larg în continuare. Cel mai amplu Nume este considerat însăși Torah, cele 5 cărți ale lui Moise și este compus din 304,805 litere.

Ghematria Tetragramatonului (adunarea numerelor din care este compus): Yod=10 + Hey=5 + Wav=6 + Hey=5 = 26, însă prin diagrama tetractis¹⁸ ilustrată mai jos, Tetragramatonul ascunde încă o cifră care are o semnificație deosebită în cadrul acestei analize, fiind numărul Numelui Explicit, sau Shem HaMeforaš, compus din 72 de nume/cod.

16. https://www.hebrew4christians.com/Names_of_G-d/YHVH/yhvh.html

17. Metoda de încifrare At Baš înlocuiește prima literă a alfabetului cu ultima (Alef cu Tav) a doua cu penultima (Bet cu Šin) s.a.m.d, de unde derivă și numele codului A-T B-Š

18. Johann Reuchlin, Jacob Bohme.

Onomatocentrismul sau centrarea iudaismului pe valoarea numelui, este un aspect central al înțelegerii lumii divine și a cosmosului. Onomasticonul biblic are evidente trimiteri religioase în special prin terminațiile numelor cu El, unul dintre numele divine. Așadar există nume compuse care se pot traduce prin afirmații. Spre exemplu: Natanael - „Dumnezeu a dat”; Ionatan - „Domnul a dat”; Ezechiel - „Dumnezeu este puternic”; Adoniah - „Domnul este Stăpân. Elimelek - „Dumnezeu este regele meu”. Numele este persoana. De aceea numele Domnului este sfânt și chemarea lui Îi invocă chiar Ființa Sa. „Adevărat, adevărat zic vouă: Orice veți cere de la Tatăl în Numele Meu, El vă va da.” (Ioan 16: 23), „Până acum n-ați cerut nimic în Numele Meu.” (Ioan 16:24).

În aproape toată istoria biblică apărea o relație de filiație între persoană și numele său și de aceea în cazul unui boli grave, spre exemplu, omului i se acorda un nou nume care putea să marcheze o nouă etapă a vieții sau chiar vindecarea definitivă. Iacov devine Israel după lupta cu îngerul Domnului, Șaul devine Pavel în urma revelației de pe drumul Damascului. Șimon primește încă un nume: Chifapiatră (tradus în greacă cu Petros și în limba română cu Petru). Adam primește onoarea de a da nume tuturor ființelor din rai. ADAM în sine se tâlcuiește pământ, sau, la un nivel mai profund, A – cel dintâi, DAM – sânge. HAVA חוה (Eva) se traduce cu Cea care are viață. Numele ei conține duh – litera Hey – H și este înrudită lexical cu HAVAIA – experiență (pentru că prin ea începe experiența umană), dar și cu expresie, revelație și manifestare. O interpretare rabinică spune ca Eva a fost, „construită” (IBEN יבן) iar Adam a fost „format” (ITER - יצר), Eva deci, îi este superioară lui Adam prin intuiție și înțelegere pentru că verbul care descrie crearea ei este legat de BINA - înțelepciune, intuiție.

Versiunea în limba română a textului biblic suferă modificări importante ale literelor atunci când citim nume proprii. E devine I, F devine P, B devine V, V devine U, B și V sunt interschimbabile, pricinuind devieri cum ar fi, Bet-Lehem (casa Pâinii) care devine Vetleem sau chiar Viflaim. Nume care în ebraică dețin chei importante de tâlcuire a textului, se pierd prin deviere, traducere și tradiție: Varava, tâlharul, se numește de fapt: Ieșua Baraba (Iisus/Bar/Aba- Izbăvitorul fiul Tatălui). Iisus (Hristos) Fiul Tatălui, ia locul tâlharului, simbol al Omului păcătos, purtând proniator numele nostru, luându-ne locul pe cruce.

Interdicția vetero-testamentară de a pronunța Numele Divin, este anulată în Noul Legământ care, îndeamnă omul să își creeze o relație personală cu Creatorul său prin Numele lui Hristos Iisus Cuvântul lui Dumnezeu. Parte și întreg în sine, Cuvântul devine accesibil omului prin intrupare. Dacă marele ebraist Gershom Scholem numește iudaismul o religie a numelui fără a putea rosti acel Nume, Creștinismul este o religie a Numelui lui Iisus. Origen susține ca dacă Numele au putere într-o anumită limbă, ele își pierd eficacitatea atunci când sunt traduse prin sunetele altei limbi. Cu toate că traducerile denaturează sensul mistic originar al numelor biblice, schimbarea lor și în special al Numelui prin care roagă creștinul, practica dovedește că răspunsul divin la strigătul credinciosului vine nestingherit, acomodând intervenția lingvistică umană.

În nuvela „Cele nouă Miliarde de nume a lui Dumnezeu” vizionarul Arthur C. Clarke creează povestea unui calculator a cărui menire devine să listeze toate numele lui Dumnezeu. Însă atunci când programul a terminat lista completă prin toate permutările lingvistice posibile, menirea omului, de a cunoaște toate Numele Divine ia sfârșit. Povestea se termina cu lapidarul: „Deasupra, fără zarvă, stelele se stingeau.”

Cele 72 de Nume

Înainte de a analiza relevanța numărului 72 este necesară clarificarea sinonimității între 70 și 72. Valentina Izmirlieva clarifică noțiunea sinonimității celor două numere, de altfel extinzând interschimbarea lor cu 77 și chiar 73 în lumea semito-elenă. Autoarea explică faptul ca 72 a fost cel mai probabil numărul de la care au pornit celelalte, 77 motivat semantic prin duplicarea lui 7 (care are multiple semnificații în tradiția iudeo-creștină), în cazul lui 73, susține Izmirlieva, este ferirea lumii semite de numele pare, dând exemplul numele lui Allah ca fiind 99+1 și nu 100, sau a nopților arabe 1001 și nu 1000. Corespondența între 70 și 72, continuă ea, pare să fie confuzia între două sisteme de calcul: între baza 12 și baza 10, unde în cele din urmă a învins sistemul decimal, însă poate fi adevărat și opusul acestei presupozitii, iar numărul 70 să fi fost cel de la care s-a pornit. Oricum ar fi, atât pentru iudei cât și pentru creștini numărul 70 sau 77 sunt superlativul lui 7.

Revenind, 70/72 el este numărul numelor divine cunoscute ca *Shem haMeforaș* tradiția esoterică amintește de cei 72 de îngeri și omologii lor demonici; este de asemenea numărul Numelor Fecioarei Maria (din imnul acatist bizantin) sau ale lui Iisus Hristos, 72 sunt numărul anilor pământești ai Maicii Domnului după relatarea lui Epifanie al Ierusalimului; numărul popoarelor și al limbilor pământului (70 în tradiția ebraică și 72 în cea creștină, 72 în gnosticism); numărul discipolilor lui Hristos trimiși în lume să vestească evanghelia (70 sau 72); numărul traducătorilor evrei a textului ebraic în limba greacă, aleși câte șase din fiecare din cele 12 triburi, care i-a dat și denumirea Vechiului Testament tradus de ei Septuaginta (după Aristeas); numărul organelor bolnăvicioase pe care omul le-a primit în urma păcatului edenic după textul

apocrif *Cărțile lui Adam și Eva*, sau invers, numărul bolilor rezultate din atacul demonic, numărul anilor hărăziți omului (după psalmistul David 89:10 și profetul Isaia 23:15), chiar și Dante Alighieri fixează jumătatea vieții după cifra biblică 70 în introducerea la Divina comedie, deci un număr al morții. De asemenea 72 de nume oculte apar în manuscrise medievale de magie ca *Sepher Raziel* sau în *De occulta philosophia* a lui Cornelius Agrippa. În gnosticism și cabala găsim 72 de forme, care sunt ființe angelice, și tot 72 sunt rădăcinile copacului cosmic, care sunt tron de glorie pentru Cel Binecuvântat, dar există și 72 de forme ale carului divin.

Cele 72 de Nume divine apar scrise pentru prima dată în *Sefer haBahir*, printre cele mai vechi texte cabalistice atribuite rabinului Nehuniah ben HaKana, unul dintre înțelepții care au trăit în țara sfântă în primul secol. *Bahirul* este mai degrabă un fascicul de aproximativ 12.000 de cuvinte, care a apărut în forma de manuscris între 1150 și 1200 în Provence, conținând un text mistic extrem de dens care comentează și descifrează o serie de versete din vechiul testament.

Versetul 110 spune:

„Există un nume derivat din cele trei versete (exod 14:19-21). „Și a călătorit... Și a venit... Și s-a întins...”

Literele primului verset, "Și a călătorit..." sunt înșiruite în aceste nume în ordinea în care sunt găsite în verset

Literele celui de al doilea verset „Și a venit...” sunt înșiruite în ordine inversă în nume.

Literele celui de al treilea pasaj, „Și s-a întins sunt înșiruite în ordinea în care sunt găsite în verset, precum în cazul primului verset.

Fiecare din aceste versete are 72 de litere.

Prin urmare, fiecare din numele derivate din aceste trei propoziții,

„Și a călătorit... Și a venit... Și s-a întins...”
conține trei litere.

Aceste sunt cele 72 de Nume. Ele emană și se împart în trei secțiuni, 24 în fiecare secțiune.

Peste fiecare dintre aceste secțiuni se află un Ofițer superior.

Fiecare secțiune are patru direcții de priveghere, est, vest, nord și sud. Ele sunt așadar distribuite câte șase în fiecare direcție. Cele patru direcții au un total de 24 de forme. [Acest lucru este valabil pentru prima secțiune] cât și pentru a doua și pentru a treia.

Toate sunt sigilate cu Y-H-W-H, Dumnezeu lui Israel, Dumnezeul cel viu, Șadai, Înalt și Exaltat care sălășluiește întru înălțime în eternitate a cărui Nume este sfânt, Y-H-W-H.

Binecuvântat să fie numele slavei împărăției Sale în vecii vecilor.”

Interesantă este referirea la cele 72 de nume în spațiul academic autohton pe care am găsit-o la B.P. Hașdeu în eruditul tratat *Cărțile populare ale românilor* unde autorul analizează textul *Rojdanicul*, un manuscris provenit din lumea slavonă, care în versiunea românească a suferit mici modificări, apoi adaugă și lista *Celor 72 de nume ale Mântuitorului* din *Enchiridion Leonis papae serenissimo imperatori Carolo Magno in munus pretiosum Datum*, din versiunea slavonă și fraceză:

„De va naște fată într'acastă lună, va fi frumoasă, și cu ochii roșii, și va fi mâniaoasă și-și va certa bărbatul ; și de tânără nu-i va fi rușine de nimic, și de un bărbat va avé o grêtă mare, și de feciorul dintăiu va avé o grijă, iar de alții să va bucura, și va boli de o mână, va boli și de picere și de tôte încăeturile, ce să porte 72 de nume ale lui Hristos, adecă canonul lui Hristos, să, nu să apropie duhul necurat, și va boli de cap etc.

....

25. *Cele 72 de nume ale lui Hristos adecă*

canonul lui Hristos, menționate în pasagiul de mai sus din Rojdanic, iată încă o carte poporană, care se vede a fi fost pe atunci atât de răspândită între Români, încât Giurescu n'a credzut de cuviință nici măcar de a o copia. Noi o cunoșcem într'o mulțime, de redacțiuni străine, dintre cari ne mărginim a cita una slavică și una francesă, ambele din secolul XVI.

....

Iată acum cele 72 de numi :

Trinité, Agios, Sother, Messie, Emmanuel, Sabaoth et Adonay, Athanatost, Jésus, Pentagnat, Agiagon, Ischiros, Eleison, ô Theos, Tetragrammaton, El, Saday, Aigle, grand Homme, Vue, Fleur, Source, SauveurAlpha, et Omega, premier Né, Sagesse, Vertu, Consolateur Chemin, Véritéet Viet, Médiateur, Médecint, Salut, Agneau, Brebis, Veau , Espérance Bélier, Lion, Ver, Bouche, Parole, ou Verbe, Splendeur, Soleil Gloire, Lumière, Image, Pain, Porte, PierreÉpouse, Pasteur, Prophète, Prêtre, Saint, Immortel Jesus-Christ, Pere, Filst, Homme-Saint, Dieu, Agios Résurrection, Mischios, Charité, Eternité Créateur, Rédempteur, Unité, Souverai Bien, Évam . După această excentricitate, urmază pe același calapod, les noms de la sainte Vierge', apoi ,les paroles que dit Adam', și cine mai scie ce!"

Aflăm deci că Hașdeu era familiarizat și cu lista numelor Fecioarei, pe care o considera la fel de deplasată ca pe cele ale lui Hristos.

Se poate discerne o influență slavonică în analiza lui Izmirlieva, care ia ca una dintre punctele de pornire a studiului ei, o amuletă inscripționată cu cele 72 de nume, care include și „instrucțiuni de folosire”, ea protejează purtătorul ei de „tot răul”. Autoarea găsește sursa Numelor în Provence-ul secolului XIII și consideră că ea a ajuns în lumea slavonă înainte de moda ebraismului în Europa occidentală (capitolele 8 și 9).

Aceste Nume sunt menționate și de către ebraiști creștini, cu toate că sunt diferențe între ei referitor la sursa acestora. Johannes Reuchlin susține că ele se găsesc încifrate în psalmi în afară de numele cu numărul 70 pe care îl plasează în Geneză 1:1. În *De arte Cabalistica* (1517) spunând: „Cabaliștii au extras din Cartea Psalmilor rugăciuni pioase adresate Domnului care în mod necesar conțin 72 de versete. Fiecare din versete conține Tetragramatonul împreună cu unul din numele celor 72 de îngeri (în afara unui vers relevant care se află la începutul Genezei)”. Martin Luther susține proveniența lor din cele trei versete în versiunea clasică, din Exod 14. Wolff folosește sursa Numelor din Psalmi ca Reuchlin cu o singură excepție, Numele cu numărul 70 este tot din Psalmul 115:1 și nu din Geneză.

Aceste 72 de triade sunt considerate asemănătoare ierarhiilor îngerești, sau chiar nume îngerești, iar alăturarea lor, devine un singur inefabil Nume (*Shem HaMeforash*) cu proprietăți deosebite. Fiecare triadă/cod/nume/îngeri are o semnificație tâlcuită în mai multe modalități după o bogată tradiție care a rămas din generație în generație.

Cabala practică modernă a găsit o metaforă simplistă pentru a explica efectul acestor Nume asupra subconștientului: ochiul „scanează” cele trei litere ebraice determinând rezonanța lor cu natura ființei create, fiind înțelese doar de supraconștient, acționând automat, asemenea unui medicament, asupra zonelor problematice din structura complexă a omului.

Cele 72 de Nume Divine mi-au inspirat opera începând cu 2006, fiind primele inscripții ebraice pe care le-am folosit în sculptură ca serie distinctă. Observând reacțiile publicului, am remarcat felul în care oamenii își plimbă privirea asupra

seriei de basoreliefuri, căutând să le cuprindă unitar, ca pe o singură lucrare, lucru parcă cerut de esența lor, care este cu adevărat un singur Nume.

Acest traseu vizual, determinat și de panotarea compactă a seriei, aduce aminte de imaginile medievale din spațiul creștin și cel iudaic, care încuraja folosirea vizualului pentru a elucida misticul. Decodarea numelor divine din lucrări poate deveni așadar un act devoțional, asemănător celui din poemele labirint sau *carmina figurata* care erau „scanate” vizual de călugări din mănăstiri medievale, dar și micrografiilor iudaice, care „păcălesc” interdicția reprezentărilor vizuale prin construcții imagistice alcătuite din texte.

Fără a impune o citire anume a lucrărilor, publicului dornic de cunoaștere i se oferă de fiecare dată posibilitatea de a aprofunda tematica care stă la baza seriei de bronzuri, prin materialele care însoțesc sculpturile, și care determină o revenire vizuală asupra Numelor dintr-o perspectivă nouă, adăugând semnificație gnoseologică contactului pur estetic cu opera.

והו	יכו	סיט	עלם	מהש	ללה	אבא	כהת
הזו	אלר	לא	ההל	זול	מבה	הרו	הקם
לא	כלי	לזו	פאל	נכך	י	מלה	והז
נתה	האא	דת	שאה	ריו	אם	לכב	וער
יוז	לזח	סוק	מנר	אזי	זעלם	רהע	יו
הזה	ביכ	וול	ילה	סאל	ער	עשל	מיה
והו	דני	החש	עמם	נא	זית	מבה	פוי
נבם	יל	הרו	מצר	ומב	יהה	עז	מוזי
דמב	מנק	איע	זובו	ראה	יבמ	היי	מום

Cele 72 de Nume Divine din cabala (citirea se face de la dreapta la stânga, și de sus în jos)

Cele 72 de Nume în opera proprie

Am început studiul pentru cele 72 de Nume în anul 2005 după o vizită la centrul de Kabbalah din Londra, unde am făcut cunoștință cu sursa și semnificațiile lor. Din materialul amplu cu care m-am întors în atelier, am executat o serie de desene, apoi lucrări din ghips și varianta lor în bronz. Prima expoziție cu tematica numelor divine a avut vernisajul la Galeria Helios în 2006 și a purtat titlul *Exodus 14.19-21*, urmată apoi de *Codex* în 2007 de la Opera Română din Timișoara și la Consiliul Județean Timiș și în 2009 de *Shemot*, la Galeria Helios din Timișoara.

Sergei Bulgakov susține că Numele Divin este o „icoană verbală” (slovesnaia ikona). Atunci când cele 72 de Nume sunt expuse împreună, ele determină un elaborat traseu metavizual, așa cum am amintit în capitolul precedent. În acest sens, sculptura este suportul material, o reprezentare spațială numelor, fără a deveni în sine un obiect de închinare, cum este cazul icoanelor bisericești. Piese din această serie nu sunt însă doar o listare a numelor ca și în cazul lucrării *Verblist* a lui Richard Serra din 1967-68, ale cărui desene bazate pe limbaj stau la baza unor serii sculpturale. În *Cele 72 de Nume*, textul, forma spațială și patina grafică conlucrează în egală măsură la transmiterea ideii.

Pentru un neinițiat, literele aramaice/ebraice din seria de lucrări, par niște elemente decorative, precum textele sau pseudo-textele care apar pe piese vestimentare în lucrările din artele renascentiste. Pentru cel care recunoaște alfabetul ebraic, ele deja sunt un semn că lucrarea poate fi receptată într-un registru suplimentar, dacă există o cheie de descifrare.

Această cheie este oferită privitorului de materiale adiționale, de la catalogul expozițional, la filme de scurt metraj sau la întâlniri între artist și public, unde aceste chei se oferă liber, pentru a înlesni augmentarea experienței contactului cu sculptura. Scopul lucrării de artă care conține Numele Divin este generarea unei porți de intrare, sau cel puțin a unei invitații făcute privitorului pentru a-i stârni curiozitatea în legătură cu subiectul Numelor și în cele din urmă cu fundamentul teologic care stă la baza lor.

Pentru tematica numelor divine nu am apelat la materiale perisabile moderne, sau la sculptura performativă, ci la bronz, un material nobil, robust, ancorat în însăși trecuturile imemorabile ale evoluției umane, având suplimentar valențe grafice ale suprafeței datorate maleabilității la patinare și prelucrări ulterioare, care permite un grad ridicat de expresie a suprafeței pentru o formă sculpturală din metal.

Seria celor 72 de Nume este alcătuită din 72 de basoreliefuri dar și din 33 de ronde-bosse-uri care conțin triadele de litere despre care am amintit mai sus, dar și numeroase piese de grafică și artă digitală derivate din formele sculpturale. Însă consider la fel de importante și materialele suport, textele și filmele care acompaniază expoziția și care, datorită paginilor web dedicate acestor lucrări, își continuă scopul pedagogic și după terminarea expozițiilor propriu zise.

În cazul seriei Numelor Divine, inscripția ebraică este prezentă în contextul mai larg al subiectelor artei mele cu trimitere la creștinism. Tematicile care m-au preocupat în ultimii 25 de ani au o bază interconfesională, de care cred că este nevoie la fel de mult în contemporaneitate ca și de tematicile protestatate cu accente social-politice care domină discursul artistic în prezent.

Babur 110: these are the 72 Names

There is a name that is derived from the three verses "And traveled..." and gave that stretched... The letters of the first verse "And traveled..." are arranged in the name in the order that they are in the verse. The letters of the second verse "And came..." are arranged in the name in the reverse order... and stretched... like in the case of the first verse

Schiță, basoreliefuri, Cele 72 de Nume

- 72 Nume -

19. Alina - a ridicat ingenui Domului care mergea inapoi fara fadar la Israel si era unelut in urma lor; si era subiect atipat ad de rez dintr-un la + a era in urma lor.

20. Adid a trecut el si a dat jura tabernaculul + tabernaculul la Israel + era mare si intru, pita un; in pata octala, huna: repute + fada a repute in sau apogea un; de albi.

21. Lar - lora si a intru marea sa gata marea a aburgat Domul marea fadar repute au cant pumens de la repute + sa fadar marea uscut ca sau depandit apat.

tesera 14. (19-21)

paragraf 3 scribute

Paragraf 1
8 litera finale (total)
scribute

Paragraf 2
5 finale - total
scribute

Paragraf 3
1 finale reuere
1 normal reuere
2 normal scribute
(au finale)
De ce??

והו ילי סט עלם מהש לכה אכא פהה
הו אלד לאו ההע יול פבה הרי הקם
לאו פלי לוו פהל נלך יי מלה וזהו
נתה האא ירת עיאה רי אום לכא וער
יוו להו פק מלך אני וועם רהע יי
ההה פח וול ילה סאל ערי עשל מיה
והו דיני הווע עמם גא פת מבה פי
פם יל הרח פאר ומב יהה ענו מווי
דמב מנה איע וזהו ראה ימב הי פם

* דמב מנה - Gen 1:3
אח 1:1
reutil sau corespandent
in psalmi

studiu teoretic premergător, Cele 72 de Nume

Yod Bet Mem-Arhiplan, bronz pe piatră, dimensiune bronz: 14/14/5cm, 2006

Aleph Kaf Aleph-ADN-ul Sufletului, dimensiunea bronzului:12x18x8cm, bronz pe granit, 2005

Aleph Kaf Aleph-ADN-ul Sufletului, dimensiunea bronzului: 12x18x8cm, bronz pe granit, 2005

Caf Vav Kuf- Eros, dimensiunea bronzului: 24/22/14, bronz pe aragonit, 2011

Lamed Lamed Hey-Starea de Vis, bronz pe piatră, dimensiunea bronzului: 38/18/13cm, 2006

Yod Hey Hey-Părintele, dimensiunea bronzului: 36/25/11 cm, bronz pe granit, 2006

Shin Aleph Hey-Jumătatea, dimensiunea bronzului: 17x22x13cm, bronz pe granit, 2005

Kaf Lamed Yod - Fructul Edenului, dimensiunea bronzului: 34x29x12xcm, bronz pe granit, 2005

Mem Tadi Vav-Libertate, dimensiunea bronzului 14/14/14cm, bronz pe lemn, 2008

Resh Aleph Hey - Direcția, bronz pe lemn: 21x10x10cm, 2005

Chet Ayin Mem-Circuit, dimensiunea bronzului: 12/24/18cm, bronz pe granit, 2005

Hey Yod Yod-Profeții și Universuri, dimensiunea bronzului: 21x14x15cm, bronz pe granit 2005

Lamed Aleph Vav-Vortex, dimensiunea bronzului: 28x28x7cm, bronz pe lemn, 2009

Mem Lamed Hey-Împărțășire, dimensiunea bronzului: 20x31x6cm, bronz pe granit, 2009

Nun Mem Mem-Voce Interioară, dimensiunea bronzului: 13x15x9cm, bronz pe lemn, 2005

Hey Kuf Mem-Regenerare, dimensiunea bronzului: 18x17x10cm, bronz pe lemn, 2005

Lamed Yod-Drum spre Regalitate, bronz, dimensiune: 20/25/10cm, 2008

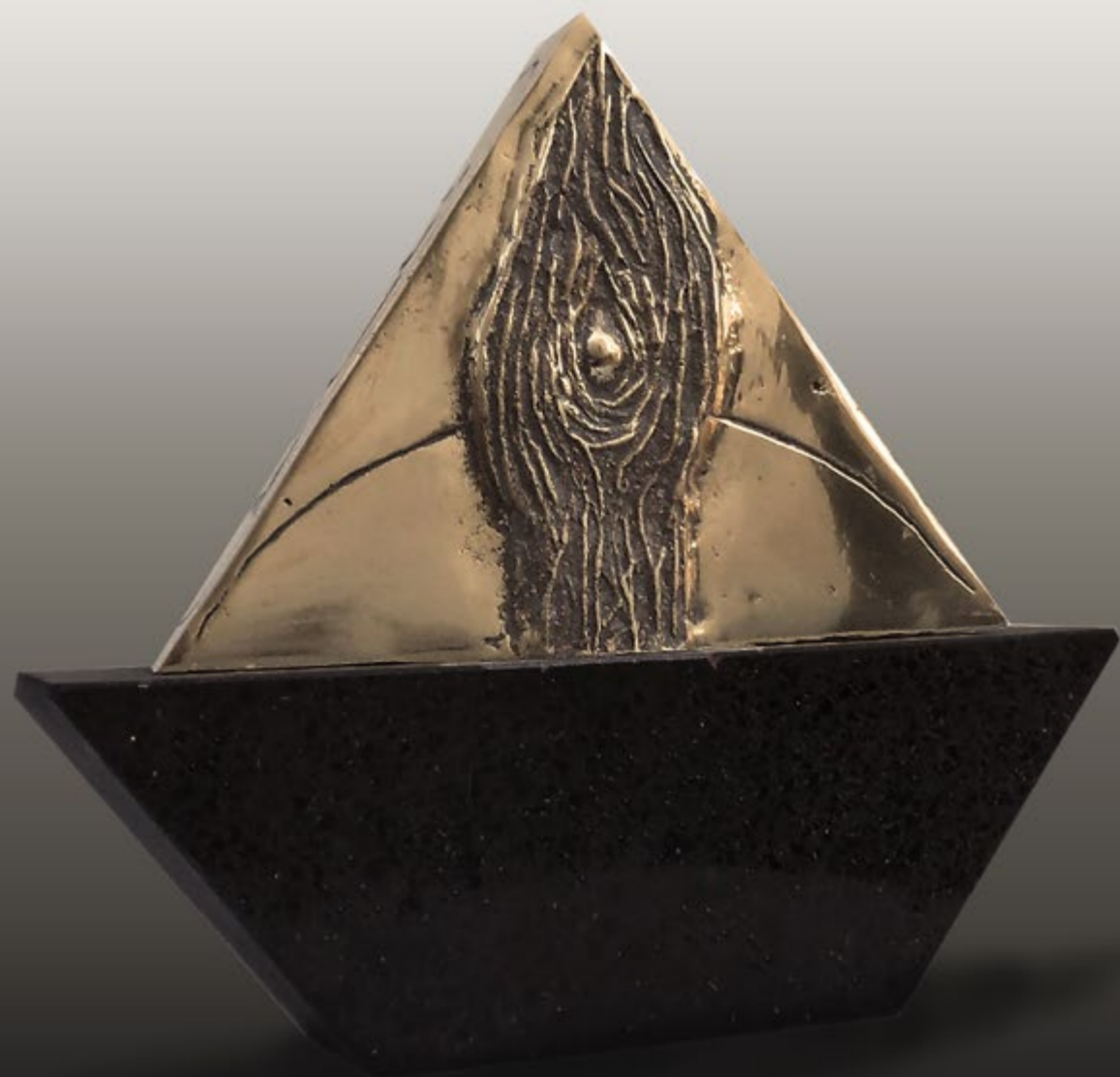
Samech Alef Lamed-Prosperitate, dimensiunea bronzului: 26/26/1cm, bronz pe piatră, 2008

Resh Yod Yod-Ca Unul, dimensiunea bronzului: 21/21/17cm, bronz pe granit, 2006

Mem Yod Hey-Unitate, dimensiunea bronzului: 25x14x4cm, bronz pe granit, 2005

Hey Resh Chet - Cordonul Ombilical, bronz pe granit, 36/22/7cm, 2005

Ayin Mem Mem-Pasiune, dimensiune bronzului: 15x20x11cm, bronz pe granit, 2005

Ayin Shin Lamed - Transformare Globală, dimensiunea bronzului: 27/28/22 cm, 2009

Mem Chet Yod-Frumusețe interioară dimensiunea bronzului: 17/20/17cm, 2008

Pey Hey Lamed-Victorie, dimensiunea bronzului: 11/14/15cm, bronz pe lemn, 2006

Lamed Aleph Vav-Eliberarea, dimensiunea bronzului: 17x12x13cm, bronz pe granit, 2005

Nekudah Shebalev- Punctul din inimă, bronz pe piatră , 28x18x18cm, 2014

Mem Yod Kaf-Revelarea celor Ascunse, dimensiunea Bronzului: 14/22/9cm, bronz pe granit

Yod Resh Tav-Partenerul din Umbră, dimensiune: 30/26/16 cm, bronz și granit, 2006

Ruach Kadosh-Duh, 20/33/14cm, bronz pe granit, 2005

Wav Mem Bet-Apă și Imortalitate, bronz pe lemn 17/33/29 cm, 2006

Samech Yod Tet-Miracolul, bronz pe lemn 21/12/13cm, 2006

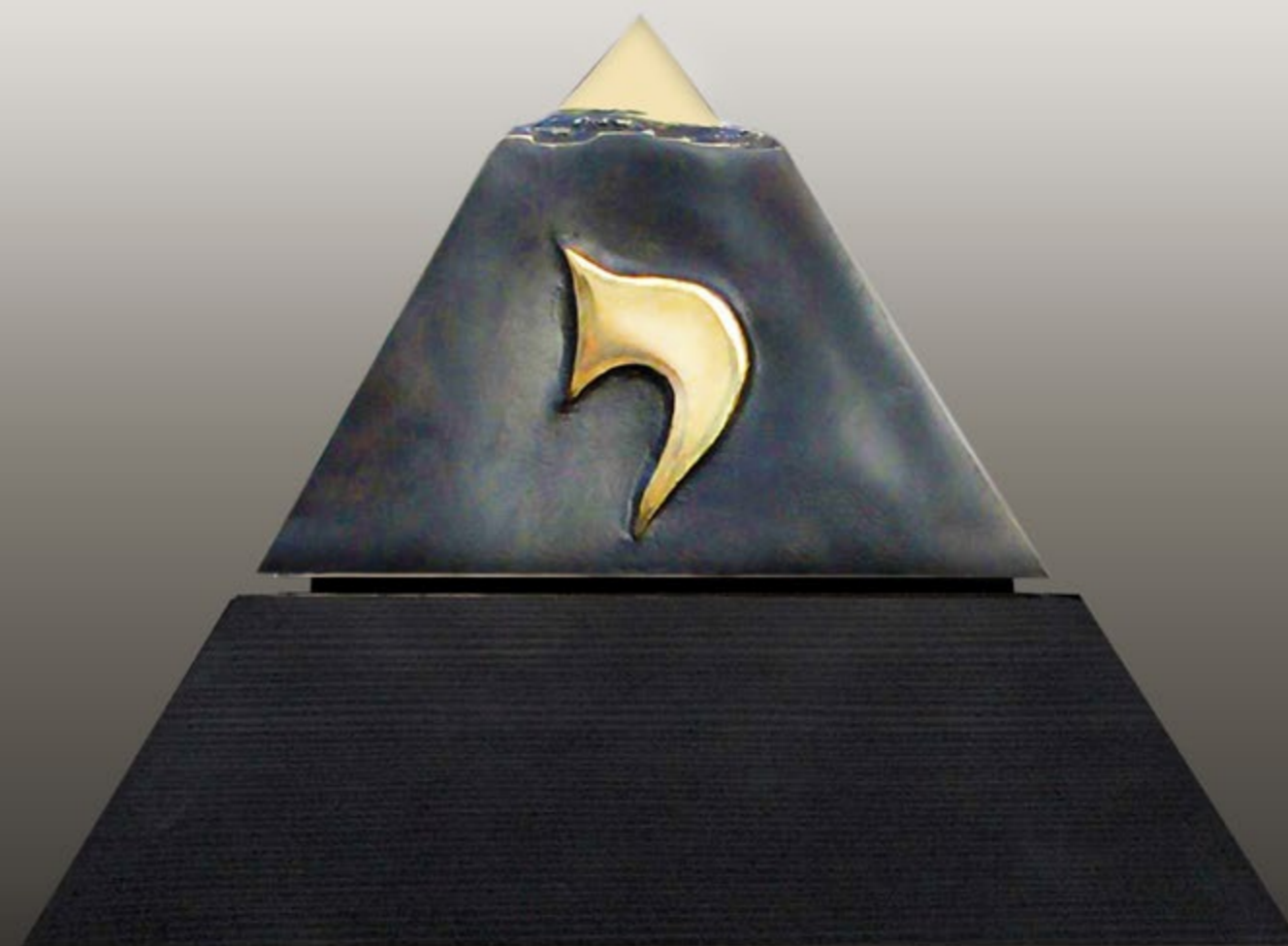
Lamed Waw Waw- Comuniune, bronz pe lemn 17/33/29 cm, 2010

Chet Bet Vav-Medium, bronz pe lemn, 29/33/29cm, 2006

Aleph Lamed Dalet-Piramida Ochi, bronz pe lemn 27/33/29cm, 2009

Yod Yod Yod-Piramida Yod, bronz pe lemn 20x20x20cm, bronz pe lemn, 2008

BIBLIA ÎN BRONZ

Aripi, bronz, 12/63/12 cm 2019

Biblia în bronz 2011-2019

Cu toate că toate temele mele au avut mereu un substrat creștin, pentru seria *Biblia în bronz*, am luat ca subiect doar Noul Testament. Au rezultat două expoziții numite *Mărturisire I* în 2011 și *Mărturisire II* în 2013. În *Mărturisire I*, cele 72 de Nume divine din Kabbalah din expoziția precedentă, au fost înlocuite cu 72 de portrete ale unor personalități creștine care mi-au marcat traseul spiritual, unii canonizați, alții, încă nu.

Portretele au fost realizate cu creion pe pânză, însoțite fiind de un citat al persoanei portretizate, pentru a crea o imagine mai amplă a personalității și învățaturii sfântului sau sfintei. Tot în *Mărturisire I* au fost șapte piese în bronz care au reprezentat cele 7 taine ale bisericii (Botezul, Mirungerea, Euharistia, Maslul, Spevedania, Preoția și Căsătoria). *Mărturisire II* a conținut transpunerea în bronz ale unor versete biblice cu impact personal, atât în basorelief cât și în ronde-bosse.

Mesajul Christic a fost și este pentru mine primordial. Forma servește conținutul, așa cum o ilustrație de carte susține și interpretează textul.

Consider că artistul transmite publicului un mesaj prin fiecare piesă sau expoziție personală, având deci o mare răspundere pentru ceea ce susține și diseminează. Odată cu trecerea anilor, am devenit tot mai atentă la acest aspect, tratând profesia mea prin prisma unei forme de apostolat.

Lucrările mele nu sunt predici, ci prieteni care mă ajută în primul rând pe mine pe drumul către sine și sens. Mare îmi este bucuria atunci când o lucrare de artă trezește și în oameni dorința de a cerceta creștinismul cu ochi noi, cu bucuria redescoperirii.

Arta poate prezenta și comenta urâtul lumii contemporane, sau poate revenii la misiunea ei inițială, aceea de a educa, a transmite binele și frumosul, a odihni, a bucura și înălța sufletele oamenilor.

Inima Inimilor, bronz, 165/50/23 cm, 2013

Predica de pe munte, bronz pe lemn, 30/34/34cm, 2013

Bârna și Paiul, dimensiunea bronzului: 8/52/11 cm, bronz pe lemn, 2013

Inviere, bronz, 53/37/45 cm, 2013

Kenosis, bronz, 57/37/19cm, 2016

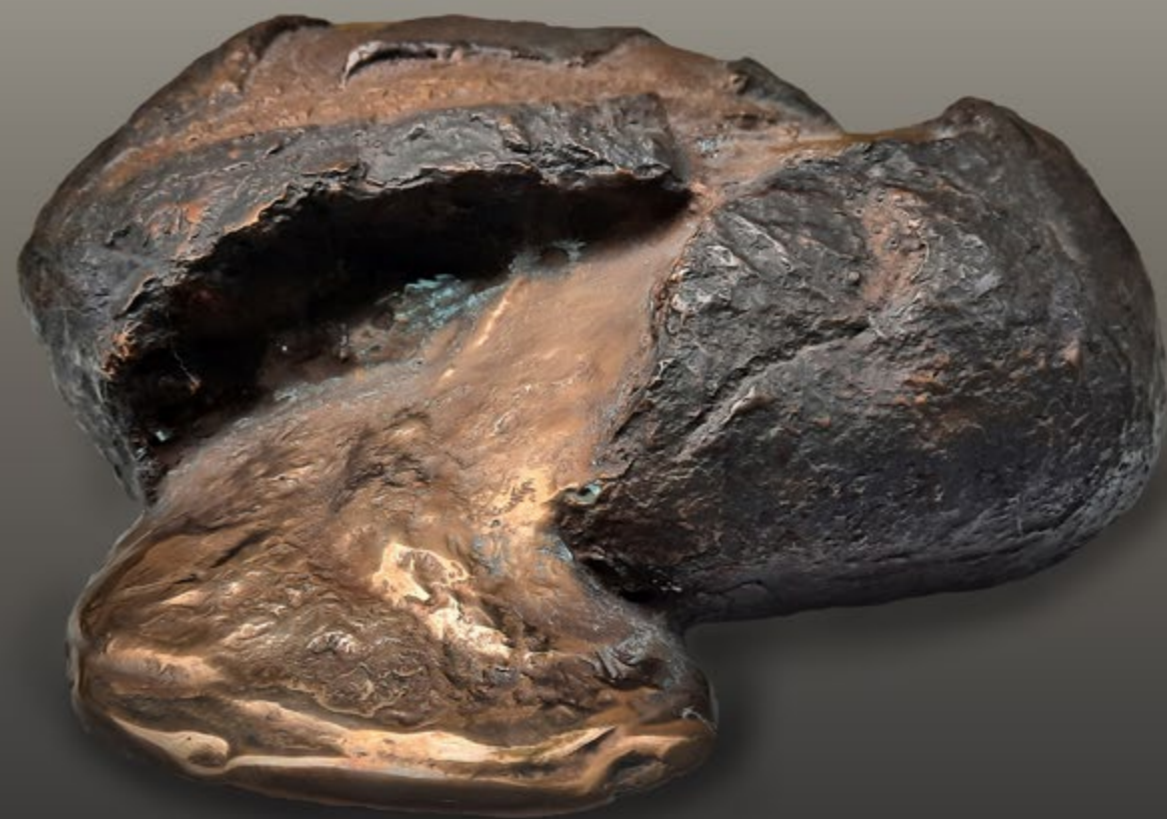
Preotie, bronz, 52/38/17 cm, 2011

Botez, bronz, 44/21/12 cm, 2011

Maslu, bronz, 16/40/29 cm, 2011

Euharistie, bronz, 9/25/26 cm, 2011

Cununia, bronz, 49/36/12 cm, 2011

Mirungerea, bronz, 40/20/10 cm, 2011

Spovedanie, bronz, 21/28/13 cm, 2011

Ghetsemani, bronz, 28/31/22 cm, 2013

Stâlpnic, bronz, 56/17/14 cm, 2016

Înălțare, bronz, 65/26/10 cm, 2013

Nu judeca ca să nu fi judecat.
bronz, 2/12/17 cm x 4, 2013

Înălțare, bronz, 65/26/10 cm, 2013

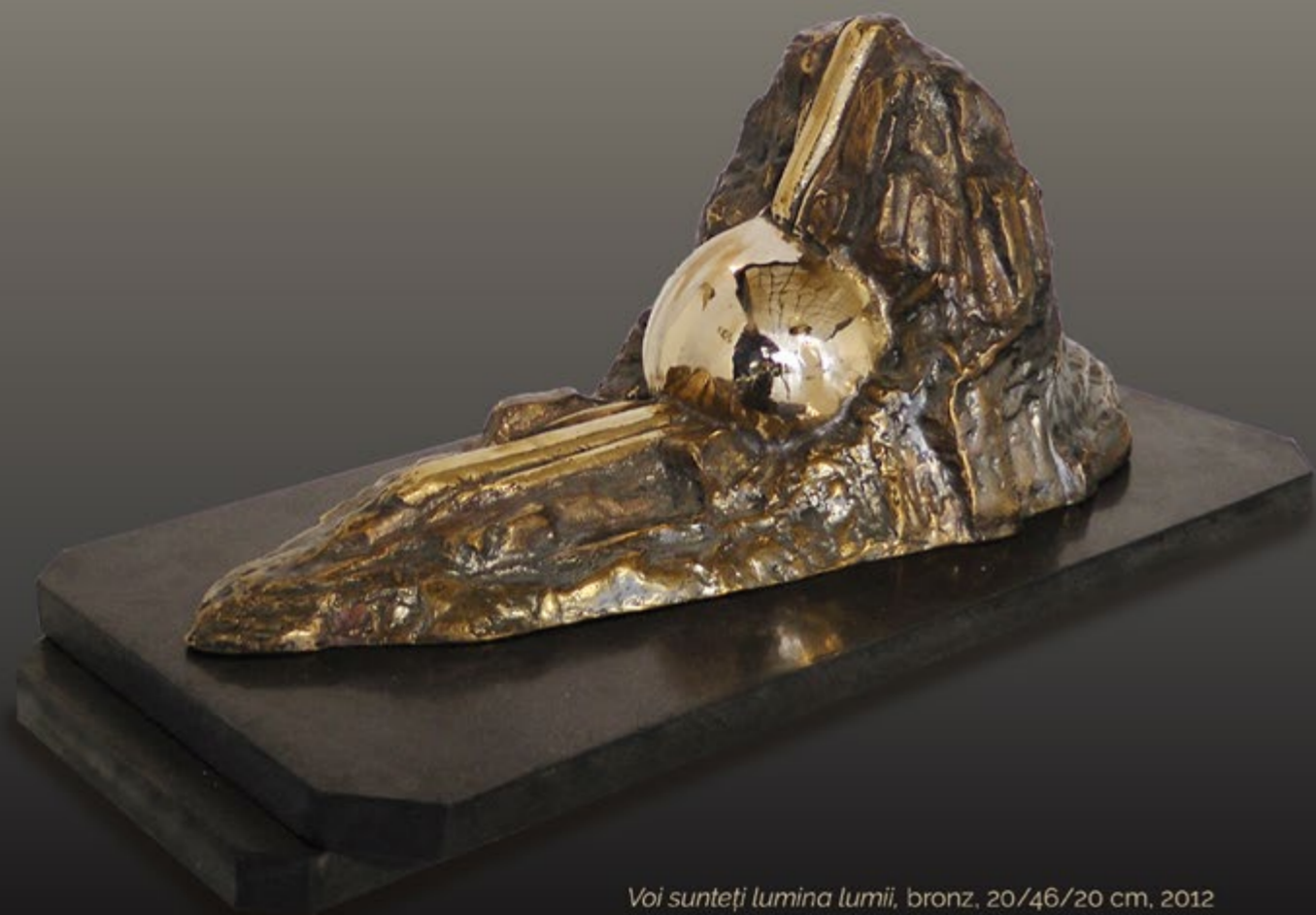

Trepte spre libertate, bronz, 32/5/24 cm, 2012

Apostoli, bronz, 17/38/18 cm, 2013

Milostenie, bronz, 16/28/13 cm, 2012

Voi sunteți lumina lumii, bronz, 20/46/20 cm, 2012

Sarea pământului, bronz, 16/17/12 cm, 2012

Bunavestire, bronz, 3-/21/13 cm, 2013

Nașterea, bronz, 20/23/28 cm, 2013

Poarta cea strâmtă, bronz, 44/21/2 cm, 2013

*"Nu oricine imi va spune Doamne, Doamne",
bronz, 16/15/8 x 8 cm, 2013*

ICHTIS, bronz, 31/21/8 x 5 cm, 2018

Schimbarea la față, bronz pe aragonit, 70/43/20 cm, 2013

Noul și Vechiul Legământ, bronz, 27/16/20 cm, x2, 2001

Fericirile, bronz, 41.27 cm., 2013

FLOCCALIA

Filocalia 2020

Inscripțiile care apar câteodată pe suprafețele lucrărilor mele nu au doar un rol decorativ, ci ele sunt menite pentru a fi citite, îmbogățind mesajul transmis prin formă. Ele sunt prezente în lucrările de bronz din seria *Celor 72 de Nume*, unde inscripțiile sunt doar în limba ebraică, în seria *Biblia în bronz*, dar și pe piese din seria *Draperiilor*. Însă în cele 7 *Filocalii* din 2020, sunt inscripționate fragmente mai ample, texte din Geneză, fragmente din Filocalie, din *Norul Necunoașterii* (text anonim din secolul XV) sau frumoasa rugăciune mistică a avvei Iosif Hazzaya care se rostește înainte de împărțășanie. Aceste texte m-au marcat adânc și le-am dedicat această serie de 7 lucrări verticale având fiecare 250 cm înălțime, în tehnică mixtă, care reunesc sculptura, grafica și inscripțiile.

Textele inscripționate pe Filocalii

Filocalia 1: *Norul Necunoașterii* - autor anonim

.... Pentru că atunci când vei purcede la aceasta, nu vei afla decât un întuneric, ca și cum ar fi un nor de necunoaștere, ceva ce nu știi ce este, în afara de faptul că simți în voința ta o intenție goală ce tinde spre Dumnezeu. Acest întuneric și acest nor sunt, orice ai face, între tine și Dumnezeul tău, împiedicându-te să-L vezi limpede prin lumina înțelegerii în cugetul tău ori să-L simți prin dulceața iubirii în inima ta.

.... Lucrarea despre care vorbim nu cere timp îndelungat, așa cum își inchipuie unii. De fapt este cea mai scurtă lucrare dintre toate acțiunile posibile. Nu este nici mai lungă nici mai scurtă decât un atom, atom care este, conform definiției adevăraților filozofi în știința astronomiei, cea mai scurtă parte a timpului.... Acesta

este timpul despre care s-a scris „vei fi întrebat în legătura cu tot timpul care ți-a fost acordat, cum anume l-ai petrecut”.

.... Și dacă ai fost readus prin har la starea dintâi a sufletului omenesc, așa cum era înainte de păcat, atunci cu atât mai mult trebuie ca ajutat fiind de acel har, să fi stăpânul acelui impuls sau impulsuri.

.... Prin urmare, cel care a fost restaurat prin har pentru a-și putea păzi astfel impulsurile voinței sale – de vreme ce, prin firea lucrurilor, nu putem exista fără aceste impulsuri - nu va fi niciodată lipsit de o anumită pregustare a bunătăților veșnice încă de aici, ori lipsit de o deplină gustare a lor în Ceruri. Așa că nu te mira că te îndemn la această lucrare. Căci aceasta este lucrarea, după cum vei mai auzi spus mai departe, în care omul ar fi continuat dacă nu ar fi păcătuit, și pentru care omul a și fost făcut, și în vederea acestei lucrări, toate celelalte au fost făcute pentru om, să-l ajute să înainteze către această țintă; și prin aceasta omul va putea fi refăcut din nou.

... De aceea se cuvine să fii cu mare luare aminte la timp, la felul în care îl folosești. Căci nimic nu este mai prețios decât timpul. Într-o clipită, oricât de scurtă, raiul poate fi dobândit sau pierdut.

Căci timpul a fost făcut pentru om, nu omul pentru timp.

.... El poate fi iubit cu ușurință, iar de gândit, nicidecum. Prin iubire doar poate fi El dobândit și păstrat; prin gândire niciodată.

... Iar dacă dorești să ai această intenție strânsă și adunată într-un singur cuvânt, astfel încât să o poți ține și mânuși mai bine, apucă-te doar de acest scurt cuvânt de o singură silabă.... Acest cuvânt să îți fie scut și suliță indiferent dacă umbli pe timp de pace sau de război. Cu acest cuvânt vei lovi în norul de necunoaștere și în întunericul de deasupra ta. Cu acest cuvânt vei nimici într-un nor de uitare toate felurile de gânduri.

... iubirea poate ajunge la Dumnezeu încă din această viață, dar nu și cunoașterea.

Filocalia 1, detaliu, 2020

Iar atâta vreme cât sufletul locuiește în acest trup muritor, mereu va fi limpezimea înțelegerii noastre îndreptată către lucrurile duhovnicești și în special către Dumnezeu, amestecată cu un un anume soi de fantezie, din a cărei pricină lucrarea noastră va fi tulbure.

.... Fiindcă să ai toată încrederea, oricine ai fi tu, cel care ai părăsit cu adevărat lumea pentru Dumnezeu, că, fără nici o grijă din partea ta, Dumnezeu îți va trimite ție una din acestea două: fie prisosul celor necesare vieții, fie puterea de a îndura lipsa lor.

... lasă-l pe acel lucru să facă cu tine și să te conducă oriunde dorește. Lasă-l pe El să fie lucrătorul, iar tu fii materialul, privește-l doar și lasă-l să lucreze. Nu interveni, ca și cum ai ajuta, ca nu cumva să strici totul.

.... Pentru aceea că a fi niciunde trupește este a fi pretutindeni duhovnicește...

..Apoi El va trimite, uneori ca din întâmplare o rază de lumină dumnezeiască, străpungând acest nor de necunoaștere care este între tine și El, și-ți va arăta puțin din taina Sa, despre care oamenilor nu le este îngăduit și nici nu pot ca să vorbească. Atunci te vei simți cu totul înflăcărat de locul iubirii Sale.

Filocalia 2: Isaac Sirul

Cuvinte pentru singuratici, vol II cuvântul 5, Despre Creație și despre Dumnezeu

Chiar dacă a fost un timp în care creația nu exista, n-a fost un timp în care Dumnezeu n-a iubit-o, căci chiar dacă ea nu era încă, n-a fost totuși un timp în care

Dumnezeu să nu își fi cunoscut creația. Și chiar dacă El nu se făcuse cunoscut ei, pentru că nu era creată încă, Dumnezeu o cunoștea însă dintotdeauna în toate felurile ei părți și firi. Căci a făcut-o să existe atunci când i s-a părut lucru bun.

Adevărata iubire a lui Dumnezeu pentru creație se cunoaște din faptul că, după ce a săvârșit plâsmuirea ei în toate felurile ei părți, a asamblat-o în întregime într-o unică entitate: a asamblat într-o unică legătură cele sensibile și cele inteligibile; a unit-o cu Dumnezeirea Lui; a făcut-o să urce mai presus de toate cerurile; a făcut-o să șadă pe un scaun veșnic și a făcut-o Dumnezeu peste toate.

Dacă creația ar fi primit o soartă mai mare decât asta, oare aceasta te-ar fi convins, omule, că o asemenea stare e un adevărat semn al măreției iubirii lui Dumnezeu pentru creația Sa?

Ce cerere a făcut creația ca să primească aceasta? Ce rugăciune a adus pentru ea însăși? Când s-a urcat un asemenea gând la inima ei? Ce purtare a oferit în schimb pentru a ajunge Dumnezeu? Cum de mai rătăcim în gândurile noastre în fața măruntelor lucruri muritoare și nu ne apropiem de marea bogăție pe care am primit-o și pe care nu o simțim? De ce nu medităm ziua și noaptea la frumusețea noastră, la faptul că am ajuns dumnezei? Spune-mi așadar, iubitu: dacă ți-ar fi fost dată o deplină libertate de alegere, de a alege pentru întreaga fire ceva frumos pentru noi și ceva foarte nobil, cine dintre noi ar fi ales pentru el însuși sau pentru întreaga fire ceea ce i-a hărăzit Dumnezeu?

Mai este oare altă stare dincolo de care să fi urcat creația? Care stare e mai mare decât Dumnezeirea? Iată creația a devenit Dumnezeu!

... Rugăciunea sa e doar privirea la Dumnezeu, așa cum fac ființele inteligente care sunt în ceruri și cum se va întâmpla în lumea viitoare. Pentru că acest dar al Duhului îl face să vadă neconținut cele negrăite printr-un înțeles și printr-o taină inexplicabilă. Învățătura privitoare la cele ascunse se întipărește în intelect prin puterea Duhului; și înțelesul lucrurilor adânci se scrijelește în inima omului ca scrisul pe o tăbliță. Dacă se întâmplă să fie pus în mișcare spre rugăciune fiind lipsit de astfel de lucruri atunci inima sa se va elibera doar în rugăciunea de laudă.

Purtarea de grijă a lui Dumnezeu îl rușinează însă de fiecare dată când vrea să-i adreseze o cerere deosebită de cea care-i spune: „Cum vrei Tu și cum îți place Ție”. Dacă ar cere ceva din voie proprie, aceasta l-ar face să se arate mai înțelept decât Dumnezeu care l-a învrednicit de orice dar; în timp ce Duhul o știe și El o conduce.

Filocalia 1, detaliu, 2020

Când sufletul s-a limpezit, de îndată ce întâlnește un cuvânt privitor la Dumnezeu, numaidecât gândirea lui e îmboldită spre tăcere și în ea se eliberează o aprindere duhovnicească și o iubire liniștită și uimită. Fiindcă întotdeauna când e uimită în Dumnezeu gândirea se adună cu ușurință și se concentrează înăuntrul ei însăși fără o constrângere sau forțare care să atârne de voința ei.

Dorești să ajungi la aceasta, iubitu? Sărguiește-te spre curăția sufletului! Nu te lăsa mișcat de acele lucruri care arzând puțin câte puțin se mistuie; căci, întrucât ele sunt aproape de tine, te aprinzi pentru ele mai mult decât pentru cele ce rămân lângă tine și care se îndepărtează dintr-o pricină ce nu atârna de tine. Fiindcă sunt lucruri pământești!

Nu iubi, nici urî vreun om plecând de la purtările lui, cum face Dumnezeu. Fiindcă purtările noastre se schimbă; dar în fața celui ce e de aceeași fire cu tine, tu rămâi neschimbabil asemenea lui Dumnezeu; Acesta ți-a dat asemănarea cu El, încă din baia nașterii din nou. Ajuns nesticăcios în taină...

Căci ce alt timp e atât de sfânt și potrivit pentru sfințenie și primirea de daruri ca timpul rugăciunii, în care omul vorbește cu Dumnezeu? Căci în acest timp în care îl cheamă pe Dumnezeu, el îl roagă și vorbește cu El și orice mișcare și gândire a omului se concentrează cu putere și privește și cheamă doar pe Dumnezeu și toată gândirea sa e absorbită în convorbirea cu El, iar inima sa e plină de El.

Din acel moment, plecând de la cele ce se roagă, Duhul sfințeniei împlinește și pune în mișcare, potrivit capacității omului de a se mișca în El, unele înțelegeri necompuse prin care mișcarea rugăciunii e retează, iar intelectul e absorbit de uimire, uită dorința cererii lui,

mișcările lui se scufundă într-o beție adâncă și el nu mai este în această lume. Începând de atunci nu mai e deosebire de trup și de suflet, nici aducere aminte de ceva, cum spune Evagrie: „Rugăciunea e starea minții retează numai de lumina Sfintei Treimi prin uimire”... Iar despre când anume se învrednicește omul de tot acest har prin care e înălțat la această măreție în vremea rugăciunii, tot el zice: „Când mintea dezbracă pe omul cel vechi și îmbracă în har pe cel nou, atunci la vremea rugăciunii își vede și starea ei asemenea safirului și culorii cerului care s-a numit ‚locul lui Dumnezeu’ de bătrânii lui Israel cărora li S-a arătat pe munte.”

Filocalia 2, detaliu, 2020

Filocalia 3: Siluan Athonitul

Sunt un om bătrân și mă pregătesc de moarte și scriu adevărul de dragul oamenilor. Duhul lui Hristos, pe Care mi l-a dat Domnul, vrea mântuirea tuturor, ca toți să cunoască pe Dumnezeu. ... Vezi iubirea lui Dumnezeu față de noi? Și cine ar putea descrie milostivirea Sa?

Privirea Ta liniștită și blândă a atras sufletul meu.

Tânjește sufletul meu pe pământ și dorește cerul.

Filocalia 3, detaliu, 2020

Cu lacrimi striga Adam către Dumnezeu așa: „Sufletul meu tânjește după Tine, Doamne, și cu lacrimi Te caut. Vezi întristarea mea și luminează întunericul meu, ca sufletul meu să se veselească din nou.”

Nu Te pot uita. Cum te-aș putea uita? Privirea Ta liniștită și blândă a atras sufletul meu și duhul meu se bucura în rai unde vedea fața Ta. Cum aș putea uita raiul unde mă veselea iubirea Tatălui Ceresc?”

Doamne, cum iubești tu zidirea Ta!

Fericit sufletul care a cunoscut pe Făcătorul lui și s-a îndrăgostit de El, căci s-a odihnit întru El cu odihnă desăvârșită.

Filocalia 4 : Macarie Egipteanul

Întrebat-au unii pe avva Macarie, zicând: cum suntem datori să ne rugăm? Le-a zis lor bătrânul: nu este trebuință a vorbi multe, ci a întinde adeseori mâinile și a zice - Doamne, precum vrei și precum știi, miluiește! Iar de va sta război asupra, ziceți - Doamne, ajută-mi! Și El știe ce e de folos și face cu noi mila.

Zicea avva Pafnutie, ucenicul lui avva Macarie: m-am rugat părintelui meu zicând spune-mi un cuvânt. Iar el a zis: să nu faci rău cuiva nici să osândești pe cineva. Acestea păzește-le și te vei mântui.

Isaac Sirul:

Slavă Ție, Creatorul și Domnul nostru, că printr-o riguroasă contemplare a iubirii tale m-ai umplut de mângâiere și de bucurie, ai înălțat gândirea mea din adâncurile pământului și ai primit-o pe scaunul Ființei Tale, ca să se lărgească în bogăția Firii Tale și să privească tainele negrăite ale iubirii Tale, îndepărtându-se de mulțimea fărâmelor creației și urcând spre locul Creatorului ei.

Vederea Lui nevăzută mă îmbată și Slava Sa mă aruncă în minunare; tainele lui mă stârnesc; iubirea Sa mă umple de uimire. Mă pune în fața tainelor Sale și-mi arată bogăția Lui; și atunci când mi se pare că drumul meu s-a terminat, ele se revarsă încă asupra mea, fiindcă sunt mai slăvite decât cămările pe care le-am străbătut deja.

Și atunci când mi se pare că am pătruns înăuntrul lor, mă întorc și le privesc și iată că ele s-au făcut înaintea mea un ocean imens, infinit când e vorba de străbătut și dulce de privit. Și chiar atunci când povestesc toate acestea, iată că desco-

peririle lui se schimbă, tainele sale cresc și se transformă în minte.

Acesta e „golirea” de care vorbește dumnezeiasca Scriptură; e acel „S-a golit pe Sine Însuși” de care vorbește fericitul Pavel cu minunare negrăită, și a cărui tâlcuire e înțelegerea adâncă a iubirii dumnezeiești. Fiindcă El a iubit-o în întregime, până acolo încât creația a fost numită Dumnezeu și numele măreției Lui a ajuns cel al creației Lui.

„Taina aceasta mare este!” Nu știu cum de m-am gândit să înot în acest imens ocean, și cine mi-a dat aceste brațe

Filocalia 4, detaliu, 2020

puternice în stare să înoate dulce în adâncul de nepătruns fără să ostenească.

Dar pe cât văd mai mult că oceanul e întins și țărmurile sale nu pot fi văzute, pe atât mai pline de dulceață sunt ele; și în loc de osteneală, în inimă țâșnește bucuria. Nu știu însă cum m-am învrednicit de un asemenea har de a povesti iubirea lui Dumnezeu? Lucru de nespus pentru o limbă creată!

Căci până și mințile îngerești sunt mult prea slabe pentru a urca spre înălțimea contemplării Lui și sunt mult prea mici pentru a ține în gândurile lor întreaga bogăție a iubirii Sale.

Filocalia 5

Rugăciunea înainte de împărtășanie al avvei Iosif Hazzaya tradusă din limba siriacă de Pr. Agapie Corbu)

Slavă Ție, Celui Întâi-Născut din Ființa Tatălui, Care ești înalt și minunat, Care prin jertfa trupului Tău ai lucrat mântuirea lumii!

O, Hristoase, Fiule cel născut din Tatăl cel sfânt, către Tine acum rugăciunea îmi îndrept cu o atât de mare frică! Ție, Stăpâne, voința mi-o plec și îndurarea Ți-o cer, ca ființa mea cu totul sfințită să fie prin harul Tău și ca urzelile vrăjmașului cele asupra mea nelucrătoare să rămână!

Mintea curățește-mi-o cu îndurarea Ta, ca să-mi pot înălța mâinile întru toată curăția și să le primesc pe cele sfinte și minunate: Trupul și Sângele Tău!

Adâncul minții mele cu isopul harului Tău curățește-l, fiindcă de taine Tale, de Sfintele Sfintelor mă apropii!

Din mintea mea spală toate înțelesurile trupești, și fie ca un înțeles de la Duhul Tău în suflet să mi se amestece!

Fă ca întru mine să locuiască credința ce-ți contemplant Tainele, ca să îți pot contempla jertfa, ca și cum aș fi Tu, și nu cum sunt eu!

Zidește întru mine ochi, ca să pot vedea prin ochii Tai, căci cu ochii mei nu pot vedea!

Fie ca mintea mea să intre înăuntru, până în ascunsul jertfei Tale, tot așa cum și Tu ai ieșit în afară și Te-ai unit cu Tainele Tale.

Fie ca în acea clipă să mă uit cu totul pe mine însumi și să petrec în toată neștiința de mine.

Toată înfățișarea trupească să fie inde-

părtată de la ochii minții mele și Tu singur să fi înfățișat înaintea lor!

Când duhul Tău din cer va pogori peste Tainele Tale, fie ca eu, în duh, la cer să urc de pe pământ!

Când puterea ta se amesteca cu pâinea, fie ca viața mea să se unească cu viața Ta duhovnicească!

Când vinul va deveni sângele Tău, fie ca gândurile mele să se îmbete de băutura iubirii Tale!

Când Mielul va fi întins și jertfit pe altar, fie ca păcatul să contenească, să piară și să se risipească din toate mădulele mele!

Când trupul Tău va fi dăruit ca jertfă Tatălui, să fiu și eu o jertfă sfântă pentru Tine și pentru Cel ce Te-a trimis, și rugăciunea mea să se înalțe înaintea Ta odată cu rugăciunea slujitorului Tău!

Dăruiește-mi tainice mâini, ca să pot purta cu ele Jăratecul incins!

Inimă curată zidește întru mine, ca puterea Ta cea dumnezeiască să poată locui întru mine, și așa, prin puterea Duhului Tău, să pot sorbi duhovnicește mântuirea Ta!

Zidește ochi, Stăpâne, înăuntru ochilor mei, ca prin ochii cei noi să pot contempla dumnezeiasca Ta jertfă!

Stăpâne, fie să nu văd înfățișarea cea din afară a ceea ce îndată voi primi, ci fă-mă vrednic a vedea și a cunoaște dumnezeirea Ta, precum Simon pescarul, care pentru credința lui, binecuvântat a fost numit!

Stăpâne, fie să nu gust doar trupește pâinea primind Trupul Tău, sau potirul primind Sângele Tău:

Dă-mi credință, ca să-Ți văd Trupul, și nu

pâinea și din potir să beau Sângele Tău cel de viață dătător!

Dă-mi acel gâtlej al duhului care poate să guste Sângele Tău, și nu vinul!

Depărtează de la mine toate întipărirea firii mele trupești și însemnează în mine semnele firii Tale duhovnicești!

Fie să mă apropii de Tine, numai pe Tine văzându-Te! Nimic altceva din cele de lângă mine să nu simt, ca în rai să pășesc, în casa rugăciunii și să Te primesc pe Tine, Care în cerul cel înalt locuiești!

Tu m-ai făcut ființă duhovnicească, născându-mă din nou prin apa Botezului; fă-mă iarăși ființă duhovnicească atunci când mă apropii să Te primesc!

Stăpâne, înfricoșător lucru este ca Trupul și Sângele Tău, o, Hristoase, Mântuitorul nostru, să fie mâncat și băut cu aceeași gură care primește mâncarea și băutura pământescă!

Stăpâne, Tu nu ingerilor le-ai dat ceea ce primesc eu acum! Stăpâne, stârnește acum întru mine uimirea cea dinaintea Crucii Tale!

Fierbințeala credinței acum să mă umple, ca gândurile să îmi fie aprinse de focul iubirii Tale și ochii mei să se prefacă, pentru Tine, în șiroaie de apă, ca să-mi spele toate mădulele!

Tainica Ta iubire să îmi pătrundă gândurile, ca gândurile mele, tainic, să curgă pentru Tine, cu lacrimi și suspine!

Trupul meu de Tine să fie sfințit, iar sufletul pentru Tine să strălucească! Trupul meu să fie curățit de Tine de orice înfățișare și chip pământesc; gândurile mele pentru Tine să fie curățite, iar mădulele pentru Tine să fie sfințite!

Fie ca cugetarea mea să strălucească, și pentru Tine mintea mea să fie luminată, și pentru Tine un templu sfânt să ajung!

Fă să cunosc măreția Ta cu toată ființa mea și să mă fac un tainic pântec pentru Tine: atunci vei veni să locuiești întru mine, de cu noapte, și te voi primi în fața tuturor, bucurându-mă duhovnicește de Sfântul Sfinților din gândurile mele. Atunci mă voi desfăta de trupul și Sângele Tău în mădulele mele.

Taina Ta, ascunsă în Pâine și în Vin, Tu mi-ai descoperit-o! Descoperă întru mie și iubirea Ta, iar dorul după Tine stârnește-l întru mine, ca să pot primi Trupul Tău întru iubirea Ta și cu dorire Sângele să-ți beau!

Filocalia 5, detaliu, 2021

Cu plinătatea jertfei Tale cererea mea plinește-o și rugăciunea mea o primește; pleacă-Ți urechea la cuvintele mele și toate mădularele, ascunse și arătate, le pecetluiește!

Stăpâne, toate mădularele mele, cum Tu ai zis, le voi însemna cu semnul Crucii Tale! Iar Tu, Doamne, pecetluiește-mă tainic cu adevărul Crucii Tale!

Fie să Te primesc nu în pântecul trupesc, ci în pânțele minții mele, ca acolo, precum în pânțele Fecioarei, să poți fi zămislit! Fie să Te descoperi întru mine prin lucrări duhovnicești și fapte bune, plăcute voii Tale!

Fie ca toate dorințele mele, mâncându-te, să se curme, iar, bând potirul Tău, patimile mele să fie-năbușite toate!

Fie ca gândurile mele să se-ntărească prin hrana Ta și prin Sângele viu al cinstitei Tale patimi! Fie să primesc puterea de a împlini lucrările dreptății! Fie să cresc tainic și să biruiesc la arătare!

Fie să alerg cu nerăbdare și să ating măsura Ta ascunsă! Fie să ajung bărbat desăvârșit și plinit întru toate mădularele duhovnicești, iar capul să îmi fie încununat cu coroana desăvârșirii, cea a tuturor mădularelor duhovnicești!

Fie să ajung o diademă împărătească în mâinile Tale, așa cum ai făgăduit, o, adevărate Stăpâne, Stăpânitorule al tuturor imboldurilor, Domnul tuturor puterilor, Dumnezeule Atotputernice!

Fie să mă unesc cu Tine, cu iubirea Ta și cu dorul Tău, în ziua în care măreția Ta va străluci!

Și se vor împlini cuvintele care zic: "Înainte Ta tot genunchiul se va pleca, și toată limba, în cer, pe pământ și sub pământ, Te va mărturisi."

Și în unire cu cele îngerești și cu toți cei care iubesc descoperirea Ta întru Duhul, fie ca și eu să Te mărturisesc, să te laud și să Te înalț, în acea Împărăție care nu se sfârșește, nici nu trece, acum și pururea!

Filocalia 6, detaliu, 2021

Filocalia 6 - Geneza 1: 1-7, în ebraică

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ
וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֵהוֹ וְנָהוּ וְחָשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ
אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמַּיִם וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי
אוֹר וַיְהיֶאֱוֹר וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר כִּי־טוֹב
וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיִּקְרָא אֱלֹהִים
אֶת־הָאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לַיְלָה וַיְהיֶיֶרֶב וַיְהיֶיבְקֹר
יוֹם אֶחָד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי
מִבְדֵּיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הַרְקִיעַ
וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לַרְקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם
אֲשֶׁר מֵעַל לַרְקִיעַ וַיְהיֶיכֵן וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב

Filocalia 7 - Efrem Sirul

Doamne și Stăpânul vieții mele, duhul trândăviei, al grijii de multe, al iubirii de stăpânire și al grăirii în deșert nu mi-l da mie.

Iar duhul curăției, al gândului smerit, al răbdării și al dragostei, dăruiește-l mie, roabei Tale.

Așa Doamne, Împărate, dăruiește-mi să-mi văd greșelile mele și să nu osândesc pe fratele meu, că binecuvântat ești în vecii vecilor.

Amin.

Filocalia 7, detalii, 2021

MUSICA UNIVERSALIS

Musica Universalis

Luând ca model al demersului plastic atât țelul artistului medieval ca traducător al planului divin în cel uman, unde „frumosul” și „binele” după modelul creștin, erau strâns legate, cât și cel renașcentist care încorporează cunoașterea despre natură în acest demers „... natura divină a științei pictorului transformă intelectul acestuia într-un intelect divin.” (Leonardo da Vinci, *Trattato*), și inspirată fiind de bogăția culturală din tradiția iudeo-creștină, dar și descoperirile științifice din ultimele decenii, am creat două piese sculpturale pornind de la un instrument muzical complex: pianul.

Folosirea pianului ca bază pentru construcția compozițională își are raționamentul în Muzica Sferelor, teoria pitagoreică care combină relațiile matematice între tonuri și armonia metafizică care se află dincolo de percepția umană. Această întindere între uman și divin, lumea văzută, cuantificabilă, și lumea nevăzută, nedeslușită, unde se întrevăd epure ale uneia asupra celeilalte, este spațiul meu de căutare. Aceste proiecții dintr-o sferă în alta prezintă valențe filozofice, determinând interpelații fundamentale referitoare la poziția și sensul omului, mijlocul celor două.

Se spune că totul a început cu un Cuvânt, poate cu un sunet, că lumea ar fi fost creată din verbul Divin. Din efemerul muzicii sferelor al pitagoreicilor, sau din Voință Proniatoare, prin condensare, s-a născut materia, o umbră palpabilă al arhiplanului Divin. Sculptura e întrupare, idei și sentimente trec prin alchimia interioară a sculptorului pentru a deveni formă, volum, rude mai apropiate omului decât artele bi-dimensionale. Sculptura, dacă e frumoasă, prin ritmul formei va deveni la rândul ei o simfonie delicată pe care o poate auzi în sinea sa Omul, el însuși Operă a Marelui Sculptor.

Călugărița benedictină Hildegard von Bingen, (sec.XII), spune că fiecare element are, așa cum a fost rânduit de Dumnezeu, un sunet specific „Căci - spune ea - sufletul omului este purtător de eufonie și deci prin firea sa, un element sonor; de aceea, el se întristează adesea când ajunge la el sunetul de la începuturi”.

Musica Universalis este un pian cosmogonic care conține elemente simbolice din teologie, cabala, cosmologie, biologie, fizică, muzică, genetică, geometrie sacră, angelologie, citate din Torah și Noul Testament. Lumea fizică și legile ei, căutarea și creația umană, oglindesc împreună lumea principiilor divine, matricea și arhiplanul creației primordiale.

Interiorul pianului conține o piesă masivă din bronz lustruit, un ocean primordial luminos, în care Duhul picură un strop de energie divină, viață pură, care creează lumea eterică, lumea angelică. Reflectarea în oglindă a oceanului primordial duce cu gândul la „apele de deasupra” și „apele dedesubt” din Geneza 1:6-9, o despărțire între două lumi pe care mintea omului nu le poate încă înțelege.

Corpul pianului reprezintă simbolic lumea nevăzută, tărâmul ființelor angelice, iar claviatura descrie felul în care lumea divină se face cunoscută omului prin simțuri și intelect. Întregul este susținut de trei ființe angelice care fac parte din Creația anterioară umanității, și sunt cunoscute cu numele de Tronuri.

Plutarh, rezumând opiniile lui Homer, Hesiod sau Pitagora, conchide că spațiul dintre Demiurg și pământ este populat de ființe, păzitori, supraveghetori, arhetipuri sau energii care sunt undeva între Divin și uman și care acționează ca un liant între ele. Lumea îngerească înconjoară și asistă noua Creație,

cosmosul și cununa sa - omul. Cele nouă ierarhii îngerești: Serafimi, Heruvimi și Tronuri, Domnii, Puteri și Stăpâni, Începători, Arhangheli și Îngeri (grupați în trei triade de către Dionisie Areopagitul), frați mai mari și mentori, străbat cerurile între lumea noastră și Sfântă Treime, înconjoară pianul-sculptură încorporând frumosul Phi, litere ebraice și alte semne personale.

Mitropolitul Anthony Bloom, interpretând un pasaj din scrierile Sfântului Irineu de Lyon, spune că omenirea, cununa creației, a luat, la un moment dat, un alt drum decât cel îngeresc, reprezentat prin Pomul Vieții, și l-a preferat pe cel al Pomului Cunoașterii (al binelui și al răului), un drum mai anevoios, mai lung, mai complicat, în care se poate pierde, dar un drum posibil, care are aceeași finalitate cu acela al Pomului Vieții, adică al comuniunii directe și al ascultării Creatorului. Pomul Cunoașterii înseamnă, printre altele, revelația lui Dumnezeu prin natură (observarea ei), prin știință, prin artă și muzică, prin alți oameni. Această lucrare se referă la drumul pe care l-a ales o mare parte din omenire, cel prin uimirea cunoașterii și reverența față de lumea creată din nimic.

Corpul pianului - Tărâmul îngerilor

Îngerii, martori ai începutului și ai sfârșitului, slăvesc lucrul Creatorului; „Lumina devine muzică, lumină sonoră. Fiecărui gest creator îi răspunde, ca un ecou, jubi-lația simfonică a spectatorilor cerești. Îngerii sunt cutia de rezonanță a Creației, nimbul ei acustic.” spune Andrei Pleșu în conferința sa, *Îngerii, muzica lumii și naștirea*, rostită în deschiderea Festivalului de Muzică Simfonică de la Lucerna în 2001.

El continuă spunând:

„Martori ai dimineții lumii, îngerii știu și o confirmă prin imnurile lor că perfecțiunea cosmică e de natură muzicală. Cu alte cuvinte, muzica nu e un ornament colateral al lumii, ci modul ei de a fi, modelul ei. Lumea e <bună>- cum spune textul biblic- pentru că e ordo, ordine vie. Iar ordinea înseamnă proporție, raport numeric corect, armonie. Pus în mișcare, marele mecanism al universului devine un uriaș instrument muzical, sursa unei melodii perpetue. Aceasta e <muzica sferelor> de care vorbeau pitagoreicii, <muzica perennis>, concertul cosmic”.

Etimologic, Înger (ebraică: מלאך) înseamnă „trimis”; ei sunt mesageri ai voinței divine, ființe netrupești, dar care pot lua înfățișare umană vizibilă atunci când este nevoie. Ei sunt liberi de trecerea vremii, de întinderea spațiului, sunt rapizi, frumoși, curați, nu au gen, nu au dorințe, nevoi sau frământări. Misiunile lor sunt multiple; ei transmit și interpretează Cuvântul Domnului, păzesc oameni individuali, națiuni, regnuri, întinderi geografice sau cosmice, pun în aplicare planul divin, lansează avertismente, muștră, cântă, înalță laude, luptă cu forțele răului, vindecă, conduc, protejează, veghează, alină.

În cartea apocrifă a lui Enoch, capitolele 4-6, acesta povestește viziunea sa în care îngerii conduceau stele, păzeau zăpada și gheața, roua și untdelemnul sfințit. Apoi îi desemnează pe cei care veghează anotimpurile și anii, râurile și oceanele, roadele pământului, vegetația și animalele, sau pe cei care scriu faptele oamenilor.

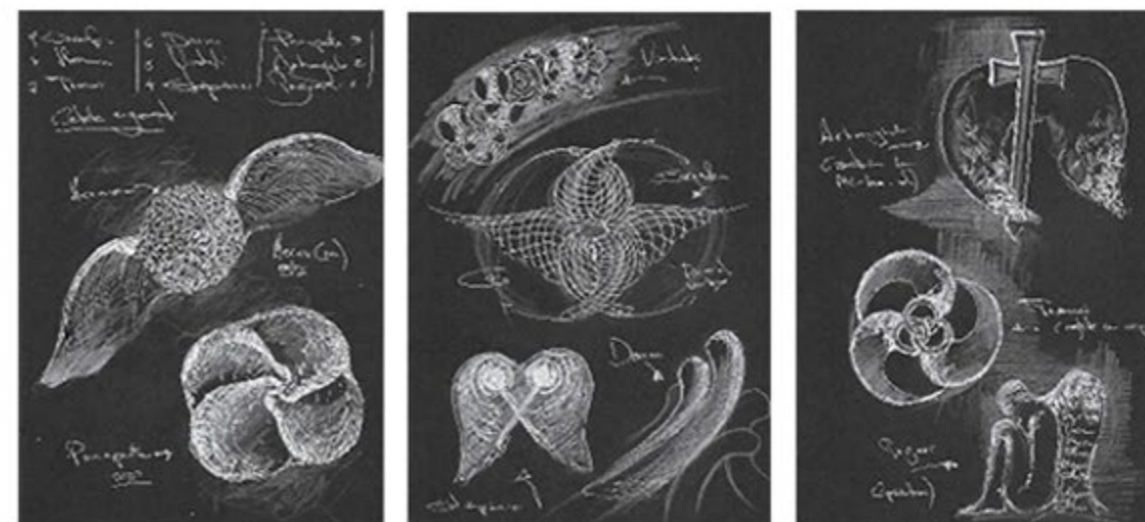
Îngerii lucrează singuri, în tandem, în cete. Numărul lor este descris ca fiind „mii de mii sau miriade de miriade”. Sfântul Chiril spune: „*Mai mulți sunt îngerii. Ei sunt nouăzeci și nouă de oi, pe când omenirea este o singură oaie* [...] *pământul este doar un punct în mijlocul unui singur cer* [...]”. Sfântul Ioan Gură de Aur merge mai departe spunând:

„Că nici Începătoriile, nici stăpâniile, nici domniile și nici o altă putere creată din cele care există nu posedă o înțelegere precisă a lui Dumnezeu. Căci într-adevăr există și alte puteri cărora noi nu le știm nici măcar numele. [...] Știm că există îngeri, arhangheli, tronuri, domnii, începătorii și stăpânii, dar [acestea] nu reprezintă singurele popoare care se află în ceruri, căci acolo este o infinitate de neamuri și cete cărora nu li se poate ține socoteala și pe care nici un cuvânt nu le poate indica.”

Omul nu poate ști cu adevărat natura, numărul, menirea sau ierarhizarea cetelelor îngeresti? Chiar întemeietorul ierarhizării adoptate de Biserica Răsăriteană, care scrie cu numele de Dionisie Areopagitul, este reținut în absolutizarea sistemului pe care îl propune. Exemplul cel mai cunoscut este palierul arhanghelilor în multiplele ierarhizări iudaice sau creștine. Cu toate acestea, am folosit ca jalon ierarhia celestă dionisiacă în *Musica Universalis*, și numele celor șapte arhangheli, care prezintă de asemenea o serie de versiuni diferite, l-am ales din acatistul dedicat lor în cultul ortodox, pentru lucrarea *Mecanica Celestă a Providenței*.

Dionisie (Pseudo) Areopagitul împarte cetele îngeresti în 9 ierarhii grupate în câte trei ordine: primul grup este alcătuit de Serafim (Isaia 6:2-7), Heruvim (Facerea 3:24; leșirea 25:19-20; Iezekiel 9:3; 10:1-19; 11:22; 28:14,16; 41:18-25) și Tronuri/Scaune (Coloseni 1:16, Iezekiel 1:15-21), ființe celeste ce se bucură de cea mai mare proximitate cu Divinitatea și sunt cufundați în adorarea ei, urmează ceata Stăpâniilor (I Petru 3:22; Efeseni 1:21; 3:10; 6:12; 1 Corinteni 15:24; 1 Coloseni 1:16; 2:10,15; 1 P.3:22), Puterilor (I Petru 3:22; Romani 8:38; I Corinteni 15:24; Efeseni 1:21; 1 P.3:22; 2 Tesaloniceni 1:7) și Domniilor (Efeseni 1:21; Coloseni 1:16) cărmuitoarele spațiului cosmic, iar apoi ceata Începătoriilor (Romani 8:38; 1 Corinteni 15:24; Coloseni 1:16; 2:10,15; Efeseni 1:21; 3:10; 6:12.), Arhanghelilor (I Tesaloniceni 4:16) și Îngerilor, care poartă de grijă lumii noastre.

Tot Dionisie, avertizează împotriva înțelegerii literale a descrierii îngerilor, imagini plastice care traduc în limbaj simbolic ceea ce mintea omului nu este capabilă să înțeleagă decât prin metaforă. Deopotrivă profetul Iezekiel reiterează ca simbolce descrierile angelice din viziunea sa profetică (Iezekiel 1:1-25).

Schițe pentru ierarhiile cerești

Prin Îngeri înțelegem atât această ultimă treaptă cât și numele generic al întregii ierarhii angelice. Cetele superioare împărtășesc cunoaștere și inițiază sacrosanct treptele inferioare, ca o cascadă de har ce curge prin ei spre pământ, iar noi, oamenii, avem afinități cu atributele fiecărei cete pe măsura nivelului nostru de înduhovnicire, iar prin acestea rezonăm cu întreaga creație pe verticala ascendentă.

Îngerii apar de peste două sute de ori în Biblie, dar de cele mai multe ori nu își fac cunoscut rangul sau numele. Cu toate că ei sunt evident creați înaintea omului, cartea Facerii nu ne spune când, însă ne întâlnim cu ei în grădina raiului, când îi vedem în postura dublă de ispășitor (Satanael) și de păzitor (Heruvimul) cel pus de Domnul să păzească drumul către pomul vieții (Facerea 3:24).

Apoi îi regăsim în viața patriarhului Abraham care este vizitat de trei ființe tinere cărora li se adresează cu Adonai (Domnul meu). Tradiția creștină citește evenimentul în cheie profetică, conferind celor trei tineri identitatea Sfintei Treimi sau cel puțin aluzia către Personale distincte ale Treimii. După ce mesagerii

divini își termină misiunea, textul spune „*Și terminând Domnul de a mai grăi cu Abraham, S-a dus, iar Abraham s-a întors la locul său*” (Facerea 18:23). Aici Domnul nu mai este scris Adonai ci Y.H.W.H.; nu este niciun dubiu asupra identității divine a celor trei îngeri. Lui Abraham i se naște fiu din soția sa Sarah, la senectute, însă el mai are un fiu din slujnica lor, Agar, care acum este izgonită cu fiul ei în pustie, unde așteaptă să moară. Domnul aude plânsul copilului și trimite pe îngerul păzitor să îi salveze (Facerea 21:15-19). Când patriarhul înțelege că trebuie să își sacrifice și al doilea fiu prin ardere pe rug, un înger vestitor îl oprește, lămurindu-l că acest Dumnezeu nu cere jertfă umană. (Facerea 22:1-12). Un înger inspirator îi îndreaptă mai târziu pașii pentru a găsi o soție fiului său (Facerea 24:7), acesta nu se arată, dar călăuzește nevăzut, după cuvântul Domnului.

Lot beneficiază și el de protecție divină atunci când doi îngeri îl salvează din Sodoma (Facerea 19:1-22). Iacob are o viziune în care îngerii urcă și coboară pe o scară care se sprijină pe pământ și ajunge până în cer (Facerea 28:12), dar mai are și o întâlnire personală cu un trimis al Domnului cu care se luptă până

Picior de pian, bronz

În zori, când primește binecuvântarea sa (Facerea 32: 23-26) și pe care îl pomeneste până la bătrânețe (Facerea 48:15-16).

Moise primește un înger păzitor pentru a-l ajuta să îndeplinească poruncile (Exodul 23:20-21). De asemenea, primește instrucțiuni pentru a plasa doi Heruvimi pe capacul chivotului legii (Ieșirea 25:19-20). Urmașul său Iosua se întâlnește cu mesagerul ceresc care se prezintă fără echivoc „Eu sunt căpetenia oștirii Domnului și am venit acum!” (Iosua 5:14).

Mesageri divini vin la femei simple și le făgăduiesc un fiu care are un destin special. Așa se întâmplă cu Sarah, mama lui Isaac, cu mama lui Samson, căreia nu îi rămâne consemnat numele, cu Elisabeta mama sfântului Ioan Botezătorul, și bineînțeles cu Mariam, mama lui Mesia.

Îngerii se arată fiilor lui Israel și vestesc glasul Domnului (Judecători 2:1-3, 5:23), îl încurajează de Ghideon (Judecători 6:11-12, 20-21), îi ghidează asina lui Balaam (Numeri 22:23-35), îl întărește și îl pregătește pe Ilie pentru a-și împlini destinul (III Regi 19:5-18), dar asistă și pe

moștenitorul spiritual al acestuia, Elisei (IV Regi 6:16-17). Isaia este însă instruit și împărtășit de un înger de rangul cel mai înalt, care apare o singură dată în textul sfintei scripturi, de un Seraf (Isaiah 6:6-7). Următorul episod biblic înfățișează un caz special, al profetului Zaharia care are opt viziuni angelice, probabil în aceeași noapte. La început are nevoie de tâlcuirea îngerului, dar apoi învață să înțeleagă singur mesajele profetice. Fiii Domnului, (B'nei Elohim) o altă denumire a îngerilor, cei care rămân lângă Tronul Divin, dar și cei căzuți, apar în Cartea Facerii (6:2,4) și în Iov (1:6; 2:1).

Începând cu cartea lui Daniel ni se spun numele unor ființe angelice și faptul că ele ocrotesc atât oameni cât și neamuri. De aici aflăm că Arhanghelul Michael este ocrotitorul lui Israel și că Arhanghelul Gabriel este trimis să interpreteze viziunile lui profetului Daniel "Și a venit și mi-a grăit, zicând: Daniele, chiar acum am sosit ca să-ți deschid mintea" (Daniel 9:22). Din cartea profetului aflăm numărul de 7 al cetei Arhanghelilor, dintre care unul este Rafael (cu toate că nu se specifică în text rangul acestuia). Iar despre Uriel ni se spune în cărțile

apocrife a lui Ezdra și Cartea lui Enoch. Cartea lui Tobit ni-l prezintă de arhanghelul Rafael care îl însoțește pe Tobie în călătorie și îl învață despre vindecare.

Psalmii abundă de referințe la îngeri și la țărâmul lor, la mulțimea lor, la cântarea de laudă pe care o aduc, la rolul lor protector dar și la relația lor cu omenirea. Psalmul 8 însă afirmă că omul este micșorat doar cu puțin față de ceata îngerilor (versetul 5), dar, în ebraica originală cuvântul nu este înger, ci Elohim – Dumnezeu, și subliniază potențialitatea omului spre desăvârșire. Desăvârșirea la care suntem chemați este exemplificată de viața lui Iisus în Noul Testament. Dar și cel mai desăvârșit dintre noi a fost asistat de îngeri. Începând cu Bunavestire, când arhanghelul Gabriel îi vestește Fecioarei Maria nașterea lui Mesia, iar mai apoi îl inițiază și pe Iosif, logodnicul Mariei, în tainele acestei nașteri miraculoase. La nașterea pruncului îngerii anunță păstorii. Se poate deduce că Magii de la Răsărit au fost călăuziți tot de forțe angelice deoarece cetele îngeresti sunt cele care determină mișcarea stelelor, cometelor, planetelor. Un înger îl îndeamnă pe Iosif să fugă în Egipt pentru a proteja copilul, iar mai apoi să se

întoarcă pe pământul făgăduinței. Nu știm nimic despre o mare parte din viața Mântuitorului, dar curând după Botezul Său, îl găsim în deșertul Carantaniei, postind și rugându-se patruzeci de zile, timp în care „[...] era împreună cu fiarele și îngerii îi slujeau”.

Un înger este trimis să îl întărească pe Hristos în Grădina Ghetsemani (Luca 22:43). Matei 28:2-7 spune că un înger a dat la o parte piatra care acoperea mormântului Domnului, iar prezența îngerilor în mormânt ne este relatată atât de Matei cât și de Ioan 20:12, Marcu 16:5-7 și Luca 24:5. La Înălțarea Domnului asistă doi îngeri (Faptele Apostolilor 1:9-11) și îi vedem lucrând mai departe și după înălțare, scoțând apostoli din temniță; i se arată lui Corneliu Sutașul, Apostolilor Petru, Pavel, Ioan și Filip (Fapte: 5:19; 8:26; 10:3-4; 11:13; 12:7-11; 27:23).

La a doua venire a Sa, „Așa va fi la sfârșitul veacului: vor ieși îngerii și vor despărți pe cei răi din mijlocul celor drepti” (Matei 13:49) „...va trimite pe îngerii Săi, cu sunet mare de trâmbiță și vor aduna pe cei aleși ai Lui din cele patru

vânturi, de la marginile cerurilor până la celelalte margini" (Matei 24:31).

Cartea Apocalipsei este plină de referințe la ființe celeste, mai multe tipuri de îngeri pe care Maica Alexandra îi categorisește în felul următor:

1. Îngerul tâlmaci care îl îndrumă pe Ioan în viziunea sa
2. Cei șapte îngeri ai bisericilor din Asia (1:20; 3:14)
3. Îngerul vestitor (5:2)
4. Cei patru îngeri ai vânturilor (7:1)
5. Îngerul cu pecetea Dumnezeului Celui Viu (7:2)
6. Cei șapte îngeri ai celor șapte trâmbițe (8:2; 11:15)
7. Îngerul tămăierii (8:3)
8. Cei șapte îngeri ai celor șapte tunete (10:1-4)
9. Îngerul marelui jurământ al făgăduinței (10:5-7)
10. Îngerul ce ține cartea mică a vieții (10:8-11)
11. Îngerul bunelor vestiri (14:6-7)
12. Îngerul judecării (14:8)
13. Îngerul focului (14:18)
14. Îngerul secerii ascuțite (14:17-20)
15. Cei șapte îngeri ai celor șapte pedepse (15:1)
16. Cei șapte îngeri ai celor șapte cupe (15:5-8)
17. Îngerul apelor (16:5)
18. Îngerul profetice osânde (1:1-3)
19. Îngerul care are cheia adâncului (20:1)

Îngerii îi sunt superiori omului în ierarhia cerească, dar nu neapărat superiori ca potențialitate.

Serghei Bulgakov îndrăznește: „*primatul ierarhic nu antrenează în mod necesar o superioritate ontologică*”, dar, continuă parcă părintele Stăniloiaie: „*comunică oamenilor o experiență nesensibilă a lui Dumnezeu, iar oamenii comunică îngerilor o experiență mai sensibilă a lui Dumnezeu!*”.

Menirea omului este descrisă de părintele Dumitru Stăniloiaie astfel: „*omul este, dintr-un punct de vedere, mai mult după chipul lui Dumnezeu decât îngerii*”, care sunt creați pentru a sluji, pe când omul este creat pentru a stăpâni și pentru a crea.

Îngerilor le este refuzat un trup de carne, care, afirmă Sfântului Ioan Cassian, a fost neșansa lor, pentru că, dacă l-ar fi avut, nu ar fi căzut atât de drastic, devenind demoni. Atât în Zohar cât și în Talmud, îngerii sunt inferiori omului, Talmudul Babilonian spunând: Cei drepti sunt mai mari decât îngerii.

Sfântul Grigorie Palama spune că mintea și posesiunea corpului constituie o frână în cădere, deoarece nu poți cădea mai mult decât permite constituția trupului. În Apocalipsă, Ioan cade în genunchi în fața îngerului care îi descoperă tainele revelației, dar îngerul îl oprește „*Vezi să nu faci aceasta! Căci sunt împreună-slujitor cu tine și cu frații tăi, proorocii, și cu cei ce păstrează cuvintele cărții acesteia. Lui Dumnezeu închină-te!*”.

Sfântul Ioan Hrisostom consideră că îngerii nu se așteaptă la urmările întrupării și răstignirii lui Hristos, care cheamă tot omul, din poporul ales sau dintre neamuri, să devină fiu al lui Dumnezeu. Iar Sfântul Grigorie Palama susține că Întruparea lui Hristos îi uimește pe îngeri și determină în ei dorința de a o cunoaște, astfel încât omul și îngerii inferiori, mai apropiați omenirii, pot transmite această cunoaștere directă înspre ierahiile superioare.

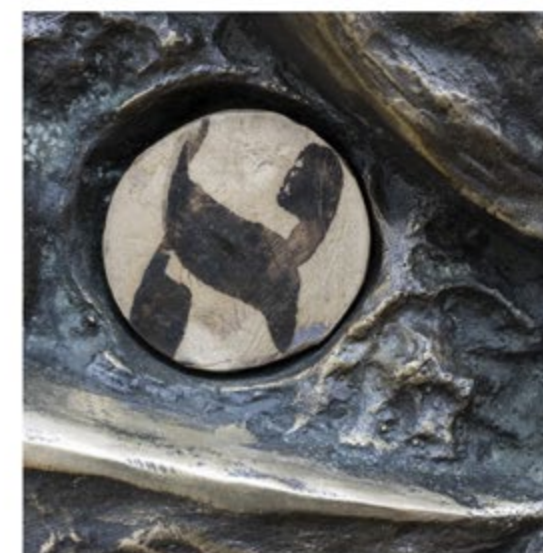
Mai mult, părintele Dumitru Stăniloiaie afirmă că întruparea lui Hristos semnifică o nouă creație și schimbă modalitatea de revelare a lui Dumnezeu, nevoia de mediere angelică fiind suprimată de relația directă a omului cu Hristos.

„*Pentru că nu îngerilor a supus Dumnezeu lumea viitoare. [...] Ce este omul că-l pome-nești pe el [...] cu mărire și cinste l-ai încununat și l-ai pus peste lucrurile mâinilor Tale.*” (Evrei 2:5-7) sau cum spune un verset din rugăciunea înainte de împărtășanie a Sfântului Iosif Hazzaya: „*Stăpâne, Tu nu îngerilor le-ai dat ceea ce primesc eu acum!*”.

Părintele Staniloaie continuă ideea spunând că omul, posesor al unor daruri precum arta, meșteșugul, căutarea științifică, simțurile) este obligat să alterneze munca și rugăciunea, și poate învăța îngerul despre mântuirea prin răstignire. Îngerii cunosc mai mult adâncurile dumnezeirii; oamenii, mai mult taina ei făcută evidentă prin Înviere.

Potențialitatea omenirii este prezisă și încurajată de Hristos: „*Adevărat, adevărat zic vouă: cel ce crede în Mine va face și el lucrările pe care le fac Eu și mai mari decât acestea va face, pentru că Eu mă duc la Tatăl*” (Ioan 14:12); „*.....tămăduiți pe cei neputincioși, înviați pe cei morți, curățiți pe cei leproși, pe demoni scoateți-i; în dar ați luat, în dar să dați.*” (Matei 10:8).

Urmarea lui Hristos ca traseu al vieții determină o moarte (a omului vechi), o înviere (a omului nou), o înălțare (a minții către sursa ei), o schimbare la față (în urma strădaniei), înseamnă lupta în deșert cu patimile proprii, înfrângerea voii proprii, în Ghetsimani, devenind sarea și lumina lumii, trăirea conștientă a tainelor; împlinind chemarea de a deveni Om.

Claviatura – Tărâmul oamenilor

Conceperea claviaturii pentru *Musica Universalis* a fost o aventură intelectuală fascinantă care m-a purtat prin științele naturii, texte sacre, muzică, angelologie și cosmogonie. Fiecare clapă albă a fost înobilată cu un simbol, număr sau text, gravate pe un material auriu, și care au înlocuit fildeșul original. Pentru fiecare dintre cele cincizeci de clape am făcut o asiduă muncă de cercetare în urma căreia a rezultat un semn sau simbol prin care să revelez chintesența obiectului de studiu.

Universul perfect, armonios și uimitor, este perceput de Pitagora ca o muzică, o muzică a sferelor. În epoca modernă, conceptul de "fine tuning" completează noțiunea de "Musica Universalis" (muzica sferelor) cu argumente științifice care țin de descoperiri recente ale umanității.

Căutarea mea pentru simbolurile gravate pe claviatură a pornit de la conceptul de fine-tuning. Această teorie postulează existența vieții inteligente, complexe, ca fiind până la urmă rezultanta unei serii de parametri ai constantelor fundamentale ale universului, și de asemenea că șansele acestor parametri de a fi exact cum sunt, în același timp, sunt extrem de improbabile statistic. Regretatul fizician Stephen Hawking spunea: „Legile științei, așa cum le cunoaștem în prezent, conțin numeroase numere fundamentale, precum dimensiunea sarcinii electrice a electronului și raportul dintre masele protonului și electronului [...] Faptul remarcabil este că valorile acestor numere par să fi fost ajustate foarte fin pentru a face posibilă dezvoltarea vieții.”

Concluziile teoriei fine-tuning demonstrează existența unui design inteligent al universului, și unde este un design, există un Designer. Singura ieșire din această evidență este existența

unui număr imens de universuri, fiecare având alte constante, iar noi, întâmplător, trăim în acesta, care permite dezvoltarea vieții complexe. Un alt postulat al acestei teorii este faptul că poziționarea planetei noastre în planul galactic este, întâmplător, absolut perfectă pentru observarea universului vizibil, astfel că omul este în situația specială de a observa și de a înțelege cosmosul în care trăiește.

În cartea sa revoluționară "Doar Șase Numere", astronomul regal Martin Rees alege șase constante universale care arată cât de bine reglat este universul nostru pentru Viață.

N = raportul dintre forța electrostatică și cea gravitațională, care se exercită între 2 protoni este de aproximativ 10^{36} . Dacă acest număr ar fi fost doar cu puțin mai mic, ar fi generat un Univers în miniatură, cu o durată de viață foarte scurtă.

Epsilon = arată eficiența nucleară a fuziunii hidrogenului în heliu și este de 0,007. Pentru valori ale lui "epsilon" egale cu 0,006 sau cu 0,008, viața nu ar fi apărut.

Omega = reprezintă densitatea Universului sau raportul dintre gravitație și forța de expansiune prin care accelerează cosmosul. Dacă acest raport ar fi fost mai mare decât o "valoare critică" Universul ar fi colapsat, iar pentru valori mai mici, stelele și galaxiile nu s-ar fi format deloc.

Lambda = constanta cosmologică sau "antigravitația" este proporția între densitatea materiei întunecate și densitatea energetică critică a universului, adică în unități Planck, 10^{-122} . Dacă această cifră nu ar fi atât de mică, ar fi putut opri formarea galaxiilor și deci a vieții așa cum o știm.

Q = raportul dintre două energii fundamentale = $1/100000$. Pentru valori mai

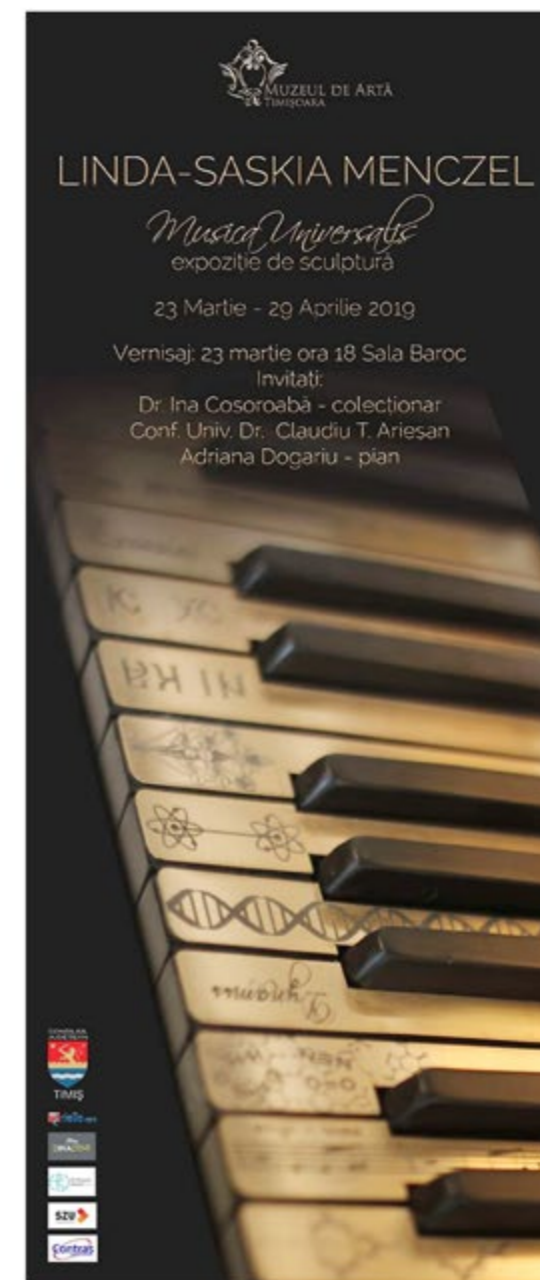
mari ale lui Q, Universul ar fi fost un "spațiu violent, dominat de mari găuri negre" în care, probabil, "nu ar fi supraviețuit nicio galaxie și niciun sistem solar".

Delta = numărul de dimensiuni în spațiu-timp și este egal cu trei. Într-un Univers cu două sau patru dimensiuni spațiale și mai mult de una temporală, viața, așa cum o știm, nu ar fi putut exista.

Acestea numere incredibil de exacte pun pe gânduri și pe cel mai înverșunat ateu. Perfecțiunea mașinării chimice din interiorul celulei, capacitatea astronomică de încifrare a codului ADN, ubicuitatea Florii Vieții, înainte ca tehnologia să o facă posibilă, proporțiile perfect racordate la numărul Phi al corpului ființelor vii sau straniețea comunicării instantanee a particulelor "încălcite" determină orice minte deschisă să se minuneze de universul incredibil în care locuiește. Sunt gânduri pe care am dorit să le împărtășesc prin profesia pe care sunt onorată să o practic.

Schițele simbolurilor aferente clapelor au fost transpuse digital, apoi gravate atât prin laser cât și mecanic, manual. Materialul auriu a fost ales pentru a dubla oglindirea bronzului din interiorul corpului pianului cât și picioarele, lumea celestă își găsește astfel corespondent în lumea terestră prin cromatică și catoptrică. Simbolurile cetelor îngerești care înconjoară pianul, primesc și ele ecouri ale clapelor presărate cu numere ale căror decimale sunt infinite π și Φ , pentru a sublinia faptul că ordinea cerească nu încapă în logica umană.

Uimirea în fața universului natural este, pentru mine, un pas spre uimirea pentru cel suprasensibil. Prin aceste două piese, am ilustrat această călătorie între rațiune și spirit, între universul fizic și lumea celestă, împărtășind-o publicului meu.

Afișul expoziției *Musica Universalis* de la Muzeul de Artă din Timișoara, în primăvara anului 2019.

Inscripțiile claviaturii Musicii Universalis

La 1 Si 1 Do 1

Re 1 Mi 1 Fa 1

La 1

„Întru început au făcut Dumnezeu cerul și pământul” (Geneza 1:1, traducerea Bibliei din 1914).

Ebraica este o limbă adânc simbolică, care îndemna la meditație. Rădăcinile comune ale unor cuvinte diferite spun că există o legătură simbolică între ele, și la o citire mai profundă relevă lucruri uimitoare. (Ce este scris în Lege? Cum citești? Luca 10:26)

Be'reșit - Întru început - este compus din 'Bara' - a crea din nimic, și din 'șeș' - numărul șase. Cele șase zile ale creației sunt ascunse în primul cuvânt din Biblie, fiind una dintre multiplele încifrări ale cuvântului.

Si 1

Floarea Vieții este un motiv ubicuu din geometria sacră și este format din 19 cercuri complete și 36 arce, dispuse simetric sub forma unui hexagon. Simbolul este folosit de mii de ani în diferite reprezentări arhitecturale și sculpturale antice găsindu-l în Asiria, Egipt, China, India, Turcia, Spania, Anglia, pe ambele continente Americane, Nordul Africii, Liban, Italia, Austria și România, în arta greacă, romană, romanică, gotică, islamică și în artele decorative europene. Leonardo Da Vinci îi dedică o pagină în Codex Atlanticus, analizându-i proporțiile matematice.

Do 1

Lungimea Planck este scala la care ideile clasice despre gravitație și spațiu-timp încetează să mai fie valabile, iar legile cuantice domină realitatea. Este unitatea de bază a sistemului de măsurare dezvoltat de Max Planck și conține viteza luminii în vid, constanta gravitațională și constanta lui Planck redusă. Aceasta este cea mai mică unitate de măsură care are sens pentru om. Este aproximativ egală cu $1,6 \times 10^{-35}$ m. Fascinant este că celula umană se află aproximativ la mijloc între lungimea lui Planck și universul observabil la această dată, ceea ce ne face centrul propriului nostru univers inteligibil.

Re 1

'La început era Cuvântul și, continuă Evanghelia după Ioan 1:1 'Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul'.

Începutul Evangheliei după Ioan pare să se refere la un „timp” înainte creației lumii (Be'reșit). Nu există ființă sau eveniment cosmic anterior Cuvântului, el fiind

Sol 1 La 2 Si 2

Do 2 Re 2 Mi 2

nedespărțit de Tatăl și de Duhul Sfânt, așa cum sunt în om voința, simțirea și gândirea.

Mi 1

Spirala lui Fibonacci, este creată de proporțiile din șirul cu același nume, rapoartele acestora fiind PHI adică 1,61803. Această spirală se găsește în cochilia unui melc, sau în semințele florii soarelui, sau forma unui uragan, sau dispunerea solzilor pe aripile unui fluture, spiralele galaxiilor sau în urechea internă a omului, toate construite geometric după aceeași lege.

Pare să fie una din semnăturile Marelui Sculptor în opera Sa.

Fa 1

Lambda- constanta cosmologică a lui Albert Einstein este o forță misterioasă care pare să contracareze gravitația, și se referă la densitatea de energie a spațiului. Einstein anumit-o cea mai mare greșală a lui, pentru că a introdus-o în teoria generală a relativității pentru a contrabalansa expansiunea universului. Teoria sa inițială dovedea că universul nu este static, el este în continuă mișcare, iar acest concept era contraintuitiv, ca atare *lambda* a apărut pentru a permite un univers static. Însă observațiile ulterioare au dovedit că universul este cu adevărat în expansiune, deci există o forță care contracarează gravitația. Existența acestei valori lambda este încă dezbătută de teoreticieni. Principiul antropic susține ca dacă constanta cosmologică nu ar fi extrem de mică (nu are un efect semnificativ asupra structurilor cosmice mai mici de un miliard de ani lumină), stelele și alte structuri astronomice nu ar putea să se formeze și bineînțeles, nu ar exista viața complexă, așa cum o cunoaștem noi.

Sol 1

Angeloi (din greacă) – denumirile grecești ale ierarhiilor cerești sunt un omagiu adus autorului Dionisie (Pseudo) Areopagitul. Cu toate că îngerii pot ocupa poziții strategice de guvernare, ei pot fi alocați oamenilor, pentru a-i păzi și a-i ghida într-un model intim și personal. În Faptele apostolilor vedem „că îngerul păzitor este geamănul ceresc al celui aflat în grija sa”.

La 2

Elementele Pământ, Apă, Aer și Foc. Empedocle a declarat că toată materia este compusă din patru rădăcini (sau elemente).

Ideii similare se găsesc în cultura Egipteană, în Persia, Babilon, Japonia, Tibet și India. La un nivel mai profund, cele patru elemente sunt arhetipuri fundamentale ale materiei. Faptul că recompunea elementelor de bază redă Steaua lui David, nu este probabil o coincidență.

Si 2

אהיה אשר אהיה pronunțat Ehie Așer Ehie - tradus în limba română cu Eu sunt cel ce Sunt - este Numele cu care se identifică Domnul Dumnezeu în Torah atunci când Moise i L-a cerut (Exodul 3:14). "Ehyeh" este la prima persoană imperfectă singulară și este de obicei tradusă în Biblie ca "Eu sunt" sau "Eu voi fi", dar se referă la o acțiune continuă, o ființare veșnică.

Do 2

$E = mc^2$ este cea mai faimoasă ecuație din lume. Geniul lui Albert Einstein este în continuare aparent pe măsură ce instrumentarul de observație devine mai performant odată cu trecerea timpului. Fizica și matematica traduc în limbajele lor specifice miracolul mecanicii cosmice.

Re 2

Piatra filozofală (lapis philosophorum) este simbolul central al alchimiei, el înseamnă perfecțiunea la cel mai înalt nivel, iluminare și fericire cerească. Este o substanță alchimică legendară capabilă să transforme metalele de bază în aur sau argint. Este, de asemenea, numit elixirul vieții, căutat pentru proprietățile de întinerire și obținere a nemuririi. Eforturile depuse pentru a descoperi piatra filozofală erau cunoscute sub numele de "Magnum Opus" (Marea lucrare), fiind un drum inițiativ în care devenirea oficiantului este chiar mai importantă decât obținerea metalului nobil.

Mi 2

Arhangeli - Arhanghel. Tradiția dezvăluie numele unor Sfinți Arhangeli: Michael, Gabriel, Rafael, Uriel, Salatiel, legudiel și Barahiel. Uneori, lor se alătură și Jeremiel. Glasul Arhanghelului va anunța învierea morților; ei se îngrijesc de lumea acesta luptând cu răul pentru noi; ei sunt purtători ai peceții cerești, anunță, ghidează și vindecă omenirea.

Fa 2

Numărul π este o constantă matematică. Definit inițial ca raportul dintre circumferința cercului și diametrul său, acesta apare în multe formule în toate domeniile matematicii și fizicii. Este aproximativ egal cu 3,14159. El a fost

reprezentat de litera greacă "π" de la mijlocul secolului al XVIII-lea.

Sol 2

Timțum (lb. ebraică צמצום "contractie / constrângere / condensare") este un termen folosit în Cabala pentru a explica procesul creației prin "contractarea" ființei lui Dumnezeu, permițând astfel un spațiu conceptual în care pot exista regiuni finite și aparent independente de sursa lor. El a tras din ființa Sa infinită o singură linie dreaptă de lumină, un canal îngust de comunicare, o ancoră a creatului în Creator, care înconjoară și pătrunde vidul creat. În interioritatea Dumnezeirii, lumile sunt emanate, create și formate.

La 3

Parte din *Misa în Si minor* a lui Johann Sebastian Bach terminată în 1749, numită *Sanctus* (Îngerii cântă Domnului Sfânt, Sfânt, Sfânt, Domnul Sabaoth). Textul apare în viziunea lui Isaia, în care Serafimii cu 6 aripi cântau Domnului, și este printre singurele mărturii despre acțiunile acestor ființelor celeste.

Si 3

Apa, element esențial vieții terestre, are particularități deosebite; poate exista ca lichid, solid și în stare gazoasă, dar poate cea mai incredibilă proprietate este faptul că structura moleculară a apei poate fi influențată de conștiința umană. Experimentele au constat în expunerea apei la diferite cuvinte, imagini sau muzică, apoi înghețarea și examinarea aspectelor estetice ale cristalelor rezultate prin fotografiere microscopică. În religiile monoteiste, folosind rugăciunea și credința, omul schimbă apa obișnuită în apă sfințită.

Do 3

4. Și unde Mă duc Eu, voi știți și știți și Calea.
5. Toma i-a zis: Doamne, nu știm unde Te duci; și cum putem ști Calea?
6. Iisus i-a zis: Eu sunt Calea, Adevărul și Viața. Nimeni nu vine la Tatăl Meu decât prin Mine. (Ioan:15)

Re 3

În geometria sacră, Cubul lui Metatron, conține toate formele geometrice ale creației și reprezintă matricele care alcătuiesc tot ceea ce Dumnezeu a făcut. Cubul Lui Metatron conține cele cinci solide platonice, cruciale, deoarece ele formează blocurile pentru toată

viața organică. Acestea se găsesc în toate formele de viață organică, minerale, muzică, limbă și sunet.

Mi 3

Constanta gravitațională - una din dovezile unui univers fin reglat. Gravitația este cea mai slabă forță din univers, dar este într-un echilibru perfect. Dacă gravitația ar fi doar un pic mai puternică sau mai slabă, stelele nu s-ar putea forma și nici elementele grele nu puteau exista, deci în nici un caz, viața inteligentă.

Fa. 3

Trisaghionul în varianta muzicii psaltice. Linia melodică se numește *glasul îngeresc* sau *glasul al doilea*.

Sol 3

Archai (limba greacă). *Principatele* sau *Începătoriile*, sunt ceata superioară a celei de urmă din ierarhii; au caracter de conducător, autoritate și putere dumnezeiască, îndepărtează sufletele de deșertăciunile lumesti, călăuzindu-le spre îndumnezeire.

La 4

O eclipsă perfectă este posibilă deoarece luna este de aproximativ 400 de ori mai aproape de Pământ decât soarele, iar soarele este de aproximativ 400 de ori mai mare decât luna. Există 166 de luni în orbita a opt planete în sistemul nostru solar, dar sunt prea aproape, prea îndepărtate, de forme neregulate, prea mari sau prea mici pentru a permite o eclipsă perfectă. Eclipsesele au fost responsabile de unele dintre cele mai importante descoperiri din fizica modernă.

Si 4

Viteza luminii în vid, notată în mod obișnuit c , este o constantă fizică universală. Valoarea sa este de 299.792.458 de metri pe secundă. Conform relativității speciale, c este viteza maximă la care orice formă de materie și, prin urmare, toate formele cunoscute de informații din univers pot călători.

Do 4

Exousiai (*Stăpâniriile*) Fac parte din al doilea ordin angelic. Sunt libere, complet autentice cu sine, tind mereu către sursa vieții.

Re 4 Mi 4

IC XC sunt abrevieri pentru numele Iisus Hristos (prima și ultima literă a fiecărui cuvânt ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ). NIKA este un verb grecesc care înseamnă „biruiește”.

Fa 4

Sephiroth/Sefirot, adică emanații, sunt cele 10 atribute /emanații din Cabala, prin care Ein Sof (Infinitul) se revelează. Adam Kadmon (omul primordial) din Cabala, este prima lume spirituală care a apărut după contractia luminii infinite a lui Dumnezeu. Adam Kadmon este lumină divină, un potențial pur, esența colectivă a sufletelor.

Sol 4

Quantum entanglement sau Inseparabilitatea cuantică este un fenomen cuantic prin care două particule comunică instantaneu chiar și atunci când sunt separate printr-o distanță foarte mare. „comunicarea” între aceste particule depășește astfel viteza luminii.

La 5

Maparea genomului Uman

„Este copleșitor pentru mine și am un sentiment de venerație când înțeleg că am prins prima licărire a propriului nostru manual de instrucțiuni, cunoscut anterior doar lui Dumnezeu.”

Francis S. Collins, MD, Ph.D, fost director al Proiectul genomului uman .

Si 5

Dynamis - Puterile, fac parte din al doilea ordin angelic, se recunosc după bărbăția lor și mobilitatea necontenită către Divinitate.

Do 5

Hidrogenul, oxigenul, azotul și carbonul sunt dintre cele mai abundente elemente chimice din Univers. În fundal, structura chimică a ADN-ului. Adenina, Citozina, Timina și Guanina.

Toată materia este chimică. Toate substanțele chimice sunt până la urmă atomi organizați urmând anumite instrucțiuni precise.

Re 5

Primele note din *Sanctus*, Îngerii cântă Domnului, Sfânt, Sfânt, Sfânt, Domnul Sabaoth, (parte din *Misa -Liturghia-* în *Si minor* a lui Johann Sebastian Bach.

Mi 5

Setul Mandelbrot, numit după creatorul lui, Benoit Mandelbrot, este o redare matematică în formă grafică, a fractalității. Fractalitatea a inspirat oameni de știință din multe discipline, inclusiv cosmologie, medicină, inginerie, grafică pe calculator, sisteme de comprimare a fișierelor, arhitectura rețelelor care alcătuiesc internetul sau câteva domenii în care geometria fractală poate descrie imprevizibilul: calendarul, dimensiunile cutremurelor, variația bătăilor inimii unei persoane, prevalența bolilor sau funcționarea piețelor financiare.

Fa 5

Raportul de aur (notat cu litera greacă *phi*, el este un număr special aproximativ egal cu 1,618). Phi apare în proporțiile corpului uman, al multor animale și plante, în forma ADN-ului, a sistemul solar, în artă și arhitectură, muzică, creșterea populației, bursă, Biblie (Chivotul Legământului și Arca lui Noe sunt foarte apropiate de proporțiile Phi - 1.666).

Sol 5

Kyrotetes - *Domniile*, Fac parte din al doilea ordin angelic, sunt libere de tot ce este pământesc și dihotomic. Ele sunt armonie, ordine, nu abuzează de puterile lor, se străduiesc să năzuiască spre cele de Sus, călăuzind cu bunăvoință pe cei de jos.

La 6

Simbol personal, care a bătuit creația mea artistică din copilărie, probabil cu adânci semnificații în subconștientul colectiv și în psihismul personal. Poate o frângere lăuntrică sau o căutare a întregirii ființei. Oricare ar fi motivul constantei reapariții a acestui simbol, el se poate regăsi în multe lucrări și devine astfel o pecete personală, o semnătură-simbol. Linia frântă mediană este inspirată din cea care coboară din Divinitate în țămțum, spațiul creației.

Si 6

Șirul lui Fibonacci este o serie de numere, unde fiecare număr este format prin adunarea celor două numere care îl precedă. Începând cu 0 și 1, șirul se formează așa: 0, 1, 1, 2, 3, 5, 8, 13, 21, 34 și așa mai departe. Orice două numere succesive ale lui Fibonacci au un raport foarte apropiat de Raportul de Aur, care este de aproximativ 1.618034. Cu cât numerele Fibonacci sunt mai mari, cu atât aproximația față de Raportul de Aur este mai apropiată. El se regăsește în formele spiralate ale

scoicilor, uraganelor, galaxiilor, dispunerea semințelor de floarea soarelui, bifurcarea ramurilor copacilor, forma urechii umane, proporția falangelor, etc.

Do 6

Inima generează cel mai mare câmp electromagnetic din corp. Câmpul electric măsurat pe o electrocardiogramă (ECG) are o amplitudine de aproximativ 60 de ori mai mare decât undele creierului înregistrate într-o electroencefalogramă (EEG). Când oamenii se ating sau se află în proximitate, apare o transmisie reciprocă a energiei electromagnetice produse de inimă.

Re 6

Thronoi - *Tronurile* sau *Roțile* (Ofamin lb.eb.) sunt o clasă de ființe celeste menționate de Apostolul Pavel în Coloseni 1:16. Sunt înțelese simbolic ca fiind roți în perpetuă mișcare, tronuri pe care stă Dumnezeu, imagine încorporată și în iconografia bizantină. Ele apar și în Daniel 7:9: „tronul Său, flăcări de foc; roțile lui, foc arzător.” În angelologia iudaică ei apar câteodată superiori Heruvimilor sau chiar Serafimilor.

Mi 6

1 / 86.400 dintr-o zi = o secundă; într-o secundă un atom de cesiu-133 vibrează de 9.192.631.770 ori. Ceasurile cu cesiu sincronizează rețelele de telefonie mobilă și Internetul.

Fa 6

Arborele filogenetic, numit și dendrogramă, este diagrama ce reprezintă grafic relațiile de rudenie dintre diferite organisme (specii, genuri, familii, ordine, etc.) în funcție de caracteristicile genetice. El relevă regnul uman în schema mare a ființelor vii de pe pământ.

Sol 6

Cherubim-*Heruvimii* sunt ființele nepământeste care îi slujesc direct lui Dumnezeu, ținând Tronul Său și care intervin pentru întreaga Creație. Datoria lor inițială a fost protecția Grădinii Edenului. Enoch vede șapte heruvimi în viziunea celui de-al șaselea cer, dar apar și în al șaptelea, împreună cu Serafimii, ambele cete fiind descrise ca având mulți ochi și câte șase aripi. Descrierea lor a fost necesară pentru a confecționa capacul de pe Chivotul Legii și interiorul Templului lui Solomon (Exodul 3:18-22). Heruvimii iau locul tronurilor sau le completează în Cartea a IV-a a Regilor „...Cel ce

ce sezi pe heruvimi, numai Tu singur ești Dumnezeu", dar și în I Cronici 13:6. În Psalmii 17:12; 79:2; 98:1, în Isaia 37:16; Iezekiel 10:4, în Cântarea celor trei tineri 1:31 sau în Ecclesiasticul 49:9.

La 7

Chi Rho este una dintre cele mai vechi forme de Monogramă a numelui lui Iisus Christos, formată prin suprapunerea primelor două litere (mari) - chi și rho (XP) - ale cuvântului grecesc ΧΡΙΣΤΟΣ (Christos), astfel încât linia verticală a lui rho se intersectează centrul chi-ului. Monograma este însoțită de prima și ultima literă din alfabetul grecesc, Alfa și Omega (Dumnezeirea și veșnicia lui Iisus Christos).

Si 7

Spectrul electromagnetic. Pentru cea mai mare parte a istoriei, lumina vizibilă a fost singura parte cunoscută a spectrului electromagnetic. În general, radiațiile electromagnetice sunt clasificate de lungimea de undă, microunde, în infraroșu, în radiații radio, regiunea vizibilă care este percepută ca lumină, ultravioletă, raze X și raze gamma.

Do 7

Geniul Uman reprezentat de Omul Vitruvian, desenul lui Leonardo da Vinci, omul renașcentist prin excelență, este considerat unul dintre cei mai mari pictori ai tuturor timpurilor. Jurnalele lui Leonardo includ un număr mare de invenții, printre care instrumente muzicale, cavaler mecanic, pompe hidraulice, mecanisme reversibile de manivelă, tunuri, parașute, elicoptere și tancuri, printre altele.

Re 7

Dimensiunea universului observabil (93 miliarde de ani-lumină sau $8,8 \times 10^{26}$ m) este o regiune sferică a Universului cuprinzând toată materia care poate fi observată de pe Pământ în prezent, deoarece radiația electromagnetică din aceste obiecte a avut timp să ajungă pe Pământ de la începutul expansiunii cosmologice.

Mi 7

Neuronul. Este o celulă excitabilă electric care primește, prelucrează și transmite informații prin semnale electrice și chimice. Semnalele neuronale pot călători cu 360 km/h. Creierul are aproximativ 100 de miliarde de neuroni - cam tot atât de mulți, câte stele în galaxia Calea Lactee.

Fa 7

Seraphim-Serafimii, tradus literalmente prin „cei care ard”, sunt menționați în Isaia 6:1-7, ca cea mai înaltă clasă angelică și servesc ca îngrijitori ai tronului lui Dumnezeu, strigând în mod continuu lauda: „Sfânt, sfânt, sfânt este Domnul Sabaoth; plin este cerul și pământul de Slava Sa!”. În conformitate cu Isaia 6:1-8, Serafimii sunt descriși ca ființe de foc cu șase aripi; cu două aripi își acoperă fețele, cu alte două își acoperă picioarele, iar ultimele două le folosesc pentru a zbura.

Sol 7

„Eu sunt Alfa și Omega,
Cel dintâi și Cel de pe urmă,
Începutul și Sfârșitul”

(Apocalipsa Sfântului Ioan Teologul 22:13)

Citatul este cuvântul Domnului care cuprinde toată Creația și deci toate simbolurile cuprinse în claviatura pianului.

La 8

אין Ein (Nimic)

אין סוף Ein Sof (Nesfârșit)

אור אין סוף Or Ein Sof (Lumina fără sfârșit)

Aceste tărâmurii inefabile țin de o zonă în care mintea omului nu poate pătrunde. Ele apar în texte cabaliste timpurii pentru a exprima o înțelegere simbolică a lui Dumnezeu înainte de orice fel de manifestare a Sa, fiind interzisă orice închipuire, chiar și apelativul cu Numele Divin tetragramat .

Musica Universalis, bronz, lemn, sticlă, gravură, 2019

Mecanica Celestă a Providenței, lemn, oglindă PVC, alamă, 2022

mecanica CELESTĂ

o PROVIDENȚEI

Conceptul General

Mecanica Celestă a Providenței este un tribut adus grijii lui Dumnezeu pentru toată creația Sa. Providența divină se ascunde în spatele fenomenelor naturale, coincidențelor și sincronicității; se manifestă dramatic dar și delicat, la scală cosmică sau atomică deopotrivă.

În cartea sa *Zece cuvinte pentru Dumnezeu* zeiasca Pronie, o odă adusă lucrărilor providențiale în lume, Fericitul Theodorit la Kyrului spune: „...cunoaște pronia lui Dumnezeu care te povățuiește și te ocârmuiește și care îți pricinuieste și economisește îndestularea tuturor bunătăților”. „Cât s-au mărit lucrurile Tale, Doamne, toate într-o înțelepciune le-ai făcut” – spune uimit psalmistul (Psalmul 103:24).

Experiența providenței pentru om este de obicei apreciată retroactiv. Un salt evolutiv emoțional, spiritual sau intelectual poate fi rezultatul unei tragedii, astfel una dintre inscripțiile conținute de partea cinetică a lucrării este data arestării lui Nicolae Steinhardt, evreu convertit la creștinism în închisorile comuniste, devenit apoi monah, care a lăsat în urmă o moștenire spirituală consistentă, de un mare rafinament intelectual.

În *Faust*, Goethe spune prin gura lui Mefistofeles că însuși diavolul este legat de pronia divină, slujindu-l pe Dumnezeu în ciuda propriei lui voințe de a face doar răul:

„Faust: Ei bine, spune-mi numai, cine ești?”

Mefistofel: O parte sunt dintr-o
putere

Ce numai răul îl voiește,

Însă mereu crează numai bine.”

Providența se învederează de cele mai multe ori prin solitudinea, empatia sau asistența pe care o primim de la alți oameni, prin evenimente neașteptate, care determină invenții inspirate, acțiuni

neobișnuite și inexplicabile, prin intuiții care determină invenții inspirate, acțiuni salvatoare sau înțelegeri aprofundate. Astfel de semne ale Providenței la nivel personal, global sau universal sunt încifrate prin inscripții, semne și simboluri atât în corpul pianului cât și pe claviatura acestuia.

În manualul de teologie dogmatică editat de preotul Ioan Mihălcescu în 1924, am găsit ideea de „trei acte sau trei momente” în manifestarea providenței:

1. Conservarea lucrurilor și ființelor în forma lor originală, ca modalitate de continuare a creațiunii, numită creațiune continuă.

2. Cooperarea, conlucrarea sau asistența pe care Dumnezeu o acordă lumii, prin limitele legilor naturale ca efectul final să fie atât lucrarea omului cât și a lui Dumnezeu în așa fel încât „s'a asemănat cu scrisul, care este efectul mâinii și al condeiului în unul și același timp și așa fel, că nu se poate spune până unde se întinde acțiunea mâinii și unde începe a condeiului, ci amândouă se contopesc într'un tot.”

3. Guvernarea sau ocârmuirea creaturilor pentru atingerea și îndeplinirea rațiunii existenței lor.

Aceste trei acte ale providenței acționează în lume în general cât și asupra fiecărei creaturi în parte, împărțindu-se în generală și specială, iar după natura Providenței de a se ascunde în spatele fenomenelor naturale sau de a le depăși, ea se împarte în Providență ordinară și extraordinară.

Am avut în vedere împărțirea aceasta în organizarea inscripțiilor de pe claviatură, alocând fiecărui tip de act providențial o treime din clape. De cele mai multe ori tipurile de Providență au efecte multiple, de pildă, o acțiune a Providenței speciale asupra unui singur om poate afecta grupe mari de oameni, curente de gândire, schimbări sociale sau politice de anvergură.

Acesta este pentru mine unul dintre cele mai uimitoare aspecte ale Providenței.

Mecanismul asemănător cu un ceas supradimensionat se bazează ideatic pe interacțiunea sinergică a mai multor forțe providențiale care conlucrează cu precizie pentru a menține ordinea cosmică generalizată și specializată. Oscilația între Providența ordinară, și extraordinară, cea specială și generală, cea guvernatoare, conlucrătoare sau conservatoare, impulsionează neconținut prefacerea ființei umane spre „o împlinire a firii noastre omenești într-o asemenea măsură încât nu este creștere, ci o transformare [...] la măsura deplină a desăvârșirii lui Hristos despre care vorbește sfântul Pavel: să creștem până la măsura omenității umplute cu dumnezeirea”. Nu ni se cere doar să fim generic mai buni, ni se cere imperativ: Fiți desăvârșiți! (Matei 5:48), dar primim și ajutorul de care avem nevoie, și pe care îl putem accesa prin libertate. Forțe mărețe și multiple își dau concursul într-o simfonie complexă pentru a ne facilita devenirea vocației de Fiu.

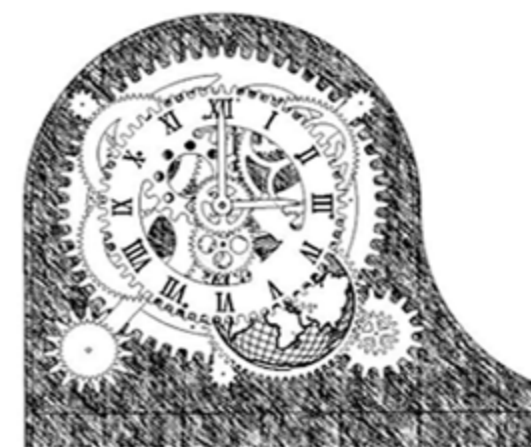
Corpul pianului – Mecanica Celestă

Prin textul adiacent lucrării, inscripțiile din ebraică, siriacă, latină, sau diversele notații și simboluri sunt decodate în totalitate, astfel că lucrarea de artă este însoțită de texte și materiale video, nu doar pentru a facilita descifrarea ei, ci și pentru a edifica, a lărgi orizontul cunoașterii spectatorului, dar și pentru a-l invita la această aventură intelectuală comună prilejuită de obiectul artistic prin care se manifestă. Limba ebraică apare mereu în lucrările mele, în totdeauna în context biblic, ca marcă a spiritualității iudaice care devine organic creștină, prin nașterea providențială în poporul ales al celui mult așteptat: Mesia.

Limba ebraică considerată o limbă sfântă atât de către iudei cât și de către o

mare parte a părinților bisericii creștine dezvoltă ideea creării universului prin literele ebraice. Cele 22 de litere sunt în acest caz asemănătoare ființelor cugetătoare, fiind materii prime, spiritualizate, asemenea literelor din ADN-ul uman, care prin combinatorică divină dau naștere întregii varietăți de materie și ființe din cosmos. Mecanismul cinetic din interiorul pianului este compus din roți dințate din lemn, inscripționate și patinate, acționate de un motor, având două viteze de rotație, una prin care mecanismul devine un ceas clasic, dar și una mai rapidă, care simbolizează istoria umanității.

Mecanismul se reflectă pe toate părțile de suprafețe oglindite într-o cromatică caldă, făcând astfel legătura cu bronzul lucios din lucrarea anterioară. Ideea de timp, trecerea lui, folosirea lui, oferta lui, care este vădită de ansamblul mecanic, ascunde pe de altă parte multiple nivele de criptare a mesajelor, fie prin text fie prin poziționarea obscură a acestuia. Astfel că sunt complet ascunse textele cu semnificație personală, ele fiind edificate doar în acest text care servește ca manual de deciptare al întregii piese. Joaca între vădit și obturat, lizibil și indescifrabil, simbolic și narativ, face ca atenția spectatorului să fie captată suficient de mult pentru a-și pune întrebări și a cerceta trimiterile la care fac referire inscripțiile.

Roata 1- Timp

Timpul simbolizat prin clepsidră, cadranul de ceas și fazele lunare, înțeles diferit de pe paliere diferite, de la experiența personală a timpului, la relativitatea sa în cadrul spațiu-timpului einsteinian. Jalon al experienței vieții umane, trecerea lui conferă vindecare, înțelegere, maturitate, edificare, arenă pentru devenirea întru Om deplin. Grecii antici aveau două cuvinte pentru timp: chronos și kairos. Chronos este timpul care ne fugărește, inamicul deadline-ului, dar Kairos este timpul în care domnește Dumnezeu, veșnicul Acum .

Roata 2 – Coordonatele geografice

Aceste inscripții conțin coordonatele geografice ale unor locuri cu importanță deosebită în biografia personală:

TM45°45'13.39"N; 21°13'32.56"E/JHB
 26°12'14.7708"S; 28°2'50.2944"E/HB
 32°35'52.8"S; 26°56'168"E/KY 32°50'0"N;
 35°4'0"E/ ROH 47°24'39.227"N;
 23°52'53.7802"E/ CBZ 45°33'0"N21°4'0"E

Această roată este ascunsă, obturată voit de către întregul mecanism, este o notație cu valențe personale, care stă la baza edificiului meu uman, ca atare este o roată fixă care susține acest simbol al trăirii timpului.

Roata 3 – Geneza

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת
 הָאָרֶץ וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֵהוֹ וּבְהוֹ וְרוּחַ
 עֹלָמַי פָּנָה תְהוֹם וַיְרִיז אֱלֹהִים מְרוּזָפֶת עַל־פְּנֵי
 הַמַּיִם: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר
 וַיְהִי־אוֹר: וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר כִּי־טוֹב
 וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ

„1. Întru început au făcut Dumnezeu cerul și pământul!

1. Traducerea după versiunea Bibliei din 1914

2. Și pământul era netocmit și gol. Întuneric era deasupra adâncului și Duhul lui Dumnezeu Se purta pe deasupra apelor.

3. Și a zis Dumnezeu: "Să fie lumină!" Și a fost lumină.

4. Și a văzut Dumnezeu că este bună lumina, și a despărțit Dumnezeu lumina de întuneric!

Acesta este textul cu care începe prima carte a Bibliei, Geneza 1-4. Textul este încifrat cu

mai multe nivele de codare aferente PaRDeS².

Rotile 4 și 5 – Zămislirea lui Iisus Hristos

Cele două roți suprapuse reprezintă colaborarea între Duhul Sfânt, notat în ebraică רוּחַ הַקּוֹדֵשׁ (Ruakh HaKodesh), peste care se află roata cu inscripția grecească pentru Maica Domnului, ΜΡ ΘΥ (Μήτηρ του Θεου). Aceste două roți se rotesc în tandem, fiind cele care angrenează tot mecanismul cinetic, precum întruparea lui Hristos prin lucrarea Duhului și acordul Fecioarei, angrenează planul providențial divin.

Roata 6 – Cetele îngerești

Cetele îngerești au fost create înaintea umanității. Ele participă la implementarea planului divin al providenței. „Fiind duhuri inteligibile, se află în sălașuri inteligibile, ei nu sunt circumciși, așa cum sunt circumcise cele corporale [...] ci sunt prezenți în chip gândit și lucrează acolo unde li se poruncește³.

Roata 7 – Cele 72 de Nume

2. PaRDes este acronimul celor patru nivele de încifrare ale textului biblic: PEŞAT (פֶּשֶׁט) – suprafață sau sens literal, direct, REMEZ (רִמָּז) – alegoric, ascuns, simbolic, DERAŞ (דְּרָשׁ) – căutare, comparație midraş (exegeză teologică), SOD (סוּד) – secret, mister, inspirație, evelație.

3. Sfântul Grigorie de Nazians, Apud. Maica Alexandra (Principesa Ileana a României), *Sfinții Ingeri*, București, Editura Sofia, 2019 p. 294

Cele 72 de Nume divine își au originea în trei versete a câte 72 de litere aflate în Exod 14:19-21. Citite consecutiv, ele formează Shem HaMephorash sau Numele Explicit). Numele prin care se spune că profetul Moise a despărțit Marea Roșie.

והויליסטעלממהשללהאכאךהתהזיאלדל
אוההעזלםבההרהריהקםלאוךלילוופהלנלך
יימלהההונתההאאירתשארהריאוםלךבוש
ריזולהזךוקמךדאניזעםהרעיהההםיכוו
לילהסאלעריעשלמהוהודניהזשעמסנאן
תמבהפוינסםייל הרזוםצרוםביההענומזיד
מבמקאיעזבוראהיבמהייםום

Roata 8 – Constelațiile

Providența nu se mărginește doar la ființele umane ale planetei Terra, ci se extinde la tot universul, de la mișcarea galaxiilor prin spațiu până la nivelul microcosmosului particulelor sub-atomice. În acest sens, atunci când totul este sub conducerea și grija divină, și dacă tot ceea ce există este legat intrinsec, doar atunci se poate explica relația între mișcările cerești și viețile omenești.

Roata 9 – Pașii pe nisip

Un om ajuns în rai îl întreabă pe Dumnezeu dacă și-ar putea revedea întreaga viață cu momentele de bucurie și de ispită. I se arată întreaga viață, în chip metaforic, ca și cum s-ar fi desfășurat de-a lungul unei plaje de nisip, iar viața omului este o plimbare pe plajă. Omul vede că de-a lungul drumului erau patru urme de pași pe nisip, ale lui și ale lui Dumnezeu. Însă în cele mai grele momente din viața lui nu mai existau decât două urme. Foarte mirat și chiar mâhnit, îi spuse lui Dumnezeu: „Văd că tocmai în clipele grele m-ai lăsat singur...”. „Ba nu, îi răspunse Dumnezeu, în clipele

grele erau numai urmele pașilor mei, pentru că atunci te purtam în brațe”.

Roata 10 – Pământul

Roata care desemnează pământul, spațiul în care se desfășoară istoria oamenilor, cu marcasele coordonatelor care ne orientează geografic și temporal, este angrenată de roțile 4 și 5 care desemnează întruparea lui Hristos, intrarea Sa ca om în istoria omenirii.

Roata 11 – momente providențiale

Facerea, capitolele 37-50 - redau povestea lui Iosif, fiul patriarhului Iacov, care lepădat fiind de frații săi ajunge în Egipt la curtea faraonului. Din această postură îi poate primii pe israeliți atunci când ei caută adăpost de foamete și secetă.

Exod capitolele 1-8 - este povestea salvării miraculoase a lui Moise de la uciderea pruncilor de sex masculin și adoptarea lui de către fiica faraonului. Moise devine profet a lui Dumnezeu, salvează poporul ales și facilitează primirea, implementarea legii divine și intrarea poporului în țara făgăduită (Deuteronom 34).

15.03.1960 este data arestării lui Nicolae Steinhardt. Acesta își descoperă credința în închisorile comuniste, unde este botezat creștin, iar după eliberare devine monah. Steinhardt scrie o operă teologică și memorialistică, de mare valoare culturală, în care se întrevide necesitatea suferinței pentru dobândirea harului.

În 14.04.1931 are loc o întâlnire providențială între Părintele Sofronie Saharov și un monah discret pe nume Siluan Athonitul. Datorită acestei întâlniri, se naște un corpus literar teologic care se răspândește ca un foc prin lumea ortodoxă contemporană. Prin Sfântul Siluan contemporaneitatea primește un cuvânt esențial, croit parcă acestor timpuri tulburi: „Ține-ți mintea în iad, și nu deznădăjdui”.

28.05.1994 este ziua în care am ales să fiu botezată creștin ortodox. Această dată este inscripționată în acest context nu din pricina vreunui merit al meu, ci prin faptul că pronia divină acționează atât la personalități marcante ale umanității cât și la fiecare om care a trăit sau va trăi vreodată. Nu puține au fost momentele providențiale în viața mea, dar am ales să îl marchez pe acesta, pentru că a însemnat un început, un moment esențial, care a dat un nou sens existenței mele.

Inscripțiile claviaturii Mecanicii Celeste a Providenței

La 1: Alfa

Clapele sunt încadrate de literele Alfa și Omega. Totul se petrece în interiorul prezenței și providenței Divine. Alfa îl reprezintă pe Cel care a fost de la începutul mai presus de înțelegere, cauza tuturor cauzelor, Cel veșnic și rațiunea existenței tuturor lucrurilor și ființele, cel care este cel de precedă și cauzează big-bang-uri, cel care le gândește, le voiește întru existență și le așteaptă desăvârșirea.

Si 1: Infinitul

Semnul infinitului este întinderea timpul și a spațiului, grija divină și înțelepciunea ei. Infinitățile, spirituale, filosofice sau matematice, sunt noțiuni care ne depășesc, ne uimesc și ne smeresc în fața universului.

Do 1: Spațiu Timp

Diagrama desemnează conceptul de spațiu-timp, și poate fi folosită pentru a vizualiza efecte relativiste precum perceperea diferită a timpului prin viteza deplasării în spațiu. Spațiu-timp este scena pe care se desfășoară istoria omenirii.

Re 1: $1.6 \times 10^{-35} \text{m}$ - celula cardiacă- $8.8 \times 10^{26} \text{m}$

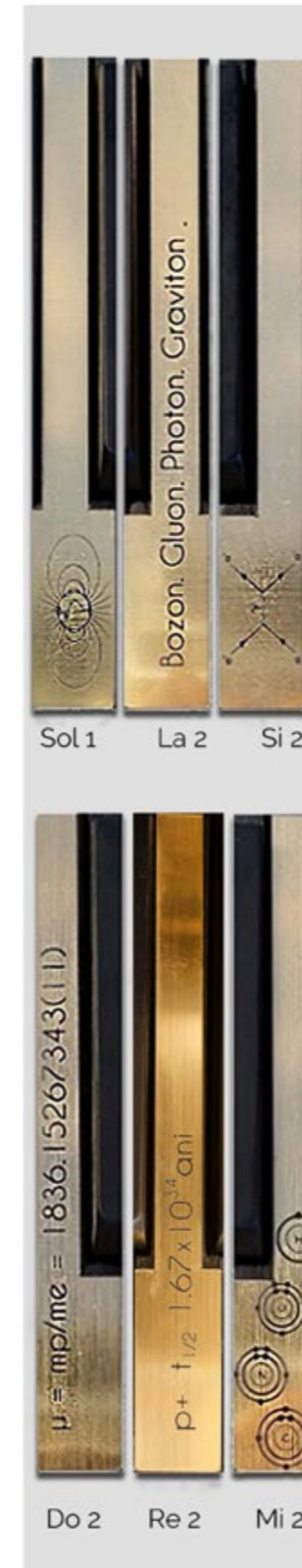
Dimensiunea unei celule vii (în diagramă se află o secțiune a unei celule cardiace), se află la mijlocul între cele două extreme spațiale pe care le putem concepe ca oameni: dimensiunea lui Planck – cea mai mică unitate spațială, și dimensiunea universului vizibil.

Mi 1: Sistemul solar în planul Galactic

Poziția privilegiată a sistemului solar în brațul galaxiei, oferă un punct de observație optim al spațiului cosmic. În viziunea antropocentrică, poziția planetei permite umanității să cunoască universul în care locuiește. Dacă sistemul solar ar fi într-o zonă mai nebuloasă a Căii Lactee, aceasta ar obtura observarea și analizarea datelor receptate prin telescop, și deci cunoașterea universului.

Fa 1: Zona Locuibilă Circumstelară

Cunoscută și ca Goldilocks Zone, Zona Locuibilă Circumstelară, este o bandă subțire din spațiul sistemelor solare care permite prin temperatura moderată, menținerea apei în formă lichidă și deci a vieții inteligente așa cum o știm, prin distanța optimă față de steaua centrală.

Sol 1: Câmpul Magnetic al pământului

Magnetismul planetei este efectiv un scut de protecție împotriva radiației solare. El protejează stratul de ozon, cel care menține radiațiile ultraviolete în gama optimă pentru viața umană.

La 2: Bozon, Gluon, Photon, Graviton

Cele patru forțe fundamentale: electromagnetismul, interacțiunea tare, interacțiunea slabă și gravitația, guvernează întreg universul. Ele au ca elemente de bază Gluonii, Bozonii, Photonii și o particulă teoretică numită Graviton.

Si 2: Diagrama Feynman a teoriei electrodinamicii cuantice

Capacitatea umană de a înțelege și de a vizualiza concepte științifice complexe este poate cel mai bine ilustrată de diagramele fizicianului Richard Feynman. Această diagramă descrie QED (Quantum Field Theory), interacțiunea luminii cu materia, fiind valabilă atât în mecanica cuantică cât și în teoria relativității speciale.

Do 2: $\mu = m_p/m_e = 1836.15267343(11)$

Una dintre constantele universale fundamentale este raportul dintre masa protonului și cea a electronului, $1836.15267343(11)$. Ea este constantă în tot universul observabil și prezintă o schimbare de doar 10^{-7} în ultimele 7 miliarde de ani.

Re 2: $p^+ t_{1/2} > 1.67 \times 10^{34}$ ani

Timpul de viață a protonului (p^+) este, se pare, mai mare decât durata universului. Aceste particule care se găsesc în interiorul nucleelor tuturor atomilor din cosmos sunt practic nemuritoare.

Mi 2: Hidrogen, Azot, Oxigen, Carbon

Acestea sunt elementele cele mai răspândite din univers. Aproape tot ceea ce vedem este format din ele.

Fa 2: Serotonină

Serotonina este cunoscută în popor drept hormonul fericirii; ea simbolizează metabolismul corpului uman. Procesele chimice din om sunt de o complexitate uluitoare; sunt mai multe procese chimice în corpul uman într-o singură secundă, decât numărul de stele în galaxia noastră.

Fa 2 Sol 2 La 3

Sol 2: Irisul

Cea mai performantă camera optică rămâne ochiul uman, cu cei 576 megapixeli, un exemplu grăitor al designului inteligent. Ochiul poate detecta doar câțiva fotoni de lumină, este compus din peste două milioane de părți, cu o musculatură extrem de puternică, poate decela peste 10 milioane de nuanțe. Irisul uman are 256 de caracteristici pentru identificarea unicității persoanei.

La 3: $(i\partial - m)\psi = 0$

Ecuția lui Dirac include, pentru prima dată în istoria fizicii teoretice, atât principiile mecanicii cuantice cât și teoria relativității speciale, a căror acțiune comună dă naștere spin-ului. Ecuția implică și existența unei noi forme de materie: antimateria, și mai apoi a pozitronului.

Si 3: Fulgul de nea

Fulgul de nea este simbolic pentru unicitatea fiecărei particule ale creației. Fotografiate pentru prima dată de către Wilson Alwyn Bentley, unicitatea fulgilor de nea a fascinat omenirea. O sută de ani mai târziu, Masaru Emoto studiază și fotografiază cristalizarea apei care a fost anterior structurată de mediu, descoperind influența intenției și a emoției umane asupra apei, prin evidențierea formelor armonice/dizarmonice ale cristalelor de gheață.

Do 3: $1/137.03599920611$

Numărul 137, notat cu α este o constantă universală care unește electromagnetismul (electronul), teoria relativității (viteza luminii) și teoria cuantică (constanta lui Planck). Fizicianul Leon M. Lederman consideră că oricare ar fi unitățile de măsură fixate de către alte ființe cosmice inteligente, ei ar ajunge tot la numărul 137 ca relație între constante.

Re 3: Hiper cub

În geometrie, un hiper cub este un analog n-dimensional al cubului. Simbolic, cubul reprezintă cele trei dimensiuni spațiale și una de timp, iar hiper cubul reprezintă proiecția unui cub dintr-o dimensiune superioară. „În casa Tatălui Meu sunt multe locașuri” (Ioan 14:1-4). Oricâte alte forme vii există în intervalul creat în interiorul dumnezeirii, toate ungherele creației sunt în grija Creatorului lor.

Si 3 Do 3 Re 3

Mi 3 Fa 3 Sol 3

Mi 3: Cod Qr – Planeta Privilegiată

Documentarul Planeta Privilegiată, a determinat încorporarea laturii științifice în lucrările mele. Ideea de fine tuning a universului, prezentată de acest material video este, cred, una dintre cheile de unificare ale științei, filosofiei și a religiei.

Fa 3: $1+2+3+4+... = -1/12$

Această clapă este dedicată geniului matematic a lui Srinivasa Ramanujan. Acesta a afirmat că formulele matematice pe care le-a scris, se datorează inspirației din partea zeiței hinduse Namagiri Thayar, ocrotitoarea familiei sale. Ramanujan este citat adesea prin: „O ecuație nu are sens pentru mine decât dacă exprimă un gând a lui Dumnezeu”.

Sol 3: Inventarea penicilinei

Inventarea penicilinei de către Alexander Fleming în 1028 a fost, de asemenea, un accident fericit. Când acesta s-a întors dintr-un concediu de două săptămâni, a descoperit că un mușcăi pe care l-a creat accidental a contaminat un recipient cu stafilococ căruia i-a oprit creșterea.

La 4: Codul Bibliiei

Textul Vechiului Testament a fost analizat de matematicieni prin algoritmi specifici. Astfel, s-a descoperit un nivel suplimentar de încifrare al metatextului, care pare să conțină întreaga istorie umană. Cele mai incredibile descoperiri țin de asasinarea lui Kennedy, zborul fraților Wright, sau impactul cometei Schumacher-Levi în planeta Jupiter.

Si 4: Hidrogenul

Hidrogenul este primul element în tabelul lui Mendeleev. Mendeleev a afirmat că structura finală a tabelului elementelor care îi poartă numele i s-a revelat într-un vis.

Do 4: Șaul-Paul - convertirea

Șaul din Tars (numele iudaic) sau Paul (numele latin), cărturar educat în școala lui Gamaliel cel Bătrân (Faptele Apostolilor 22:3), a fost unul dintre cei mai înverșunați persecutori ai creștinilor. Pe drumul său spre Damasc, Paul-Pavel are o viziune cu Iisus cel Răstignit pe care îl prigonea (Faptele Apostolilor 9:3-9) și devine un înfocat apostol al noii învățături creștine. Intervenția divină directă este personală, intimă, dar reverberază asupra unui grup mare de oameni, facilitând răspândirea creștinismului în întreaga lume.

La 4 Si 4 Do 4

Re 4 Mi 4 Fa 4

Sol 4 La 5 Si 5

Re 4: Păcatul-ținta greșită

Cuvântul păcat este legat etimologic de ideea de țintă greșită (חטא - Chata în ebraică sau ἁμαρτάνειν hamartánein în greacă). În acest sens, păcatul se remediază printr-o schimbare fermă și radicală a țintei, a direcției - Metanoia - μετάνοια care este tradus în limba română prin „căință/pocăință”.

Mi 4: - Providență=Mila

Motorul providenței este Mila lui Dumnezeu. Grijă pentru creație nu este proporțională cu meritul nostru ca ființe; suntem îngrijiți în pofida ratării menirii noastre nobile. Mila nu este doar un atribut divin, ea ne este cerută și nouă, cei chemați la asemănarea cu Creatorul nostru. „Mila voiesc, iar nu jertfă” Matei 9:13

Fa 4: Rugăciunea lui Iosif Hazzaya

Avva Iosif Văzătorul de Dumnezeu (Hazzaya), sfânt Siriac din secolul VIII, autor al unei rugăciuni mistice ce se citește înainte de împărtașanie, scrie: „Stăpâne, Tu nu îngerilor le-ai dat ceea ce primesc eu acum! Stăpâne, stârnește acum întru mine uimirea cea dinaintea Crucii Tale!”

Sol 4: Regi III 19:11-12

„A zis Domnul: „Ieși și stai pe munte înaintea feței Domnului! Că iată Domnul va trece; și înaintea Lui va fi vijelie năprasnică ce va despica munții și va sfărâma stâncile, dar Domnul nu va fi în vijelie. După vijelie va fi cutremur, dar Domnul nu va fi în cutremur; După cutremur va fi foc, dar nici în foc nu va fi Domnul. Iar după foc va fi adiere de vânt lin și acolo va fi Domnul.”
Lucrarea providențială a Domnului este delicată iar prezența Sa non-intrusivă. Pentru a vedea lucrarea Lui este nevoie de atenție și liniște.

La 5: Rugăciunea

Rugăciunea nu este doar o cerere a ajutorului divin; este deopotrivă o așezare în fața lui Dumnezeu, în tăcere, pentru a-L asculta, a intra în comuniune cu El și a-L contempla. Rugăciunea este cooperarea între firea umană și Creatorul ei.

Si 5: Manturov^a

În viața sfintei Elena Manturova, colaborarea între Providență și liberul arbitru a dat naștere uneia dintre cele mai impresionate acțiuni de auto-sacrificiu din hagiografia creștină. Pentru a-l păstra în viață pe fratele ei Mihail Vasilievici Manturov, prietenul Sfântului Serafim din

Do 5 Re 5 Mi 5

Fa 5 Sol 5 La 6

Sarov, care era menit să moară, Elena Manturova i-a luat locul, acceptând moartea în locul fratelui ei. Manturova a fost văzută după moarte în slava divină de către surorile din mănăstire, pentru că „Mai mare dragoste decât aceasta nimeni nu are, ca sufletul lui să și-l pună pentru prietenii săi” (Ioan 15:13).

Do 5: Tuba Mirum

Tuba Mirum este o parte a *Dies irae* din Requiem-uri și descrie melodic trompetele care vor anunța a doua venire a lui Hristos. Această versiune este din Requiemul lui Giuseppe Verdi, una dintre cele mai inspirate bucăți muzicale din istoria muzicii.

Re 5: Pauli & Jung

Fizicianul Wolfgang Pauli și Psihologul Carl G. Jung au colaborat pentru a explica sincronicitatea, un principiu al relațiilor acauzale, cu înțeles special pentru cel care îl experimentează. Jung a studiat visele lui Pauli și a găsit corelații între psihologia abisală și fizica cuantică, între cei doi legându-se o colaborare și o prietenie care s-a transpus în lucrările lor din fizică, respectiv psihologie.

Mi 5: Manuscrisele de la Marea Moartă

Manuscrise de la Qumran sunt texte istorice și religioase cu semnificație deosebită pentru arheologie, lingvistică, istoria religiilor și antropologie. Ele au fost descoperite întâmplător de un păstor beduin care aruncând cu o piatră în cavernele stâncoase de lângă Marea Moartă, a auzit un vas ceramic spărgându-se.

Fa 5: Bit și Qubit

Matematicianul și statisticianul John Wilder Tucky a introdus termenul de binary digit sau bit, care este „cantitatea necesară pentru reducerea incertitudinii la jumătate” de tip fals/adevărat sau 1/0. Acest tip de unitate stă la baza sistemelor computaționale clasice. Spre deosebire de bit, un qubit, termen implementat de fizicianul Benjamin Schumacher, este un bit cuantic, el posedând ambele stări independente, fiind folosit în sistemele de calculare cuantice.

Sol 5: Fagurele de miere

Structura hexagonală a fagurelui de miere folosește cantitatea cea mai mică de material pentru teselarea unei suprafețe sau umplerea perfectă a unui volum. Faptul că albinele folosesc acest modul și o fac cu atâta dibăcie și exactitate, rămâne un mister al lumii naturale.

La 6 Cochilie și Galaxie - Spirala lui Fibonacci

Configurația spiralei lui Fibonacci construită după progre-

Si 6 Do 6 Re 6

Mi 6 Fa 6 Sol 6

gresia adunării a două numere anterioare (0, 1, 1, 2, 3, 5, 8, 13., 21, 34, etc). se găsește în natură în toate ordinele de mărime, de la geometria dezvoltării plantelor, cochiliilor, a urechii umane, configurația uraganelor sau chiar ale galaxiilor.

Si 6: *Amprenta Umană*

Amprenta este prin excelență semnul unicității și diversității umane. În societățile antice amprenta a fost folosită drept semnătură, iar în cele moderne, amprenta scanată digital servește la identificare, devenind o cheie personalizată.

Do 6: *Crearea oxigenului*

Crearea oxigenului este determinată de fotosinteza plantelor. Procesul reprezintă simbolic sinergia și interdependența între sisteme diferite: lumina solară, procesele chimice ale plantei și consumul de oxigen necesar menținerii vieții.

Re 6: *gena VMAT 2*

În 2004, geneticianul Dean Hamer a lansat ipoteza că tendința către spiritualitate este influențată, printre altele, de o secvență genetică din cromozomul 10, numită VMAT2. Existența unei baze genetice ca receptor pentru o trăire mistică nu șochează un om credincios, deoarece trupul uman este clădit pentru a putea trăi plener intervalul experienței umane.

Mi 6: *Exodul*

Exodul sau *leșirea* este o carte biblică care ilustrează poate cel mai bine Providența divină în viețile personale ale oamenilor, protejându-i, ghidându-i, săvârșind fapte mai presus de fire, ca mai apoi, acești oameni să ajute la rândul lor mulțimi de oameni, să împlinească destinul unei națiuni, iar prin curgerea generațiilor, să creeze vasul în care se va naște Hristos.

Fa 6: *Crinul*

„Priviți la crini cum cresc: Nu torc, nici nu țes. Și zic vouă că nici Solomon, în toată mărirea lui, nu s-a îmbrăcat ca unul dintre aceștia” (Luca 12:27). *„Iar de îmbrăcăminte de ce vă îngrijiți? Luați seama la crinii câmpului cum cresc: nu se ostenesc, nici nu torc, și vă spun vouă că nici Solomon, în toată mărirea lui, nu s-a îmbrăcat ca unul dintre aceștia. Iar dacă iarba câmpului, care astăzi este și mâine se aruncă în cuptor, Dumnezeu astfel o îmbracă, oare nu cu mult mai mult pe voi, puțin credincioșilor?”* (Matei 6:28-30). Unul dintre cele mai recunoscute versete biblice care subliniază lucrarea providențială a divinității.

La 7 Si 8 Do 8

Sol 6 : *Labirintul*

Simbolul labirintului este asociat unui drum inițiativ, individual, la capătul căruia se ajunge după eșecuri, obstacole, alegeri, intuiții, sau semne, și care conduce către un sine profund, înnoit de experiență, o metaforă a vieții, care se deslușește complet doar din afară, de sus, dintr-un punct de vedere superior.

La 7: *Puzzle-ul*

Similar, simbolul pieselor de puzzle reprezintă potrivirea, corespondența sau congruența pieselor vieții omenești, întâlniri providențiale, evenimente, schimbări de situație, coincidențe inexplicabile, mediul social, geografic, sau cronosfera în cadrul căreia trăim. Împreună, ansamblul particularităților personale cu cele exterioare, determină totalitatea experienței terestre și este mereu sub oblăduirea divină.

Si 7- *La 7 Arhanghelii*

Michael, Gabriel, Raphael, Uriel, Ieremiel, Barachiel, legudiel

Si 8: *01.10.911*

Este data la care se arată Maica Domnului deasupra bisericii din Vlaherne (Blachernae). Viziunile Maicii Domnului de la Vlaherne, Fătima, Medugorje, Guadalupe, Zeitoun sau Lourdes sunt doar câteva dintre cele mai cunoscute, atestând lucrarea providențială și mijlocirea Fecioarei Maria pe întreg pământul.

Do 8: *Omega*

Omega este litera care desemnează eshatonul, sfârșitul timpului, împlinirea destinului uman. Simbol al omniprezenței și omniștienței Dumnezeirii, este ochiul care vede toată istoria, fiind deasupra constrângerii timpului liniar. Cel prezent la începuturi este acolo și la sfârșit, cuprinzând întru sine toată existența, exersând providența Sa în toate ungherele ei.

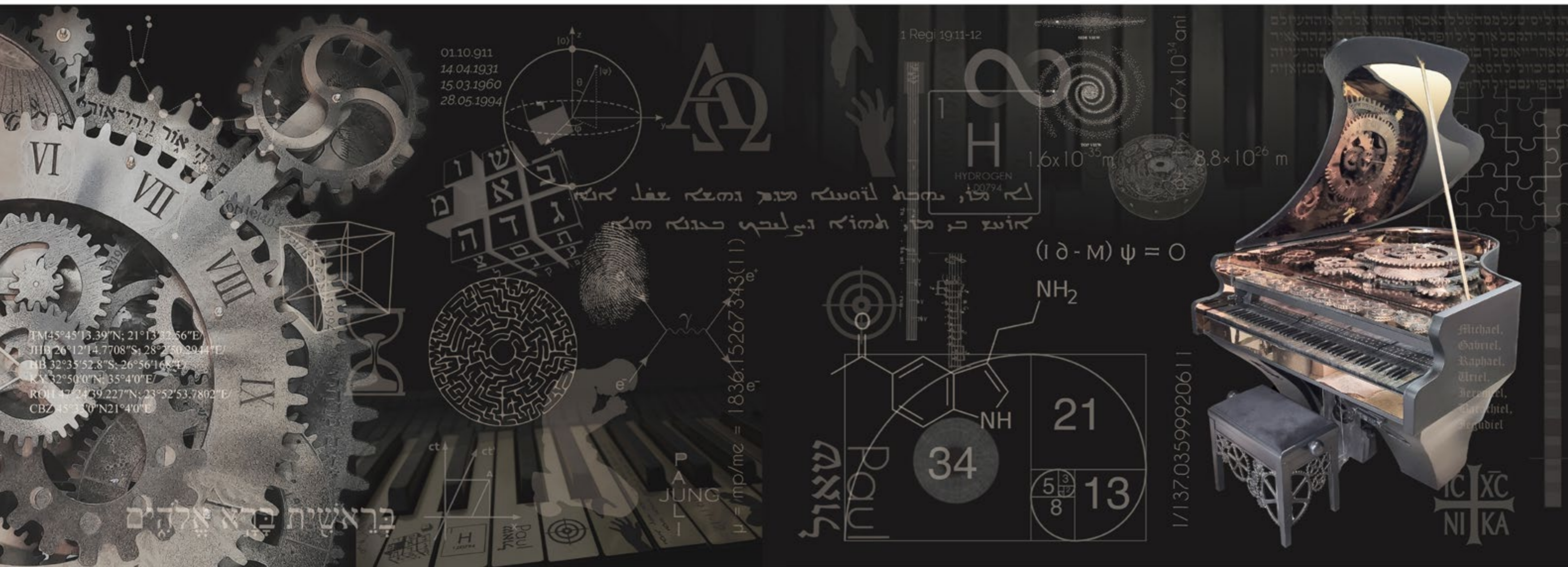
Si 7 - La 7

Mecanica Celestă a Providenței, detaliu, mecanism cinetic, 2022

Mecanica Celestă a Providenței, tehnică mixtă, 2022

"Aș dori să închei această scurtă prezentare [...] cu gândul că a-și dori să promovez texte și idei și concepte, care nu sunt ale mele, care mă depășesc, dar către care eu tind, și care mă ajută să nu mă înec în cotidianisme. Înainte de a vă invita să puneți întrebări dacă le aveți, aș dori să mărturisesc credința mea că noi, artiștii vizuali, avem o mare responsabilitate pentru ceea ce creăm și pentru ceea ce lăsăm în urmă, și poate e un pic reductiv, dar cred că până la urmă fiecare artist decide ce aduce în fața publicului, și ce lasă pentru posteritate.

„Asta e motivul pentru care am ales tematici extrem de serioase care toate duc, cred și sper către același scop, anume acela de a surprinde binele și frumosul, și de a ne plasa în schema mare a lucrurilor, exact acolo unde suntem, dar și unde putem ținti, unde este potențialul din noi, și anume, acela de Fii a lui Dumnezeu.”

"Inscripții Relelate"
 artist-talk
 Galeria Pod, 2023

Frica de frumos

Artistul vizual, dacă își expune opera, devine o voce a timpului său, întruparea unui crez, având un profund impact asupra mediului cultural, fie că este conștient sau nu de acest aspect. Din acesta postură, artistul devine responsabil pentru ceea ce lansează în lume, pentru moștenirea pe care o lasă în urma sa.

În Istoria Frumuseții, Umberto Eco dezvoltă ideea că în cele mai multe societăți umane Frumusețea este asociată Binelui, Armoniei, Proportiei, Ordinii, Echilibrului, Adevărului, Dreptății. Faptele bune sunt numite fapte frumoase. Crearea Paradisului și frumusețea sa pură este calificată drept „bună” de către Creatorul însuși. Frumusețea însă decade în timp din preocupările plasticienilor, devenind demnă de dispreț, sinonimă cu kitschul, evitată cu orice preț, semn al amatorismului dulceag, incompatibilă cu maturitatea artistică. Binomul Frumos/Bine a dispărut aproape complet din produsul artistic contemporan, fiind limitat la o nișă restrânsă a „artei sacre” care a devenit în timp desuetă și privită cu suspiciune, atât de către artiști cât și de criticii de artă.

Este însă în firea omului să caute sensuri, și dacă privirea către cer nu a mai fost satisfăcătoare, arta contemporană a simțit nevoia de a încifra opera proprie cu mesaje telurice, de a trage semnale de alarmă, de a aduce în fața publicului teme sociale, politice, ecologice, identitare, care au devenit prin ele însele un criteriu al succesului.

Artistul-jurnalist, artistul-anarhist, artistul-ecologist, corect/incorect politic, implicat social, „woke”, speculând senzaționalul, grotescul sau șocantul, și-a făurit supremația în cultura occidentală. Fricii de frumos i s-a adăugat frica de a avea un mesaj incorect politic, dar căruia

i se permite totuși ofensa bazei culturii europene, filonul iudeo-creștin, pentru că el este de acum înaintinamicul ideologiei societății viitorului. Noua artă arată cu degetul și judecă nemilos. Adesea dărâmă fără a propune și o soluție constructivă.

De ce însă e anacronic să produci artă cu subiect sacramental, dar e acceptat să ai ca sursă de inspirație crezul personal politic, social, sexual, salvarea naturii, animalelor, patrimoniului, minorităților, sau alte cauze de cele mai multe ori nobile? Fără a acuza lipsa meritelor artelor cu caracter de alertă socială, ecologică, politică, umanitară sau simpla expresie de sine fără sondarea filozofică a abisurilor ființiale, vidul lăsat de tematica spirituală, sârăcește aportul creatorilor de artă pentru lumea debusolată în care trăim. Secularizarea lumii și-a impus sentința peste arta inspirată de textul biblic, oferind însă o platformă altor surse de inspirație de ordin spiritual-magic, care țin de culturi străine societății occidentale, și care prezintă atracția exoticului precum și girul esteticii postmoderne.

Arta, dacă ia forma mărturisirii, a reverenței față de Creație, este datoră să continue menirea ei de a educa și de a sluji Frumosul, Nobilul și Binele.

Frica de Frumos, de dragul imediatului, a șocului și a spectaculosului, a îndepărtat artiștii contemporani de menirea lor profetică, când un flux creativ se asocia căutării spirituale. Chemarea lăuntrică de a cunoaște tainele universului nu este niciodată anacronică, iar arta, în toate formele ei, poate, dacă dorește, să contribuie la ghidarea umanității spre desăvârșire. Tot ea, arta, poate accompagna omul către nimicire, nihilism, descurajare și angoasă, ca un marș funerar care oglindește trăirile cortegiului.

Niciodată în istorie artistul nu a avut o asemenea expunere publică și deci,

poartă întreaga responsabilitate pentru ceea ce diseminează în lume. Chiar dacă o dorește sau nu, artistul este un pedagog; opera sa educă publicul atât prin expresia artistică cât și prin tematica abordată. Ceea ce face și ceea ce este contează, e documentat, și contribuie la spațiul cultural digital care îi asigură nemurirea. Internetul consemnează vocea artistului contemporan, el poate promova decăderea lumii sau frumusețea ei, libertatea este deplină, alegerea este individuală.

Dacă arta vizuală este un act de mărturisire publică, a face artă inspirată din Scriptură a devenit un act de curaj. Prin expunerea publică a lucrării, un crez personal, acel act de creație, devine o declarație publică, are o valență pedagogică, cu atât mai mult acum, când mediul virtual oferă o platformă amplă și un public global.

Într-un binecuvântat cerc vicios, o tematică sacră, interpretată cu evlavie, îndeamnă creatorul ei să se ridice la nivelul mesajului pe care îl exprimă prin vocația sa. În acest caz, artistul își urmează opera, care prin subiect și inspirație îi poate fi superioară; dar și opera poate ajunge din urmă artistul care tinde spre desăvârșirea sinelui; iconarul o știe cel mai bine. Din această sinergie, artistul devine însuși opera sa cea mai de preț, o lucrare mereu neterminată care tinde spre desăvârșire, iar atunci, Frumosul, Binele și Nobilul se răsfrâng din om în creația sa și din creația sa, în lume.

Linda-Saskia Menczel
2022

(text prelucrat după articolul „Frica de frumos” în Caiete de Arte și Design, Vol.9, nr.9, 2021, p.186)

Introspecție.
bronz pe lemn,
40/13/13 cm, 2022

Graphic design: ©Saskial Art Promotions
2022

Linda-Saskia Menczel (1972), s-a repatriat din Africa de Sud în România la începutul anilor 90' stabilindu-se la Timișoara, de unde își solește lucrările în expoziții și colecții din întreaga lume. Temele ei sunt un răspuns vizual la marile întrebări ale umanității: de unde venim, cine suntem și ce menire avem.

În ultimii 25 ani s-a devotat tematic statutului ontologic privilegiat al umanității din tradiția iudeo-creștină dar și din ultimele descoperiri științifice, producând alături de sculpturi în bronz, piatră și lemn, un amplu material teoretic care le însoțește, pentru a pune la dispoziția publicului descifrările inscripțiilor și simbolurilor pe care operele ei de artă le conțin.

ISBN: 978-973-52-2046-4

Colecția
Arte